

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Friedrich Nietzsche

FRIEDRICH NIETZSCHE

İnsanca, Pek İnsanca

2. Kitap

21

BÜTÜN
YAPITLARI

say

İnsanca, Pek İnsanca - 2. Kitap

say

İNSANCA, PEK İNSANCA

Özgür Tinlerin Kitabı

2. Kitap

Friedrich (Wilhelm) Nietzsche

(d. 15 Ekim 1844, Röcken – ö. 25 Ağustos 1900, Weimar, Almanya)

Alman asıllı İsviçreli filozof, ilkçağ uzmanı, kültür eleştirmeni ve şair. Babası da, dedesi de papaz olan Nietzsche, klasik öğrenimini ünlü din okulu Schulpforta'da yaptı. 1869'da Basel Üniversitesi klasik filoloji profesörlüğüne atandı. Nietzsche, eski metinlerin okunmasından kaynaklanan felsefi sorunlara açık tutumuyla zaman içinde öbür filologlardan ayrıldı. Özellikle trajedi konusunda, Yunanlılarda sanatla dinin ve sanatla sitenin birliğini kavramak gerektiğini gösterdi. Ocak 1872'de yayımlanan ve Yunanlıların Dionysosçu yanını ilk kez ortaya koyan *Müziğin Ruhundan Tragedyanın Doğuşu* adlı ilk yapıtı, onun Alman filoloji çevrelerince dışlanmasına yol açtı. Yapıt, özgün karakteri ve özellikle yazarın, çağdaş kültüre ilişkin sorunlar üzerindeki kişisel görüşleriyle sarsıcı bir nitelik taşıyordu. Yapıtta filolog, gidecek bir estetikçi, hatta bir filozof ve bir ahir zaman peygamberi halini alıyordu.

1874'ten itibaren Nietzsche, sürekli baş ağrılarından yakınmaya başladı. Aynı yıl, iki yıllığına fakültesinin dekanlığına atandı. Mayıs 1879'da sağlık nedenleriyle istifa etmek zorunda kaldı. Bundan böyle, on yıllık öğretim görevinden dolayı kendisine bağlanan emekli aylığı ile kanton yönetiminin bağışları tek geçim kaynağını oluşturdu. *Menschliches, Allzumenschliches* (İnsanca, Pek İnsanca) adlı yapıtının ilk iki cildini tamamladı. 1873-1876 arasında *Unzeitgemaesse Betrachtungen* (Çağa Aykırı Düşünceler) adlı dört ciltlik yapıtını yayımladı. Daha sonra yaşamı, bir kentten öbürüne göçmekle geçti; Marienbad, Rapallo, Roma, Nice, Venedik, Torino, Sils-Maria. Yapıtlarını bu göçebeliği sırasında yazdı. Wagner'le olan dostluğu, bestecinin *Menschliches, Allzumenschliches*'in ilk cildini, filozofun da *Parsifal*'i yermesi üzerine son buldu (1878). Tüm aldatmacaları açığa vurmak ve tüm önyargıları yıkmak isteyen Nietzsche, 1881'de *Morgenröte*'yi (Tan Kızılığı), 1881-87'de *Die fröhliche Wissenschaft*'ı (Şen Bilim), 1883'te *Also sprach Zarathustra*'nın (Böyle Buyurdu Zerdüşt) ilk bölümünü yayımladı. 1885'e kadar bu sonuncu yapıtını yazmaya devam etti. 1886'da *Jenseits von Gut und Böse* (İyinin ve Kötünün Ötesinde), 1887'de *Die Genealogie der Moral*'i (Ahlakın Soykütüğü Üstüne) yazdı ve yayımladı. 1888'de *Götzen-Dämmerung*'u (Putların Alacakaranlığı, kitap ertesi yıl basıldı), *Der Fall Wagner* (Wagner Olayı, Eylül 1888'de basıldı) ve *Der Antichrist*'i (Decal, 1888'de basıldı) yayımcıya gönderdi. 1889'da, Torino'nun bir sokağında aniden yere yıkıldı. Jena'da hastaneye yatırıldı. Önce annesi onu yanına aldı, sonra kız kardeşi Elisabeth Förster-Nietzsche, kardeşini Weimar'daki evine götürdü. Nietzsche, yaşamının sonuna kadar hiç konuşmadı. Yalnız zaman zaman zekâ belirtileri gösterdi. 1888'de *Nietzsche contra Wagner* (Nietzsche Wagner'e Karşı); 1888'de *Ecce Homo* adlı yapıtları yayımlandı. 1886'dan

beri yazmakta olduğunu arkadaşlarına söylediği *Der Wille zur Macht* (Güç İstenci) adlı yapıtından taslaklar, aforizmalar ve parçalar kalmıştır.

Nietzsche'nin özgün yanı, Batı uygarlığının temel felsefi sorunlarını köktenci bir kuşkuyla ele almasıdır. Nietzsche, bilginin (bilim), varlığın (Batı'ya özgü apaçık hakikatler) ve nihayet eylemin (ahlak ve siyaset) yeniden sorun haline getirilmesine olanak sağladı. Kantçı eleştirinin sonucunu daha ilerilere vardırarak Nietzscheci eleştiri, giderek Kantçı eleştirinin kendisine yöneldi; aklın sözde önsel kategorilerini kabul etmeyerek bunların, beden-sel ve sosyoekonomik kökenli, salt 'yaşamsal' zorunluluklardan başka bir şey olmadığını ileri sürdü. Nietzsche, bilimsel hakikat de dahil olmak üzere, her türlü hakikatin içyüzünü ortaya çıkardı; insanın ayırt edici özelliği olan icat gücünü ve aynı zamanda yeniliğe karşı direnişini (yabancı olduğu şeyi 'barbarca', kendi aklına uyduramadığı şeyi 'akıldışı' diye niteleyen o değil midir?) göstermeye çalıştı.

Nietzsche'den yoğun biçimde etkilenen düşünür ve sanatçılar arasında, edebiyat alanında Thomas Mann, Hermann Hesse, André Gide, D. H. Lawrence, Rainer Maria Rilke ve William Butler Yeats; felsefe alanında Max Scheler, Karl Jaspers, Michel Foucault sayılabilir. Psikoloji alanında ise başta Sigmund Freud olmak üzere Alfred Adler ve Carl G. Jung, birçok görüşünü Nietzsche'ye borçlu olduklarını belirtirler.

Başlıca Yapıtları:

Müziğin Ruhundan Tragedyanın Doğuşu (Die Geburt der Tragödie aus dem Geiste der Musik, 1872,); *David Strauss, İtirafçı ve Yazar* (David Strauss, der Bekenner und der Schriftsteller, 1873); *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine* (Vom Nutzen und Nachteil der Historie für das Leben, 1874); *Eğitimci Olarak Schopenhauer* (Schopenhauer als Erzieher, 1874); *Richard Wagner Bayreuth'da* (Richard Wagner in Bayreuth, 1876); *İnsanca, Pek İnsanca* (Menschliches, Allzumenschliches, 1878); *Tan Kızılığı* (Götzen-Daemmerung, 1881); *Şen Bilim* (Die fröhliche Wissenschaft, 1881-1887); *Böyle Buyurdu Zerdüşt - dört bölüm* (Also sprach Zarathustra, 1883-85); *İyinin ve Kötünün Ötesinde* (Jenseits von Gut und Böse, 1886); *Ahlakın Soykütüğü Üstüne* (Zur Genealogie der Moral, 1887); *Dionysos Dithyrambosları* (Dionysos-Dithyramben, 1888); *Wagner Olayı* (Der Fall Wagner, 1888); *Putların Alacakaranlığı* (Götzen-Daemmerung, 1888); *Nietzsche Wagner'e Karşı* (Nietzsche contra Wagner, 1888); *Deccal* (Antichrist, 1888); *Ecce Homo* (Ecce Homo, 1888).

Say Yayınları Nietzsche Kitaplığı:

1) *Müziğin Ruhundan Tragedyanın Doğuşu*; 2) *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine*; 3) *Putların Alacakaranlığı*; 4) *Tan Kızılığı*; 5) *İyinin ve Kötünün Ötesinde*; 6) *İnsanca, Pek İnsanca* (1. Kitap); 7) *Şen Bilim* (Şiirler); 8) *Wagner Olayı/Nietzsche Wagner'e Karşı*; 9) *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*; 10) *Eğitimci Olarak Schopenhauer*; 11) *Ecce Homo* 12) *Yazılmamış Beş Kitap İçin Beş Önsöz-YunanlılarınTrajik Çağında Felsefe*; 13) *Richard Wagner Bayreuth'da*; 14) *Dionysos Dithyrambosları*, 15) *Öğretim Kurumlarımızın Geleceği Üzerine*; 16) *Şen Bilim* (Ana Metin 1); 17) *Yunan Tragedyası Üzerine İki Konferans*; 18) *David Strauss-İtirafçı ve Yazar*; 19) *Böyle Buyurdu Zerdüşt*; 20) *Deccal*; 21) *İnsanca Pek İnsanca* (2. Kitap); 22) *Gezgin ile Gölgesi*; 23) *Güç İstenci*

İnsanca, Pek İnsanca

Özgür Tinlerin Kitabı

2. Kitap

Almancadan Çeviren:
Nilüfer Epçeli

Say Yayınları

Friedrich Nietzsche / Bütün Yapıtları

İnsanca Pek İnsanca 2. Kitap / Friedrich Nietzsche

Özgün Adı: *Menschliches, Allzumenschliches – Ein Buch für freie Geister, Zweiter Band*

ISBN 978-975-468-759-0

Sertifika No: 10962

Türkçe Yayın Hakları © Say Yayınları

Bu eserin tüm hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Yayın Yönetmeni: Aslı Kurtsoy Hısım

Almancadan Çeviren: Nilüfer Epçeli

Baskı: Kurtiş Matbaası

Topkapı-İstanbul

Tel.: (0212) 613 68 94

1. Baskı: Say Yayınları, 2008

2. Baskı: Say Yayınları, 2011

Say Yayınları

Ankara Cad. 22/12 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul

Telefon: (0212) 512 21 58 • Faks: (0212) 512 50 80

e-posta: say@sayyayincilik.com • www.sayyayincilik.com

Genel Dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.

Ankara Cad. 22/4 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul

Telefon: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80

e-posta: dagitim@saykitap.com • online satış: www.saykitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
ÇEŞİTLİ GÖRÜŞLER VE ÖZDEYİŞLER	17

ÖNSÖZ

1

Sadece suskun kalınamayacak yerde ve aşılan konular hakkında konuşmalı insan –bunun dışında her şey lakırdı, “edebiyat”, eğitim eksikliğidir. Yazılarım sadece bizzat aştığım konulardan bahseder: İçinde “ben” varım, bana düşman olan her şeyle birlikte, ego ipsissimus,* hatta daha gururlu bir ifade kullanmama izin varsa, ego ipsissi mum.** Anlayabileceğiniz gibi: Birçok şey var altımda... Ama yaşadığım ve aştığım şeyleri, herhangi bir gerçeği veya kaderi bilgi amacıyla soymak, inceden elemek, açığa çıkarmak, “resmetmek” (ya da nasıl adlandırırsanız adlandırın) arzusuyla içimde bir şeylerin hareket geçmesi için önce zamana, iyileşmeye, uzaklığa ve mesafeye ihtiyaç duydum. Bu nedenle tüm yazılarım, tek, ama önemli bir istisna dışında, geçmiş işe tarihlenmelidir –hep “ardımda” kalanlardan bahsederler: Hatta ilk üç Çağa Aykırı Düşünceler gibi bazıları, daha önce yayımlanan bir kitabın oluşum ve yaşanmışlık döneminden bile öncedir (titiz bir gözlemcinin kolayca anlayabileceği gibi, bu “Tragedyanın Doğuşu” adlı kitaptır). Birinci “Çağa Aykırı”nın içeriği, yaşlı David Strauss’un Alman milliyetçiliğine, ensesi kalınlığına ve dili paçavraya çevirmesine karşı öfke patlaması, çok önceleri henüz üniversitede öğrenciyken, Alman eğitim kültürünün ve eğitim kültürü dar görüşlülüğünün ortasında (bugünlerde çok kullanılan ve suiistimal edilen “eğitim dar görüşlülüğü”

* (Lat.); benim en kendim.

** (Lat.); benim özüm.

sözcüğünün burada telif hakkını talep ediyorum), yaşadığım ruh hallerinin ortaya çıkışıydı ve “tarihsel hastalığa” karşı söylediklerimi, yavaş ve zorlu bir şekilde bu hastalığı atlatmayı öğrenen ve bir zamanlar bu hastalık yüzünden acı çektiği için “tarihten” vazgeçmeye hiç de niyeti olmayan biri olarak söyledim. Üçüncü Çağa Aykırı Düşünceler’de ilk ve tek eğitmenim büyük Arthur Schopenhauer’e saygımı dile getirdiğimde –şu anda çok daha güçlü ve daha şahsi dile getirebilirim– kendi kişiliğim açısından ahlaki şüphenin ve çözülmenin tam ortasıdaydım –yani o güne kadar yaşadığım tüm karamsarlığı hem eleştiriyor, hem de derinleştiriyordum– ve halkın dediği gibi, artık “hiçbir şeye inanmıyordum”, Schopenhauer’e bile. Bu dönemde gizli tutulmuş bir yazı yazdım: Ahlakdışı Anlamda Gerçek ve Yalan Üzerine. 1876 yılında Bayreuth’taki zafer töreninde Richard Wagner onuruna yaptığım zafer ve kutlama konuşmam –Bayreuth, bir sanatçının elde edebileceği en büyük zaferdir– güçlü bir “güncellik” havasını taşıyan bir eserdi, aslında kendi geçmişimin bir parçasına, yolculuğumun en güzel ve aynı zamanda en tehlikeli deniz durgunluğuna bir minnet ve bir saygı gösterisiydi ... ve gerçekte bir ayrılış, bir veda konuşmasıydı. (Richard Wagner acaba bu konuda kendini mi kandırdı? Sanmıyorum. Sevdiğimiz sürece böyle resimler çizmeyiz; henüz “gözlem” yapmayız ve seyircinin esere baktığı uzaklıkta durmayız. Adı geçen yazının 46. sayfasında, sadece çok az sayıda kulak için, ağır ve efkârlı bir deyimle “Bakmak, gizemli bir karşıtlığı, karşıdan bakmanın karşıtlığını gerektirir,” denmektedir. İçsel yalnızlıklar ve fedakârlıklarla geçen ara yıllardan ancak bu ikinci savunuyu ve önsözü de ithaf etmek istediğim “İnsanca, Pek İnsanca” ile bahsedebilme rahatlığını kendimde buldum. Bu kitapta, “özgür tinler” için yazılan bir kitap olarak, altındaki birçok acı dolu şeyi ardında bırakan, ama sonradan kendisi için yine yeni şeyler keşfeden ve bir iğne ucunu sertçe batırarak bir psikoloğun neredeyse neşeli ve meraklı soğukluğu hissedilebilir: –Böylesine sivri ve hassas bir işte, ara sıra kanın akmasına ve psikoloğun parmaklarına bu arada kan bulaşmasına şaşmamak gerekir; hatta her zaman sadece parmaklarına da değil.

2

Çeşitli Görüşler ve Özdeyişler tıpkı *Gezgin ve Gölgesi* gibi, önce yu-
karıda adı geçen İnsanca, Pek İnsanca “özgür tinler kitabı”nın, ay-
rıca da tinsel bir kürün, yani kendi kendine antiromantik te-
davinin devamı ve iki katına çıkartılması olarak ayrı yayımlan-
mıştı. Geçici olarak romantizm hastalığının en tehlikeli şekline
yakalanınca, sağlığını yitirmeyen içgüdüm, bu antiromantik
tedaviyi benim için yaratmış ve bana tavsiye etmişti. İyileşme-
min altıncı yılında aynı yazıları bir arada, *İnsanca Pek İnsan-*
ca’nın ikinci cildi olarak sizlere sunuyoruz. Belki bir arada okun-
dukları zaman öğretilerini daha güçlü ve daha kesin öğretebilir-
ler. Bu, şu anda yetişen neslin tinsel mizaçlarına disciplina volun-
tatis* olarak tavsiye edebilecek bir sağlık öğretisidir. Bu gö-
rüşler, birçok kez kendini kaybeden, ancak kendini her seferinde
tekrar bulan bir kötümserin; yani kötümserliğe karşı iyi niyet
gösteren bir kötümserin görüşleridir –ama en azından artık bir
romantik değildir. Nasıl yani? Yılanlara özgü deri değiştir-
me kurnazlığına sahip bir tin, hâlâ romantizmin tehdidi altında
olan bugünkü kötümserlere bir ders veremez mi? Ya da onlara
en azından bunun nasıl yapıldığını gösteremez mi?

3

Gerçekten de veda etme zamanı gelmişti: kısa bir süre son-
ra bunun kanıtını gördüm. Görünüşte en muzaffer, gerçekte ise
çürümüş ve çaresizlik içinde kıvranan bir romantik olan Richard
Wagner aniden çaresiz ve kırılmış bir şekilde Hristiyan haçının
önünde dizlerinin üzerine çöktü... O dönemlerde bu korkunç gös-
teri için hiçbir Almanın kafasında gözleri; hiçbirinin vicdanında
merhamet yok muydu? Bu sahnede acı çeken bir tek ben miy-
dım? Gerçi benim için bile beklenmedik bu olay, terk ettiğim yer
hakkında bir yıldırım gibi berraklık –ve bilmeden büyük bir teh-
likeyi atlatmış olanların hissettiği o korkuyu– kazandırmıştı. Tek
başıma yoluma devam ettiğimde titriyordum ve kısa bir süre
sonra hastalandım; hatta hastalanmaktan ziyade modern insan-
lara sevinmek için kalan her şey hakkında duyduğum o engelle-
nemez hayal kırıklığından; her yerde boşa harcanan güç, iş,

* (Lat.); gönüllü disiplin.

nemez hayal kırıklığından; her yerde boşa harcanan güç, iş, umut, gençlik ve aşktan dolayı; bu romantizmin kadınsı yanından ve disiplinsiz coşkusundan ve bir kez daha aramızdaki en cesurlardan biri üzerinde zafer kazanan bu idealist yalanlardan ve vicdanı yumuşatmalarından duyduğum tiksintiden yorgun düş-tüm. Sonunda bu hayal kırıklığından dolayı daha derin şüphe, daha derin hor görme ve daha derin bir yalnızlığa mahkûm ola-cağıma dair duyduğum şüpheler de beni yorgun düşürdü. Gö-re-vim -nereye gitmişti? Nasıl? Sanki görevim benden uzaklaş-yormuş; sanki onun üzerinde artık hak sahibi değilmişim gibi görünmüyor muydu her şey? Bu en büyük fedakârlığa dayanabil-mek için ne yapabilirim? -Önce kendime tüm romantik mü-zikleri, tinin tüm disiplinini ve neşesini yok eden ve her türlü be-lirsiz hasreti ve süngerimsi arzuyu azdıran şu iki anlamlı, büyük gönüllü, boğucu sanatı yasaklamakla başladım işe. Tinle ilgili ko-nularda saflığa önem verecek kadar erkek olanlara bugün de tav-siyem "Cave musicam"* olacaktır. Diğer müzik insanın sinirlerini gevşetir, yumuşatır, kadınsılaştırır, içindeki "ebedi kadınlık" bizi -aşağı çeker! ... İlk şüphem, ilk ihtiyatım o dönemlerde romantik müziğe yöneldi. Ve müzikten herhangi bir umudum kaldıysa, bu cüretkâr, nazik, kötü, Güneyli ve her türlü müzikten ölümsüz bir şekilde intikam alabilecek kadar sağlıklı bir müzisyenin gelmesi-ni umut etmemdi.

4

Artık yalnız ve kendime karşı bile acımasızca güvensiz biri olarak, kendime karşı ve bana acı veren ve zor gelen her şey için kızgınlıkla taraf tutuyordum: Böylece romantik yalanların tam karşıtı olan cesur kötümserliğime giden yolu ve bugün baktığımda, sanki "kendime" ve görevime giden yolu tekrar buldum. Ni-hayet görevimiz olarak ortaya çıkana kadar adını koyamadığı-mız o gizlice hüküm süren şey -içimizdeki o tiran, ondan kaçın-mak ya da kaçmak için yaptığımız her girişim; zamanından ön-ce her ayrılış; ait olmadıklarımızla her eşitleme; bizi asıl konu-muzdan saptırıyorsa, en saygın hareket, hatta kendi sorumlulu-

* (Lat.); müzikten sakın.

ğumuzun sertliğine karşı bizi korumaya çalışan her erdem için korkunç bir intikam alır. Görevimiz üzerindeki hakkımızdan şüphe etmeye kalktığımızda –işleri kendimiz için herhangi bir yerde kolaylaştırmaya çalıştığımızda, bize cevabı her zaman hastalıktır. Aynı zamanda hem tuhaf, hem korkutucu! En fazla acıyı kolaylaştırdıklarımız nedeniyle çekmek zorunda kalıyoruz! Sağlığımızı geri istiyorsak, başka hiçbir seçeneğimiz kalmıyor: Önceden taşıdığımızdan daha ağır yükler yüklenmek zorundayız..

5.

Ancak o dönemlerde tanıştım, en suskunların ve en çok acı çekenlerin bildiği o münzevi konuşmalarla: Sessizlik yüzünden acı çekmemek için, hiç şahidim olmadan ya da şahitleri umursamadan konuşuyordum. Beni ilgilendirmeyen her şeyden, sanki beni ilgilendiriyormuş gibi bahsediyordum. O dönemlerde kendimi neşeli, objektif, meraklı, özellikle de sağlıklı ve kötü gösterme sanatını öğrendim –ve bir hasta için bu, “iyi bir zevke” sahip olduğu anlamına mı geliyor? Daha hassas bir göz ve merhamet duygusu yine de bu yazıların özünün ne olduğunu anlayacaktır –yani burada acı çeken ve fedakârlıklarda bulunan birinin, sanki acı çekmiyormuş ve fedakarlıklârda bulunmuyormuş gibi konuşması. Burada denge, umursamazlık, hatta yaşama karşı minnettarlığın muhafaza edilmesine çalışılmıştır; burada acılara rağmen yaşamı savunmayı ve zehirli süngerler misali acı, hayal kırıklığı, bıkkınlık, yalnızlık ve başka bataklıklarda biten tüm fidanları kırmayı kendine görev edinmiş, disiplinli, gururlu, sürekli uyanık, sürekli tahrik edilebilir bir irade yönetimdedir. Tüm bunlar belki de bizim kötümserlerimize kendilerini denemek için birkaç ipucu verebilir mi? Şu cümleyi ortaya attığım dönemlerde durum gerçekten böyleydi: “Acı çeken biri, kötümserlik üzerinde henüz hak iddia edemez!” O dönemlerde kendimle birlikte her türlü romantik kötümserliğin, şahsi tecrübeleri abartıp genel değerlendirmeler, hatta dünya mahkûmiyetleri haline getirmesine dair bilimsellik dışı temel eğilimine karşı uzun süreli ve sabırlı bir savaş yürüttüm ... kısacası, bakışımı dışarıya çevirdim. Her şeyi düzenlemek ve bir gün tekrar kötümser olabilmek

amacıyla iyimserlik –bunu anlayabiliyor musunuz? Tıpkı bir hekimin hastasını, o güne kadar olan her şeyden, üzüntülerinden, dostlarından, mektuplarından, görevlerinden, aptallıklarından ve hafızasındaki işkencelerden uzak kalması ve elleriyle duyularını yeni gıdalara, yeni bir güneşe ve yeni bir geleceğe uzatmasını öğrenmesi için hastaya tamamen yabancı bir yere götürmesi gibi, ben de kendimi aynı kişide hem hekimi, hem de hastayı barındırarak, henüz denenmemiş, ters bir ruh iklimine zorladım, özellikle de yaban ellere, o yabancı yerlere gitmeye ve içimde her türlü yabancı şeye karşı merak uyandırmaya zorladım. Uzun bir gezinme, arama ve değişim; durağanlığa, her türlü beceriksizce evet ve hayır demeye karşı bir direniş dönemi başladı. Bu da tının mümkün olduğunca uzak bir yol kat etmesini, mümkün olduğunca yükseklerle uçmasını, özellikle de her seferinde uçup gitmesini sağlayabilmek için uygulanan bir diyet ve disiplindi. Gerçekte asgari bir yaşam; her türlü kaba arzudan ayrılma ve her türlü kötü şart altında, bu kötü şartlar altında yaşayabilme guru ru ile birlikte bir bağımsızlık; belki biraz kinizm, biraz “fıçı”* da vardı içinde, ama aynı zamanda çekirge mutluluğu, çekirge çevikliği, çok sessizlik, ışık, daha ince aptallıklar ve gizli bir hayranlık vardı –tüm bunlar sonunda tinsel açıdan büyük bir kuvvetlenme ve artan bir zevkle sağlık getirdi. Yaşamın kendisi ödüllendirir bizi; her zaman inatçı yaşama irademiz için; benim o dönemlerde hayat yorgunluğunun karamsarlığına karşı kendimle yürüttüğüm böylesine uzun bir savaş için ve minnettarlığımızın yaşamın en küçük, en nazik ve en geçici hediyelerini kaçırmayan ufacık bir bakışı için. Karşılığında yaşamın büyük hediyelerini, belki de en büyüğünü alırsınız –görevimiz bize geri verilir.

6.

Yaşadıklarım –bir hastalık ve ardından gelen iyileşmenin hikâyesi– sadece şahsen yaşadıklarım olarak mı kalmalıydı? Sade-

* Kinizme ün kazandıran ve kinizmin yayılmasını sağlayan Diagonese bir gönderme. Bilinene göre, Diagonese kendisini toplumsal gereksinimlerden yalıtarak yaşamını bir fıçı içinde sürdürmüştü.

ce benim “İnsanca – Pek İnsanca”m? Bugün tam tersine inanmak istiyorum. Gezinti defterlerimin bugüne kadar görüldüğü gibi, sadece benim için yazılmadıklarını gördükçe, güvenim daha da artıyor. Altı yıl boyunca artan umutlarımdan sonra, onları tekrar denemeler yapmak üzere seyahate mi göndermeliyim? Onları özellikle herhangi bir “geçmişi” olanlara ve geçmişlerinin tını yüzünden acı çekebilecek kadar tın sahibi olanlara sunabilir miyim? Onları özellikle de modern ruhun vicdanı olmak ve bu nedenle onun bugün ne tür hastalık, zehir ve tehlike varsa, onları içinde barındıran bilgisine sahip olmak zorunda olan sizlere sunmalıyım, zira sizin işiniz en zor olanı; siz ki nadir bulunanlar, en tehlikede olanlar, en tinsel olanlar ve en cesur olanlarsınız –kaderiniz, “sadece birey” olmadığınız için bir bireyden daha hasta olmanızı istiyor... Tek teselliniz, yeni bir sağlığa, yarının ve ertesi günün sağlığına giden bu yolu bilmek ve ah! bu yolu gitmektir; siz ki seçilenler, muzafferler, çağ aşanlar, en sağlıklılar, en güçlüler, iyi Avrupalılarsınız!

7.

Son olarak romantik kötümserliğe, yani fedakârların, bahtsızların, boyun eğdirilenlerin kötümserliğine karşıt görüşümü bir formülde toplamak isterim: Trajediye ve kötümserliğe yönelen bir eğilim vardır ki hem disiplinin, hem de zekâ gücünün (zevk, duygu, vicdan) göstergesidir. Göğsümüzdeki bu iradeyle her varoluşa özgü korkunç ve şüphe kaldırır şeylerden korkmayız; aksine üzerine gideriz. Böyle bir iradenin arkasında cesaret, gurur ve büyük bir düşmana duyulan istek yatar. –Başlangıçtan beri kötümser bakış açım buydu –sanırım bu yeni bir bakış açısı, öyle değil mi? Bugün bile yeni ve yabancı olan bir bakış açısı? Bugüne kadar bu bakış açısının arkasında duruyorum ve bana inanmak istiyorsanız, hem kendim için, hem de en azından zaman zaman kendime karşı... Bunu önce kanıtlamamı mı istiyorsunuz? İyi ama bu uzun önsözle başka neyi kanıtlamış olurum ki?

*Sils-Maria, Oberengadin,
Eylül 1886*

ÇEŞİTLİ GÖRÜŞLER VE ÖZDEYİŞLER

1

Felsefenin hayal kırıklığına uğrattıklarına. -Bugüne kadar yaşamın üstün değerine inandınız ve hayal kırıklığına uğradıysanız da yaşamı hemen yok pahasına satmak zorunda mısınız?

2

Şımartılmış. -İnsan, kavramların aydınlığı konusunda kendini şımartabilir: Yarı aydınlık, sisli, tutkulu ve önsezili kavramlarla ilişkiler işte o zaman ne kadar iğrençtir! Sürekli kanat çırpmaları ve bir şeyin peşine takılmaları, ama uçamayıp hiçbir şeyi yakalayamamaları o kadar gülünçtür ki; bizi yine de güldüremez!

3

Gerçekte hak iddia edenler. -Ne kadar uzun bir süredir ne kadar çok maskara olduğunu nihayet anlayanlar, inat uğruna en çirkin gerçeğe sarılırlar; bu nedenle çirkin gerçekler, dünya döndükçe her zaman en iyi taliplere sahip olmuştur -çünkü en iyiler her zaman en iyi şekilde ve en uzun sürelerle aldatılanlardır.

4

Özgür tinliliğin gelişimi. -Eski ve yeni özgürlükçü düşüncenin farkına, bilincine varmak ve kelimelere dökmek için geçen yüzyılın korkusuzluğunu gerektiren ve bugünkü görüşlerle değerlendirildiğinde, gönülsüz bir saflığa dönüşen tek

bir cümleyi hatırlamak yeterlidir. –Kastettiğim Voltaire’in şu cümlesidir: “Croyez-moi, mon ami, l’erreur aussi a son mérite.”*

5.

Filozofların ezeli günahı. –Filozoflar her dönemde “insan denetçilerinin” (ahlakçıların) cümlelerini gasp etmişler ve bu cümlelere kesin gözüyle bakıp bunlarda sadece yaklaşık bir ipucu ya da on yılı kapsayan bir dönemde köylerde ya da şehirlerde yerleşik bir gerçek olarak verilenleri bir gereklilik gibi kanıtlamaya çalışarak onları mahvetmişlerdir –ki aslında tam da bundan dolayı üstün olduklarını düşünüyorlardı. Bu nedenle Schopenhauer’in şu ünlü “İradenin Ahlaka Üstünlüğü”ne, karakterin değişmezliğine ve hazzın olumsuzluğuna dair öğretilerinin temelinde –ki Schopenhauer’e göre bunların hepsi birer yanılgıdır– mutlaka ahlakçılar tarafından oluşturulan popüler bilgelikler bulunacaktır. Schopenhauer’in birçok insani koşulu kapsayan ortak bir terim olarak değiştirdiği ve kendi ahlakçı yönü lehine dildeki bir eksikliği kapatmak için kullandığı “irade” kelimesi –ki bu sayede “irade”den Pascal’ın söz ettiği biçimde bahsetmekte özgürdü– işte Schopenhauer’in bu “iradesi”, bu terimi yaratanın ellerinde filozofların genellemelere karşı düşkünlüğü sayesinde bilim için bir felaket haline gelmiştir. Çünkü bu irade, doğadaki her şeyin bir iradesi olduğu iddiası ortaya atıldığında, şiirsel bir istiare haline getirilmektedir. Sonuçta bu terim çok sayıda mistik saçmalıkta kullanmak üzere, yanlış bir nesnelleştirme için suiistimal edilmiştir –ve gözde tüm filozoflar, bu terimi aynen tekrarlayarak tüm nesnelerin bir iradesi olduğundan, hatta Yegâne İrade olduğuna eminmiş gibi görünmektedir (ki bu Yegâne İradenin tarifine bakılırsa, insanlar sanki aptal şeytanı, Tanrı yapmak istiyorlarmış gibi bir anlam çıkmaktadır).

6.

Hayalperestlere karşı. –Hayalperest, gerçeği kendi içinde; yalancı başkalarının önünde inkâr eder.

* (Fr.); İnan bana dostum, hatanın da bir değeri vardır.

7.

Işık düşmanlığı. –Birine kelimenin tam anlamıyla hiçbir zaman gerçek hakkında değil, sadece olasılıklardan ve bunların derecelerinden bahsedebileceğini açıkladığınızda, bu şekilde bilinçlendirilenin açıkça gösterdiği sevincinde, insanların tinsel ufkun güvensizliğini ne kadar sevdiklerini ve gerçekten, aslında kesinliği nedeniyle, ne kadar nefret ettiklerini görebilirsiniz. –Bunun sebebi, herkesin aslında gizliden gizliye gerçek ışığının bir gün üzerine fazla tutulacağından korkmasından mıdır? Bir anlamları olsun istiyorlar; bu nedenle hiç kimse ne olduklarının bilmemeli mi? Yoksa sadece sisli ve kolayca kamaşan yarasalı ruhlarının alışık olmadığı ve bu nedenle nefret etmek zorunda oldukları aşırı aydınlığa duydukları ürkeklikten mi?

8.

Hıristiyan şüphecililiği. –“Gerçek nedir?” sorusunu soran Pilatus,* bugüne kadar ortaya çıkarılan ve bundan sonra da ortaya çıkarılacak her şeyin düzmece olduğuna dair bir şüphe yaratmak ve korkutucu Hiçbir Şey Bilememe arka planına haç dikmek için bugünlerde İsa’nın avukatı olarak gösterilmektedir.

9.

“Doğa Kanunu”: Batıl inançlar için kullanılan formül. –Doğanın kanunlara bağlılığından böyle hevesle bahsettiğinize göre, ya tüm doğal şeylerin kendi kanunlarına özgürce boyun eğdiğini düşünürsünüz –ki böylece doğanın ahlakına hayran olursunuz– ya da canlılarla süslenmiş en sanatsal saati yaratan bir teknisyenin var olduğunu düşünerek mutlu olursunuz. Doğadaki zorunlu gereklilik, “kanun” kelimesi ile daha insanileştir ve mitolojik hayallerin en son sığınağı haline getirilir.

* Pontius Pilatus; İsa’ya çarmıha gerilme cezası veren, Roma İmparatorluğu’nun Yahudiye eyaletinin valisi.

10.

Tarih müptelalığı. –Sahte filozoflar ve dünyayı karar-tanlar, başka bir deyişle ister ince, ister daha kaba olsun, tüm metafizikçiler, “Felsefenin, tarihin müptelası” olduğu cümlesinin doğru olabileceğinden şüphelenmeye başladıkları anda göz, kulak ve diş ağrılarına kapılırlar. Bu şekilde görüş bildirenlere taş ve pislik atmaları a ğ r ı l a r ı n d a n dolayı affedilebilir: Ama öğretinin kendisi bu nedenle bir süreliğine kirlenip güzelliğini ve etkisini kaybedebilir.

11

Zihinsel kötümser. –Ruhen özgür olanlar, ruhun kendisi hakkında da özgürce düşünecek ve ruhun kaynağı ve yönü hakkında kötülöklere de gözünü kapatmayacaktır. Bu nedenle diğerleri tarafından özgür ruhun en büyük rakibi olarak nitelen-dirilecek ve “zihinsel kötümser” gibi ağır bir ithamla karşılaşacaktır; çünkü onlar, kişiyi olağanüstü gücüne ve erdemlerine göre değil, kendisine en yabancı gelen şeylere göre adlandırmaya alışıktırlar.

12

Metafizikçilerin çıkını. –Metafiziğin bilimselliğinden dem vuranlara cevap vermemek en iyisi: Arkalarına çekinerek gizledikleri çıkının ucunu çekmek yeter; hele bir de bu çantayı açmayı başarırsanız, bahsettikleri bilimsellik yüzlerini kızartacak bir biçimde tüm çıplaklığı ile ortaya çıkar: Küçük bir Tanrı, uslu bir ölümsüzlük, belki biraz tinsellik ve kesinlikle birbiri içine girmiş fakirlik/günahkârlık/sefillik yığını ve ikiyüzlülerin kendini beğenmişliği.

13.

Bilgilenmenin rasgele zararlılığı. –Gerçeği araştırmanın kesin gerekliliğinin getirdiğı yararlar, yüzlerce kez ve sürekli o kadar çok yeniden kanıtlanıyor ki bireylerin ıstırap çekmesine neden olan daha ince ve nadir zararlara da ister iste-

mez katlanılıyor. Kimyacının zaman zaman deneyleri sırasında zehirlenmesi ve kendini yakması engellenemez. -Kimyacılar için geçerli olan, kültürümüzün tamamı için geçerlidir; dolayısıyla kültürümüzün yanıklar için merhem ve zehirlenmeler için sürekli panzehir bulundurmamak zorunda olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır.

14.

Dar görüşlülerin ihtiyaçları. -Dar görüşlüler, en çok metafiziğin erguvani paçavrasına* veya türbana ihtiyaç duyduklarını düşünürler ve onu hiçbir şekilde yitirmek istemezler. Oysa bu süslü elbiseleri olmasa, daha az gülünç görünürlerdi.

15.

Hayalperestler. -Hayalperestler, (davalı olarak değil de) yargıçlar olarak ortaya çıksalar bile, her seferinde kendilerini meşrulaştırması gereken istisnalar oldukları hatırlatıldığından, Evangelium'ları veya ustaları lehine söyledikleri her şeyle aslında kendilerini savunuyorlar.

16.

İyi olan yaşama hevesi verir. -İyi olan her şey, yaşamak için tahrik edici bir uyarandır, hatta yaşama karşı yazılmış iyi bir kitap bile.

17.

Tarihçinin talihi. -"Kurnaz metafizikçilerin ve dünyanın arka yüzünde kalanların konuşmalarını dinlediğimizde, biz diğerleri 'ruhen fakir' olduğumuzu düşünsek de baharı, sonbaharı, kışı ve yazı olanın bizim değişim dünyamız; gri, ayaz, sonsuz sisi ve gölgei olanın ise dünyanın arka yüzü olduğunu fark ediyoruz." -Bunları, sabah güneşinde dolaşan biri söylemişti: Tarih değiştikçe sadece ruhu değil, kalbi de sürekli değişen ve metafizi-

* Hristiyan din adamlarının giysileri

zikçilere karşın, “tek bir ölümsüz ruh” değil, içinde birçok ölümlü ruh taşımaktan mutlu olan biri.*

18.

Üç tür düşünür. –Oluk oluk fışkıran, usul usul akan ve damlayan mineral kaynaklar vardır. Buna göre de üç tür düşünür. Amatörler kaynakları akan suyun hacmine, ustalar ise suyun içeriğine, başka bir deyişle içinde su olmayan maddelere göre değerlendirir.

19.

Yaşamın resmi. –Yaşamın resmini çizme görevi, şairler ve filozoflar tarafından ne kadar çok ortaya konsa da saçmadır. En büyük ressam düşünürün ellerinden bile sadece tek bir yaşamın; kendi yaşamlarının resimleri ve resimcikleri çıkmıştır –farklı olması da mümkün değildir. Oluşum halindeki bir şey, oluşum esnasında kendini kesin ve kalıcı bir “şey” olarak yansıtamaz.

20.

Gerçek yanında ilahlar istemez. –Gerçeğe duyulan inanç, bugüne kadar inanılan “gerçeklere” karşı duyulan şüphelerle başlar.

21.

Sessiz kalınması gereken yerler. –Özgür tinlerden tehlikeli bir buzul ve buz denizi gezintisinden bahseder gibi konuşulduğunda, bu yolda yürümek istemeyenler sanki cesaretsizliklerinden ve dizlerinin titrediğinden bahsediliyormuş gibi küserler. Başa çıkamayacağımız zorluklardan yanımızda bahsedilmesini bile istemeyiz.

* Tarihçi J. Burckhardt’a gönderme.

22

Historia in nuce (Tarihin özü). –Bugüne kadar duyduğum en ciddi parodi şudur: “Başlangıçta anlamsızlık vardı ve anlamsızlık Tanrı katındaydı! ve Tanrı (eksiksiz biçimde) anlamsızdı.”

23

İflah olmaz. –İdealistler iflah olmaz: Gökyüzünden atılsa, cehennemde kendisine bir ideal yaratır. Hele ki hayal kırıklığına uğratan da görün! –Hayal kırıklığını da en az, kısa bir süre önce umudu kucakladığı sıcaklıkla kucaklayacaktır. Bağımlılıkları, insan doğasının büyük ve iflah olmaz bağımlılıklarına dahil olduğu oranda trajik kaderlerin oluşmasına neden olabilir ve daha sonra tragedyalara konu olabilir, ki bunlar zaten insanların kaderlerinde ve karakterlerinde var olan iflah olmazlıklar, kaçınılmazlar ve kaçılmazlarla ilgilidirler.

24

Oyunun devamı olarak alkış. –Dünya ve varlık komedisinin alkışı, parlayan gözler ve lütufkâr bir gülümsemedir, ama aynı zamanda diğer seyircileri “plaudite amici”^{*} için ayartacak, komedi içinde bir komedidir.

25

Can sıkıcılığa cesaret edebilmek. –Kendini ve eserini can sıkıcı bulmaya cesaret edemeyenler, ister sanatta, ister bilimde birinci sınıf bir tin olamazlar. Tesadüfen düşünür de olan bir alaycı, dünyaya ve tarihe atacağı bir bakıştan sonra; “Tanrıda bu cesaret yok; nesnelerin tamamını ilginç hale getirmek istedi ve getirdi de,” diye ekleyebilir.

26

Düşünürün en derindeki tecrübeleri. –İnsan, hiçbir şeyde bir olayı kişisellikten uzak ele almakta; başka bir deyişle o olayı bir kişi olarak değil de sadece bir olay olarak ka-

* (Lat.); alkışlayın dostlar.

bul etmekte zorlandığı kadar zorlanmaz; hatta kişiler oluşturan ve kişiler uyduran dürtü mekanizmasını bir an için olsun unutmaz mıyız diye de sorabiliriz. En soyut düşünceler bile olsa, düşüncelerle sanki mücadele edilmesi, uyum sağlanması, korunması, özen gösterilmesi ve beslenmesi gereken bireylermiş gibi oynuyoruz. Bize yeni gelen bir cümle ile karşılaştığımız anlarda kendimizi gözetleyip dinleriz. Belki bu cümle inatçı ve kendini beğenmiş bir şekilde ortada dolaştığı için hoşumuza gitmiyor-
dur: Bilinçaltında bu cümlelerin yanına düşman olarak bir zıtlık, bir “belki” veya “bazen” ekleyip ekleyemeyeceğimizi araştırıyoruz. “Muhtemelen” sözcüğü bile cümlelerin kesinliğini bozduğu için bize büyük haz veriyor. Ancak yeni bir cümle daha yumuşak, daha uysal ve hoşgörülü bir biçimde, zıtlığın kollarına atılırcasına kulağımıza çalındığında, kendi kendimizi yüceltmek için bu sefer başka bir yol deniyoruz: Nasıl olur da bu zayıf yaratığa yardım edemiyor, onu okşayamıyor ve besleyemiyor, güç ve hacim veremiyor, hatta gerçeklik ve kesinlik kazandırıyoruz? Ebeveyn veya şövalye gibi mi davranmalıyız, yoksa merhametle mi yaklaşmalıyız? –Sonra bir orada bir burada, birbirinden uzak, göz göze gelmeyen ve birbirine doğru adım atmayan yargılar görüyoruz ve birden yeni bir düşünce beliriyor. Bu iki yarıyı sadece evlilik bağı ile birbirine bağlamış olmak değil, bunun sonucunda çöpçatan olarak onur da kazanmış olma hissi ile bu ikisini evlendirebilir miyiz diye düşünmeye başlıyoruz. Ancak ne inat, ne kötü ne de iyi niyetli bir yaklaşımla düşünceye karşı hiçbir başarı sağlayamıyorsak (eğer bu düşünceyi doğru addedi-yorsak), boyun eğiyoruz ve o düşünceye bir lider veya kral gibi davranıyor, onur koltuğuna oturtuyor ve bu düşünceden abartı ve gururla bahsediyoruz, çünkü onun parlaklığı bizi de parlak gösteriyor. Bir gün bizzat şüpheye düşmediğimiz sürece, bu parlaklığı karartmaya çalışanın vay haline. Şüpheye düşmeye başladığımız anda ise tinin tarihinde “krallar yaratan” bizler, düşünceyi tahtından indiriyoruz ve hemen rakibini tahta çıkartıyoruz. Tüm bunları değerlendirip, bir adım daha ileri atalım: Hiç kimse bundan böyle “salt bilgi edinme dürtüsünden” bahsedemeyecektir! –Öyleyse insanlar bu “düşünce kişiler” ile yapılan gizli mücadelede; genelde gizli kalan bu düşünce çöpçatanlığında; düşünce devleti kurma olgusunda; düşünce çocuk eğitiminde ve dü-

şünce fakir ve hasta bakımlarında neden gerçek olmayanı ger-
çek olana tercih eder? Nedeni, gerçek kişilerle iletişimde uygu-
ladığı adaletin nedeni ile aynıdır: Şu anda alışkanlık, kalıtım
ve eğitim nedeniyle, eskiden ise doğru olan –tıpkı daha
ucuz ve adil olan gibi– doğru olmayandan daha yararlı ve
daha onur verici olduğu için. Zira düşünce krallığında yanlış-
lık veya yalan üzerine kurulu güç ve itibar çok zor korunabilir.
Böyle bir yapının bir gün çökebileceği hissi mimarının özgüveni
için küçük düşürücüdür. Kullandığı malzemenin kırılabil-
irliğinden dolayı utanç duyar ve dünyanın geri kalanından da-
ha önemli olduğunu düşündüğü için, dünyanın geri kalanın-
dan daha kalıcı olmayan hiçbir şey yaratmak istemez. Gerçe-
ği özümseme uğruna, şahsi ölümsüzlüğe duyulan inanca sarılır,
başka bir deyişle en kibirli ve en inatçı düşünceyi “pereat mun-
dus, dum ego salvus sim!”* sözüyle birleştirir. Eseri, egosu haline
gelir; etrafındaki tüm direnişe rağmen, kendisine bir ölümsüzlük
yaratır. Eseri için sadece en iyi ve en sert taşları kullanmak iste-
yen bu düşünce mimarının en büyük gururu, gerçekler ya da
gerçek olarak gördüğü her şeydir. Ezelden beri, kibir, haklı ola-
rak “bilenin kusuru” olarak nitelendirilmiştir –ama teşvik gücü-
ne sahip bu kusur olmasa, gerçeklerin ve dünya üzerindeki ge-
çerliliğinin hiçbir anlamı kalmazdı. Kendi düşüncelerimizden,
kavramlarımızdan ve kelimelerimizden korkup aynı zamanda
kendimizi bunlarla onurlandırarak ve onlara gayri ihtiyari
bizi ödüllendirme, övme ve kınama gücü vererek, onlara sanki
özgür birer tinsel kişi, bağımsız birer güç, bizimle eşit birer şahıs
gibi davranırız –“Entelektüel vicdan” diye adlandırdığım tuhaf fe-
nomenin kökleri işte burada yatar. Tüm bunlar sayesinde kara bir
kökten en üst düzeyde manevi çiçek yeşermiştir.

27.

Karanlıkçılar. –Cehaleti savunan siyaset (obskürantizm)
tarafından kullanılan karabüyünün en önemli özelliği kafaları
karartmak istemesi değil, dünyanın resmini lekelemek, varo-
luş hakkındaki tasarımıımızı karartmak istemesidir.

* (Lat.); ben güvende oldukça, dünya yanmış bana ne.

Bunun için çoğu kez tinlerin aydınlanmasını yok etme yolunu seçer. Kimi zaman, tam tersini yapar ve zihni en üst mertebeye yükselterek zihninin meyvelerine karşı tam bir bıkkınlık yaratmaya çalışır. Şüpheleri hazırlayan ve aşırı kurnazlıkları ile zekâyâ karşı şüphe duymaya çağrıda bulunan müşkülpesent metafizikçiler, daha ince bir obskürantizmin iyi birer aracıdır. –Kant’ın bile bu bağlamda kullanılması mümkün müdür? Hatta kendi ifadesine göre, böyle bir şeyi en azından geçici olarak istemiş olması mümkün müdür; bilgi sınırlanarak inancın yolunu açabilir mi? –Tabii ki bunu başaramadı, tıpkı bu iyice inceltilmiş ve oldukça tehlikeli, hatta en tehlikeli obskürantizm yolunda ondan sonra gelenlerin başaramadığı gibi: Çünkü karabüyü, bir ışık halesi içinde göze batıyor.

28.

Sanatı bozan felsefe türü. –Metafizik ve mistik bir felsefenin sisleri, tüm estetik olguları ışık geçirmez bir hale getirmeyi başardığı takdirde, her biri açıklanamaz olacağından, kendi aralarında da değerlendirilemez oldukları sonucu çıkıyor. Ama aralarında bir değerlendirme yapmak için bile birbirleri ile kıyaslanmalarına izin verilmediği takdirde, tam bir eleştirisizlik, kör bir boş vermişlik ortaya çıkar, dolayısıyla sanata karşı duyulan haz gittikçe azalır (ki bu haz ancak keskin bir tat alma ve ayırt etme duygusu ile salt ihtiyacın kabaca doyurulmasından ayırt edilebilir). Bu haz ne kadar azalırsa, sanata karşı duyulan açlık o denli adi bir açlığa indirgenir ve sanatçı tarafından gittikçe daha kaba besinlerle doyurulmaya çalışılır.

29.

Get hse mane’de.* –Düşünürün sanatçılara söyleyebileceği en acı cümle: “Benimle bir saat olsun uyanık kalamaz mısınız?”

* Kudüs yakınında Zeytindağı’nın batı yamacında olduğu sanılan, İsa’nın havrilleriyle yediği son yemekten sonra yakalandığı zeytin bahçesi.

30.

Dokuma tezgâhında. –Olayların düğümünü çözmeyi ve dokusunu ayırmayı seven az sayıda insanın karşısında, bu düğümü sürekli olarak tekrar bağlayıp karıştırmak ve böylece kavrananı kavranılmayana, hatta anlaşılmayana dönüştürmeye çalışan birçok insan (örneğin tüm sanatçılar ve kadınlar) durmaktadır. Sonucu ne olursa olsun –üzerinde çok fazla el çalıştığı ve çok fazla el tarafından çekştirildiği için dokunan ve düğümlenen her şey sonunda biraz kirli görünecektir.

31

Bilim çölünde. –Kendini bilimselliğe adanmışların önüne, çoğunlukla çöl seyahatlerine dönüşen gezintileri sırasında “felsefi sistemler” olarak adlandırılan parlak seraplar çıkacaktır. Yanılsamanın mucizevi gücü ile tüm gizemlerin çözümünü ve en yakındaki en taze gerçek yaşam suyunun yerini gösterirler. Kalp atışları hızlanmaya başlar ve yorgun düşen yolcu bilimsel dayanıklılığın ve çaresizliğin hedefine neredeyse dudaklarıyla değdiği için gayri ihtiyari ileri doğru atılır. Başkaları bu güzel aldatmacaya kanarak afallar ve donakalırlar; çöl onları yutar, bilim için ölmüşlerdir. Bu gibi öznel aldatmacalarla daha önce de karşılaşmış olanlar, hoşnutsuzluk gösterir ve bu yanılsamaların ağızlarında bıraktığı ve susamalarına neden olan tuz tadına lanet ederler –ama kaynağa tek bir adım bile yaklaşmamışlardır.

32

Sözde “hakiki gerçek”. –Şairler, örneğin bir komutanın, bir ipek dokumacısının, bir denizcinin hayatını anlatırken, sanki bu hayatları ayrıntılarıyla biliyormuş ve derin bir bilgiye sahipmiş gibi hareket eder; hatta insan davranışlarının ve kaderlerinin ayrıntılarını anlatırken, sanki dünyanın yaratılışına katılmış gibi davranır. Bu nedenle o bir dolandırıcıdır. Dolandırıcılığını bilmeyenlerin önünde sergiliyor –bu nedenle de başarıyor. Gerçek ve derin bilgisini övüyorlar ve sonunda her bilginin ve yaratıcının, hatta dünyaları ören o büyük örümceğin kendisi kadar iyi bildiği saplantısına kapılmasına kadar varıyor. Ne-

ticede dolandırıcı dürüst olup kendi gerçekliğine inanmaya başlıyor. Hatta daha hisli insanlar, yüzüne karşı daha yüksek gerçeğe ve gerçekliğe sahip olduğunu söylüyorlar –çünkü gerçeklikten zaman zaman bıkyıyorlar ve bu şiirsel hayali, kafaları ve kalpleri için iyi bir dinlence ve gece olarak kabul ediyorlar. Bu hayalin işaret ettiklerine daha çok değer vermeye başlıyorlar, çünkü daha önce de dediğimiz gibi, onlara iyi gelmeye başlıyor: Bu nedenle insanlar hep daha değerli görünen şeylerin daha doğru ve daha gerçek olduğuna inanmışlardır. Bu gücün bilincinde olan şairler, genelde gerçek olarak adlandırılan şeyleri bilerek kötülemeye ve belirsiz, gerçektışı, yanlış, günah, acı ve aldatmacaya dönüştürmeye çalışıyorlar. Olayların üzerine belirsizliğin kat kat tüllerini atmak için, bilginin sınırları hakkındaki her tür şüpheli, tüm şüpheli aşırılıkları kullanırlar ki her yer karartıldıktan sonra sihirleri ve ruhları etkileyen büyüler, “doğru gerçeğe”, “hakiki gerçeğe” giden yol olarak kabul edilebilsin.

33.

Adil olma isteği ve yargıç olma isteği. –İnsanca ve pek insanca şeyler hakkındaki bilgisi ve gerçeği kavrama duyusu, sarındığı metafiziğin leopar kürkünden dolayı zarar gören Schopenhauer (gerçek bir ahlak dâhisi bulmak için önce bu kürkü üzerinden çekmek gerekiyor) –işte bu Schopenhauer, inanamayacağı ölçüde haklı çıkacağı kesin bir ayırım yapmaktadır: “İnsani davranışların kesin gerekliliklerini kavramak, felsefeye yönelik düşünen kafaları diğerlerinden ayıran sınır çizgisidir.”* Bir zamanlar bizzat açık olduğu bu güçlü düşüncenin etkisini, ahlaklı insanlarla (ahlakçılarla değil) paylaştığı, zararsız ve inançlı bir şekilde dile getirdiği şu önyargı ile yok etmektedir: “Olgular bütünüünün özü hakkındaki kesin ve gerçek bilgi, insan davranışlarının ahlaki önemi hakkındaki bilgilerle sıkı bir ilişki içinde olmalıdır.”** –Ama aksine “gerekli” olmadığı gibi, insani davranışların kesin gerekliliği, başka bir deyişle kayıtsız şartsız irade esareti ve irade sorumsuzluğu tarafından bu cümle ile

* Schopenhauer, *Ethik*, 182.

** Schopenhauer, *Ethik*, 109.

reddedilmektedir. Felsefi kafalar demek ki diğerlerinden ahlakın metafizik önemine inanmadıkları için ayırt edilebilecektir; bu da derinliği ve aşılma imkânsızlığı açısından bugün “bilgili” ve “bilgisiz” arasındaki uçurumdan bile derin ve aşılamaz bir uçurum yaratacaktır. Schopenhauer’in kendisi gibi “felsefi kafalar”, açık bıraktıkları daha birçok arka kapının yararsız olduğunu anlamak zorunda kalacaklardır: Hiçbiri açık havaya, özgür iradenin bulunduğu yere çıkmamaktadır; içinden geçilen her kapının ardından yine aldatmacanın düz duvarını göstermektedir: Hapishanedeyiz, sadece özgür olduğumuz rüyasını görürüz, kendimizi özgür kılamayız. Bu bilincin bundan böyle reddedilemeyeceği, bu bilinçle hâlâ mücadele edenlerin umutsuz görüşlerinden ve tuhaf çarpıtmalarından belli olmaktadır. –Şimdiki düşünceleri aşağı yukarı şöyledir: “Hiçbir insan sorumluluk taşımıyor mu? Her şey suçluluk ve suçluluk duygusuyla mı dolu? Suçun tamamının birilerinde olması gerekmiyor mu: Var olmanın dalgalanmalarındaki zavallı dalgaların suçlanmasına ve haklarında hüküm verilmesine izin verilmiş olmuyor mu? –O zaman biz de bütün suçu dalgalı oluşun kendisi olan var olmaya yükleriz. Özgür irade burada. Burada birileri suçlanabilir, hüküm giyebilir, cezasını çekebilir ve intikam alınabilir. Öyleyse Tanrı günahkâr, insanlar da onun kurtarıcısı; dünya tarihi suç, kendi kendine hüküm verme ve intihar; suçlu da kendi yargıcı ve yargıç kendi kendinin celladı olsun.” Baş aşağı edilen bu Hıristiyanlık –başka ne olabilir ki?– mutlak ahlak öğretisinin, mantıklı bir yüz buruşturmadan ve alt edilen düşüncenin çirkin bir hareketinden başka bir şey olsa, oldukça kötü bir şey olacak olan mutlak esaretle mücadelesinde kaybolan son dövüşçüdür; çaresiz ve iyileşme müptelası olan ve deliliğin, “Bak, sen Tanrının günahını taşıyan kuzusun” diye kulağına fısıldadığı kalbin ölüm krampıdır. Buradaki hata, sadece “ben sorumluyum” düşüncesinde değil, aynı zamanda “ben sorumlu değilim, ama birileri sorumlu olmalı” karşıtlığındadır. Ama bu doğru değil: Filozofun, tıpkı İsa gibi, “Yargılamayın!” demesi gerekiyor ve felsefe kafaları ile diğer kafalar arasındaki son fark, birincilerin adil olmak, diğerlerinin ise yargıç olmak istemeleridir.

34.

Fedâkarlık. –Fedakârlığın, ahlaklı davranmanın simgesi olduğunu mu düşünüyorsunuz? Bir düşünün, ister en kötüsü, ister en iyisi olsun, düşünülerek yapılan her harekette fedakârlık yok mudur diye sorun kendinize.

35.

Erdemin soy sopunu denetleyenlere karşı. –Bir insanın erdeminin ne kadar güçlü olduğunu ve zaman içinde ne kadar güçlendiğini değerlendirebilmek için bir insanın yapabileceklerinin sınırını bilmek gerekir. Diğer taraftan, bunları öğrenmek mümkün değildir.

36.

Yılan dişi. –Yılan dişine sahip olup olmadığımızı, ancak biri bizi ayakları altına aldığı anda öğreniriz. Bir kadın veya anne ise, “Birileri sevdiklerimizi ayakları altına aldığı anda,” derdi. Karakterimiz, yaşadıklarımızla değil, yaşanması gereken bazı olayların eksikliğiyle biçimlenir.

37.

Aşkta aldatmaca. –Geçmişimizden birçok şeyi unutuyor ve zihnimizden bilerek çıkartıyoruz. Böylece geçmişten bize bakan silüetimizin bize yalan söylemesini ve yeterliliğimizi yüceltmesini istiyoruz –sürekli bu kendini kandırmaca üzerinde çalışıyoruz. “Aşkta kendini kaybetmekten”, “benliğin diğerinin benliğinde canlanmasından” bahseden sizler, bunun farklı bir şey olduğunu mu düşünüyorsunuz? Aynayı kırar, hayran olduğunuz başka bir kişinin içine girer ve diğer kişinin adını kullanmaya başladığınız bu yeni benliğin, yeni silüetin tadını çıkarmaya başlarsınız –tüm bunlar kendi kendini kandırmak, kendini beğenmişlik değil de nedir, ah siz insanlar ne garipsiniz! Kendi benliklerinden bir şeyi kendinden saklayan ve kendilerini bir bütün olarak kendilerinden saklayanlar; her ikisi de bilgi hazinesinde

hırsızlık yaptıkları için aynıdır. “Kendini tanı” cümlesinin bizi uyarmaya çalıştığı olay da budur zaten.

38.

Kendini beğenmişliğini inkâr edenler. –İçindeki kendini beğenmişliği inkâr edenler, kendini beğenmişliğe o kadar şiddetli bir biçimde sahiptir ki kendi kendinden nefret etmemek için kendini beğenmişliği karşısında gözlerini içgüdüsel olarak kapatır.

39.

Aptalların sık sık kötülük yapma nedeni. –Bir rakibin itirazları karşısında kafamız kendini pek güçsüz hissettiğinde, kalbimiz bu itirazlara kuşku yağdırarak yanıt verir.

40.

Ahlaki istisnalar sanatı. –Ahlakın istisnai durumlarını gösteren bir sanata –iyinin kötü, adaletsizin de adil olduğu yere– nadiren kulak asılmalıdır. Tıpkı satış sırasındaki kazançtan daha fazlasını çalmasından çekinerek, bir çingene ile ara sıra alış-veriş yaptığımız gibi.

41.

Zehrin tadı ve tatsızlığı. –İnsanları zehir içmekten alıkoyan tek önemli argüman, zehrin öldürücü olması değil, tadının iyi olmamasıdır.

42.

Günah duygusu olmayan bir dünya. –Sadece vicdan azabı yaratmayan hareketler yapılmış olsa bile, insan dünyası yine de kötü ve alçakça görünürdü, ama şu anda olduğu kadar hasta ve acınacak halde değil. Her zaman vicdanı olmayan yeterince kötü insan vardı. Birçok iyi ve namuslu olan insanda ise vicdan rahatlığı karşısında duyulan haz duygusu eksiktir.

43.

Vicdanlılar. –Vicdanını takip etmek, aklına itaat etmek-ten daha kolaydır, çünkü her başarısızlıkta mutlaka bir mazereti ve esprisi içsel bir rahatlığı vardır –bu nedenle vicdanlılarla kıyaslandığında, hâlâ çok az sayıda akıllı insan vardır.

44.

Acılaşmayı engellemenin karşıt yöntemi. –Ki mi mizaç için öfkesini sözcüklerle dışa vurmak çok yararlıdır: Konuşma sırasında öfkesi tatlılaşır. Bir başka mizaç için öfkenin sözcüklere dökülmesi, öfkeyi daha da acı hale getirir. Bu mizaçlar için bazı şeyleri yutmak daha iyidir. Bu mizaçtaki insanların düşmanları veya üstleri önünde boyun eğme zorunluluğu, karakterlerini iyileştirir ve fazla acı ve keskin olmalarını engeller.

45.

Fazla ciddiye almamak. –Yatmaktan dolayı her tarafımızın yaralar içinde kalması rahatsızlık verir, ama yatmak zorunda bırakıldığımız tedavinin kalitesinin bir ispatı değildir. –Kendi dışında çok uzun süre yaşamış olup nihayet felsefi iç yaşamlarına dönen insanlar, usun ve tinin de yatalak olabileceğini bilirler. Bu, seçilen yaşam tarzının tamamına bir karşı-kanıt değildir, ama bazı küçük istisnaları ve görünür depresmeleri gerektirir.

46.

İnsanların “kendinden olan”. –En kolay yara alabilen, ama aynı zamanda en zor yenilebilen şey, insanın kendini beğenmişliğidir. Yaralanabilir olması nedeniyle gücü daha da artar ve sonunda devasa boyutlara ulaşır.

47.

Birçok işgüzarın maskaralığı. –Aşırı çaba gösterek boş zaman kazanıyorlar ve daha sonra bu saatler bitene kadar onları saymaktan başka ne yapabileceklerini bilmiyorlar.

48.

Doyasıya eğlenmek. –Doyasıya eğlenebilen, iyi bir insan olmalı, ama en zekinin akıllı insanın bile tüm zekâsı ile elde edemediklerini elde etmesine rağmen, ille de en akıllı insan olmak zorunda değildir.

49.

Doğanın aynasında. –Sarı ve boylu mısır tarlaları arasında gezmeyi sevdiğini; doğanın bile yaratamayacağı kadar güzel şeyleri işaret eden renkleri solmuş sonbaharın orman ve çiçek renklerini tüm diğerlerine tercih ettiğini; büyük ve yağlı yapraklı fındık ağaçlarının altında kendini sanki akrabaları arasındaymış gibi hissettiğini; yüksek dağlarda en büyük zevkinin yalnızlığın kendisine büyük gözlerle baktığı o küçük ve sapa göllerle karşılaşmak olduğunu; sonbahar ve ilk kış akşamlarında pence-relere gizlice yaklaşan ve ruhsuz her sesi kadife perdeler gibi saran sisli karanlıkların gri sessizliğini sevdiğini; işlenmemiş taşları, eski zamanların dile dökülmesi gereken şahitleri olarak gördüğünü ve çocukluğundan beri hayran olduğunu ve nihayet hareketsiz yılan derisi ve yırtıcı hayvan güzelliğindeki denize hep yabancı kaldığını duyduğumuzda, bir insan yeterince tarif edilmiş olmuyor mu? –Evet, bu insanın bazı şeyleri tarif edilmiş oluyor belki, ama doğanın aynası, aynı insanın doğaya karşı hassasiyetinin (hem de “buna rağmen” bile diyemeden), oldukça sevgisiz, cimri ve kendini beğenmiş olabileceği hakkında hiçbir şey söylemez. Bu gibi konularda usta olan Horace, doğanın içinde yaşama karşı duyulan en hassas duyguyu, ünlü “*beatus ille qui procul negotiis*”* ile Romalı bir tefecinin ağzına ve ruhuna yakıştırmıştır.

50.

Zafersiz Güç. –En güçlü bilgi (insan iradesinin özgür olmadığına dair bilgi) başarı açısından en fakir olandır, çünkü en güçlü rakibi her zaman insanın kendini beğenmişliğidir.

* Horace, *Lirik Şarkılar*, II, I. “İş hayatından uzak duran kişi şanslıdır.”

51.

Haz ve yanılgı. –Birisi mizacından dolayı dostları üzerinde bilinçsiz olarak, bir başkası ise bilinçli olarak kimi hareketleriyle iyi bir etki yaratıyor. Birincisi daha değerli kabul edilmesine rağmen, ancak ikincisi vicdan ve zevkle –kutsallığa dayanan ve iyi veya kötü hareketlerin keyfiyetine karşı duyulan bir inanca, dolayısıyla bir yanılgıya dayalı– hazla bağlantılıdır.

52.

Haksızlık yapmak aptallıktır. –Bizzat yapılan haksızlığa, bir başkasının yaptığı haksızlıktan daha zor katlanılır (tabii sadece ahlaki açıdan değil). Suçlu olan aslında her zaman acı çekendir, eğer vicdan azabı duymayı biliyor ya da yaptığı hareketten dolayı toplumu karşısına aldığını ve kendisini soyutladığını farkına varabiliyorsa. Bu nedenle sadece içsel mutluluğumuz için, başka bir deyişle huzurumuzu kaybetmemek için bile olsa, din ve ahlakın emrettikleri dışında, haksızlığa uğramaktan ziyade, haksızlık yapmaktan çekinmemiz gerekir, çünkü haksızlığa uğradığımızda en azından vicdanımız teselli bulur, intikam alma umudu vardır ve adillerden, hatta suçludan korkan tüm toplumdan merhamet ve takdir görür. –Kendi kendini kandıranların, yüklerini hafifletmek için yaptıkları haksızlıkları başkalarının kendilerine yaptığı haksızlığa çevirmeyi ve kendi yaptıkları için mazeret olarak nefsi müdafaa hakkını öne sürmeyi başaranların sayısı oldukça yüksektir.

53.

Çığırtdan veya sessiz kıskançlık. –Olağan kıskançlık, kıskandığı tavuk yumurtladığında gıdaklar. Bu esnada hafifler ve rahatlar. Ama daha derin bir kıskançlık da vardır. Bu kıskançlık ölüm sessizliğine bürünür ve herkesin ağzının mühürlenmesini ister. Bu olmadığı için de daha öfkeli hale gelir. Sessiz kıskançlık yine sessizlikte büyür.

54.

Casus öfke. –Öfke, ruhu bitirir ve tortusunu gün ışığına çıkartır. Bu nedenle etrafımızda olup bitenleri tam olarak anlayamadığımızda, etrafımızda olanları ve düşünülenleri öğrenmek için çevremizi, yandaşlarımızı ve rakiplerimizi öfkeliendirmek gerekir.

55.

Ahlaki açıdan savunma, saldırıdan zordur. –İyi insanların gerçek kahramanlıkları ve ustalıkları olayın üzerine gidip kişiyi sevmeye devam etmesi değil, çok daha zor olmalıdır. Saldırıda bulunan insanın kalbini kırmadan ve kırmak istemeden kendi davasını savunmasıdır. Saldırının kılıcı dürüst ve yüce gönüllüdür; savunmanın kılıcı ise genelde bir iğne ucuyla biter.

56.

Dürüstlüğe karşı dürüst olmak. –Kendine karşı bariz bir şekilde dürüst olan, sonunda bu dürüstlüğüyle övünmeye başlar, zira neden dürüst olduğunu bilir –bir başkasının aldatmacayı ve rol yapmayı seçtiği aynı nedenden dolayı.

57.

Kötülüğe iyilikle yaklaşmak. –Kötülük yapan birine iyilikle yaklaşmak genelde yanlış anlaşılır ve diğeri de kendini haklı sandığı ve aynı şekilde düşündüğü için genelde başarısız olur.

58.

Tehlikeli Kitaplar. –Biri: “Kendimden biliyorum; bu kitap tehlikeli,” der. Biraz beklese belki de aynı kitabın kalbinin gizli hastalığını keşfedip gün ışığına çıkarttığı için ona aslında büyük bir hizmette bulunduğunu anlayacaktır. –Değiştirilmiş düşünceler, bir insanın karakterini değiştirmez (ya da sadece biraz değiştirir), ama düşüncelerin başka takımıyıldız dizilişi sırasında, karanlıkta ve anlaşılmaz kalan kişiliğinin bazı yönlerini aydınlığa çıkartır.

59.

Sahte Merhamet. –İnsan, düşmanlık duygusunu aştığını göstermek için sahte merhamet sergiler, ama çoğu zaman boşuna. Düşmanca his büyük ölçüde artmadığı sürece, fark edilmez bu sahte merhamet.

60.

Açık zıtlıklar kimi zaman barıştıdırıcıdır. –Birisi, ünlü bir parti lideri veya öğretmen ideoloğuyula arasındaki öğretmeye yönelik farklılığı açıkça ortaya çıkarttığında, tüm dünya o parti liderine veya ideoloğa karşı kin beslediğine inanmaya başlar. Aslında tam da o noktada ona kin beslemekten vazgeçer, çünkü yanında durmaya cesaret eder ve söze dökülmemiş kiskançlığın yarattığı azaptan kurtulur.

61

Işığını parlarken görmek. –Sıkıntı, hastalık ve suçluluğun karanlıklarında başkaları için ışık olduğumuzu görmek ve bizde hâlâ ayın aydınlığını gördüklerini bilmek bizi sevindirir. Bu dolaylı yolu kullanarak aydınlatma kabiliyetimizden biz de nasibimizi alıyoruz.

62

Sevinci paylaşmak. –Bizi sokan yılan, bize acı verdiğini düşünür ve bundan zevk alır. En aşağı yaratık bile başkasının acısını hayal edebilir. Ama başkasının sevincini hayal edip bu sevinci paylaşmak, ancak daha yüksek mertebedeki yaratıkların ve onların altındaki seçilmişlerin ayrıcalığı, çok nadir görülen bir humanum –sevincin paylaşılabilceğini inkâr eden filozoflar olduysa bile.

63

Gecikmeli gebelik. –Eserlerini ve faaliyetlerini tamamlayanlar, bu eserleri ve faaliyetleri, nasıl olduğunu bilmeden, ge-

be olarak taşırılar. Sanki bunları tamamladıktan sonra, tesadüf değil, kendi çocukları olduğunu kanıtlamak ister gibi.

64.

Kibirden dolayı gizli acımasızlık. –Nasıl ki adalet kimi zaman zayıflığın örtüsüyse, adil düşünen, ama zayıf olan insanlar kimi zaman hırslarından dolayı aldatmacaya başvururlar ve bariz bir şekilde adaletsiz ve sert davranırlar –sırf güçlüymüş gibi görünmek için.

65.

Aşağılanma. –Kişi, fayda dolu bir çuvalın içinde sadece tek bir aşağılanma taneciği bile bulsa, bozar iyi giden oyunu.

66.

Aşırı Erostratlık.* –Belki de içinde kendi putlarına tapınılan tapınakları ateşe veren Erostratlar bile vardır.

67.

Küçültme dünyası. –Zayıf ve yardıma muhtaç her şeyin kalbe hitap ettiği gerçeği, kalbimize hitap eden her şeyi küçültme ve zayıflatma sözcükleriyle nitelendirme alışkanlığı yaratır; böylece kendimize göre her şeyi zayıf ve yardıma muhtaç hale getiririz.

68.

Merhametin kötü niteliği. –Başkalarının acısına ortak olma özelliğinin yüzsüzlük gibi kendi yol arkadaşı vardır. İl-le de yardım etmek istediği için ne kullandığı şifa araçları ne de hastalığın türüyle nedeni konusunda düşünür ve cesaretle hastasının sağlığıyla itibarı aleyhine hekimlik taslamaya başlar.

* *Erostrat*, ölümsüzlük arayışındaki kişi.

69.

Patavatsızlık. –Eserlere karşı da bir patavatsızlık söz konusudur. Ayrıca insanın gençliğinde diğerlerini taklit ederek tüm zamanların en ünlü eserlerine “sen” diye hitap ederek yaklaşmak, utanma duygusunun tamamen eksik olduğuna işaret eder. –Bazıları sadece cehaletten dolayı patavatsızdır; kiminle konuştuklarını bilmezler –aynı şekilde birçok genç ve yaşlı filolog eski Yunan eserlerine bu şekilde yaklaşmaktadır.

70.

İrade zekâdan utanır. –Soğukkanlı bir şekilde ani heyecanlarımıza karşı mantıklı tasarılar geliştirir, daha sonra da bu tasarıları, onları tam uygulayacağımız anda, geliştirirken gösterdiğimiz soğukluk ve ihtiyattan utanarak en büyük hataları yaparız. Böylece her heyecanın getirdiği o cüretkâr yüce gönüllülükten dolayı da tam tersine en mantıksız olanı yaparız.

71

Şüpheciler neden maneviyattan hoşlanmaz. –Kendi ahlak anlayışına çok büyük değer veren kişi, maneviyat konusunda şüphecilere kızar, zira tüm gücünü kullandığı yerde kendisine hayret edilmesini ister; irdelenmeyi ve şüphe duyulmayı değil. –Ahlak anlayışlarının son kırıntıları, maneviyata duydukları inanç olan mizaçlar vardır; onlar da şüphecilere karşı aynen böyle, hatta belki daha tutkulu davranırlar.

72

Çekingenlik. –Casuslar ve hainlere duyulan eğilim ortaya çıktığı anda, onlarla karıştırılacaklarını bildikleri için tüm ahlakçılar çekingendir. Ayrıca faaliyet göstermekte zayıf olduklarının bilincindedirler. Çalışmanın tam ortasında faaliyetlerindeki çekingenlik neredeyse tüm ilgilerini çalışmadan uzaklaştırır.

73.

Genel ahlak için bir tehlike. –Hem asil, hem dürüst olan insanlar, dürüstlüklerinin yarattığı her şeytanlığı Tanrılaştırmayı ve ahlaki değer yargısının sesini bir süreliğine susturmayı başarırlar.

74.

En acı yanılgı. –Kişi sevildiğinden emin olduğu yerde, evin erkeğinin misafirleri önünde tüm kendini beğenmişliğini sergileyebilmek için kendisini sadece bir ev eşyası ve oda süsü olarak gördüğünü anlayınca, duyguları tamir edilemez bir şekilde incinir.

75.

Sevgi ve ikilik. –Sevgi, bir başkasının bizden farklı ve zıt bir biçimde yaşadığını, hareket ettiğini ve hissettiğini anlamak ve buna sevinmekten başka nedir ki? Sevginin zıtlıkları sevinçle aşabilmesi için bunları kaldırmamalı, inkâr etmemelidir. –Hatta kendi kendini sevmenin ön koşulu bile, içinde tek bir kişide birbirine karışmayan böyle bir ikiliği (veya çokluğu) barındırır.

76.

Rüya tabiri. –Bazen uyanıkken kesin olarak bilinmeyen veya hissedilmeyen her şeyi –bir kişiye karşı vicdanımızın rahat olup olmadığını– rüyalarda kesin bir biçimde öğreniriz.

77.

Aşırılık. –Aşırılığın anası keyif değil, keyifsizliktir.

78.

Cezalandırmak ve ödüllendirmek. –Hiç kimse –kendi kaderini ve kendini suçlarken bile– arka planda ceza ve intikam duygusu olmadan, hiç kimseyi suçlamaz. –Her yakınma aynı zamanda birer suçlama; her sevinç ise ödüllendirmedir. İster

birini, ister diğerini yapalım –her zaman birilerini bundan sorumlu tutarız.

79.

Çifte adaletsizlik. –Gerçeği kimi zaman bir çift adaletsizlikle destekleriz. Özellikle de yan yana görmeyi başaramadığımız bir şeyi arka arkaya dizip sergiler ve gördüğümüzün gerçeğin tamamı olduğuna inanarak her seferinde diğer tarafı yanlış anlar veya inkâr ederiz.

80.

Şüph e. –Şüph e, her zaman güvensiz ve çekingen bir şekilde değil, çılgınca öfke içinde hareket eder. Titrememek için sarhoş olmuştur.

81

Sonradan görme felsefesi. –Birey olmak istiyorsak, gölgemize de onurlu davranmak zorundayız.

82

Kendini aklamayı bilmek. –Temiz olmayan durumlardan daha temiz olarak çıkmayı öğrenmeli ve gerektiğinde kirli suyla da yıkanmalıyız.

83

Kendini salmak. – Kişi kendini ne kadar salıyorsa, diğerleri onu o kadar bırakmaz.

84

Masum haydut. – Her türlü ahlaksızlık ve alçaklığa adım adım yavaşça giden bir yol vardır. Bu yolu kullanan kişi, yolun sonunda vicdan azabı sürülerinden tamamen arınmıştır ve ah-

laksızlığın en üst mertebesine ulaşmış olmasına rağmen, yine de masumiyet içinde yürür.

85.

Planlar yapmak. -Planlar yapmak ve kararlar almak, iyi hisler beslemeye yarar ve hayatı boyunca plan yapmaktan başka bir şey yapmama cesareti gösterebilenler, aslında çok mutlu olmalıdır. Ama zaman zaman yaptığı planlardan birini gerçeğe dönüştürmek için ara vermek zorunda kalacaklardır. Kızgınlıklar ve rüyadan uyanmalar işte burada başlar.

86.

İdeali görmek için kullanılanlar. -Çalışkan her insan, çalışkanlığına hayrandır ve bunu aşır özgürce dışarı bakamaz. Aksi takdirde kusurluluktan nasibini almamış ve erdeminden dolayı tinsel bir ahlaki özgürlüğe erişmemiş olurdu. Kusurumuz, ideallere baktığımız gözlerimizdedir.

87.

Yalancı övgü. -Dürüst olmayan övgüler, muhtemelen çok fazla övgüden dolayı, değerlendirme kabiliyetimizi daha güçlü ve kendimize karşı haksız kınamalara kıyasla çok daha bariz bir şekilde ortaya çıkarttığımız için dürüst olmayan kınamalardan daha çok vicdan azabı yaratır.

88.

Nasıl öldüğümüz önemli değil. -İnsanın hayatı boyunca, gücünün doruğunda ölümü nasıl düşündüğü, karakteri dediğimiz şey için önemlidir, ama ölüm saati geldiğinde, ölüm yatağında nasıl davrandığı hiç önemli değildir. Özellikle yaşlı insanlar ölürken akıp giden varlığın bitişi; bu son zamanlarda beynin düzensiz veya yetersiz beslenmesi; acının kimi zaman şiddetle ortaya çıkışı; bu durumunun denenmemişliği ve yeniliği, çoğu kez ölüm sanki çok önemli bir şeymiş ve korkunç köprülerden

geçiliyormuş gibi batıl inançların ve korkuların akın edişi –tüm bunlar, ölümün yaşayan birey hakkında bir tanık olarak kullanılmasına izin vermemektedir. Ayrıca ölmek üzere olanın genelde yaşayandan daha dürüst olduğu da doğru değildir. Aksine neredeyse her biri etrafındaki insanların resmi duruşu ve tutulan veya akan gözyaşı ve duygu sellerinden dolayı kısa bir süre sonra bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde kendini beğenmişlik komedyasına sapar. Ölmek üzere olanlara karşı takınılan ciddiyet, hayatı boyunca hor görülen birçok zavallı şeytan için hayatı boyunca aldığı en büyük haz, bir tür tazminat ve birçok fedakârlık için yapılan bir ödemedir.

89.

Töreler ve kurbanları. –Törenin kaynağı iki düşünceye dayanmaktadır: “Cemaat bireyden önemlidir” ve “sürekli fayda, geçici faydalara tercih edilmelidir.” Bundan, cemaatin sahip olduğu sürekli faydanın, bireyin faydasından, başka bir deyişle, şu andaki huzuruna ve sürekli faydalarına, hatta varlığını sürdürmesinden bile daha önemli olduğu sonucu çıkartılmaktadır. Bireyin tüm cemaatin iyiliği için olan bir kurumdan dolayı acı çekip çekmediği, bu kurumdan dolayı gelişiminin engellenip engellenmediği ya da bu nedenle yıkılıp yıkılmadığı önemli değildir –töre devam etmeli ve bu kurban verilmelidir. Böyle bir düşünce ise ancak kurban olmayanlarda oluşur. Zira kurban olanlar, kendi açısından bireyin cemaatten daha önemli olabileceğini ve o andaki hazzın, cennetteki bir anın, acısız veya rahat durumların sönük bir şekilde devam etmesine tercih edilmesi gerektiğini öne süreceklerdir. Ancak kurban felsefeleri hep geçer kalır. Böylece töre ve ahlaklılık devam eder, ki ahlaklılık sadece yaşadığımız ve yetiştirildiğimiz törelerin tamamına karşı, birey olarak değil de bir bütünün parçası, bir çoğunluğun bütünü olarak yetiştirildiğimiz ölçüde beslediğimiz anlayıştır. Böylece çoğu zaman bireyin kendisini, maneviyatı aracılığıyla çoğunluk haline getirdiği de görülür.

90.

İyilik ve vicdan rahatlığı. –Bütün iyiliklerin her zaman vicdan rahatlığından hasıl olduğunu mu düşünüyorsunuz? Hiç şüphesiz iyi bir şey olan bilim, vicdanı olmadan, aksine gizli ve kimi zaman dolaylı yollardan, yüzünü saklayarak veya bir maske taşıyarak tıpkı bir suçlu gibi ve her zaman sinsi bir tüccar olma hissi ile dünyaya adım atmıştır. Vicdan rahatlığının ön aşaması vicdan rahatsızlığıdır. Bu bir zıtlık değildir, zira her iyi olan öncelikle yeni, dolayısıyla alışılmadık ve töreye aykırı olarak erdem s iz di ve talihli kâşifinin kalbini bir kurt gibi kemiriyordu.

91

Başarı niyetleri haklı çıkarır. –İtici gücün ve itkilerin bencillikten –başka bir deyişle çıkar, haz, korku, sağlık, itibar veya ş an– kaynaklandığı anlaşılsa bile, bir erdeme doğru giden yola sapmaktan çekinmemelidir. Bu itkiler soysuz ve bencil diye nitelendirilirler. Ancak bizi bir erdeme, örneğin vazgeçmeye, sorumluluk taşımaya, düzene, tasarrufa ve ölçülü davranmaya itiyorlarsa, adları ne olursa olsun, onlara kulak asılmalıdır! Zira bizlere çağrıda bulundukları şeylere ulaştığımızda, ulaşılan erdem, teneffüs edeceğimiz temiz hava ve bize sağladığı ruhsal hazdan dolayı, hareketlerimizin itkilerini asilleştirecektir ve biz, aynı hareketleri önceki kaba itkiler ışığında yapmaktan vazgeçeceğiz. Bu nedenle eğitim, öğrencinin mizacına göre, erdemleri mümkün olduğunca zorla ortaya çıkarmalıdır. Erdemin kendisi, daha sonra ruhun güneşi ve yaz mevsimi olarak kendi eserini yaratacak, ona olgunluk ve tatlılık kazandıracaktır.

92

Hıristiyanım demek, Hıristiyanlık değil. –Sözde Hıristiyanlığınız bu! –İnsanları kızdırmak için “Tanrıyı ve azizlerini” göklere çıkartıyorsunuz ve insanları göklere çıkartmak istediğinizde, Tanrıyı ve azizlerini kızdıracak kadar ileri gidiyorsunuz. –Hıristiyan kalbının terbiyesinden uzak olduğunuza göre, en azından Hıristiyan görgü kurallarını öğrenmenizi isterdim.

93.

Dindar olanların ve dindar olmayanların doğal izlenimleri. –Çok dindar bir insan hürmet konusu olmalıdır, tıpkı çok dürüst ve baştan aşağı dindar olmayan bir insan gibi. Dindar olmayanların yanında, en güçlü nehirlerin kaynaklarının bulunduğu yüksek dağların yakınında gibiysek, dindar olanların yanında verimli, gölgeli, huzurlu ağaçların yanında gibiyiz.

94.

Adli cinayetler. –Dünya tarihindeki en büyük iki adli cinayet hiç şüphesiz gizli ve çok iyi gizlenen intiharlardır. Her iki durumda da insan ölmek ister ve her iki durumda da kılıcın insanların adaletsizliği aracılığıyla göğsüne saplanmasını sağlar.

95.

“Sevgi.” –Hıristiyanlığın diğer dinlere kıyasla önde bulunduğu en incelikli hilesi tek bir sözcükte yatar; Hıristiyanlık sevgiden bahseder. Bu sayede lirik bir din haline gelmiştir (Samilik ise dünyaya kahramanlıklar üzerine kurulu destansı bir din hediye etmiştir). Sevgi sözcüğünde o kadar çok anlamlı, teşvik edici, hatırlamaya ve umut etmeye yönelten bir şey var ki en düşük zekâ ve en soğuk kalp bile bu sözcüğün ışığından bir şeyler hissedebiliyor. En akıllı kadın ve en adi adam bu sözcüğü duyduğunda, Eros onlara sadece yüzeysel olarak temas etmiş olsa bile, hayatlarının en bencillikten uzak anlarını hatırlarlar. Ebeveynlerinden, çocuklarından veya sevgililerinden görmedikleri sevgiye özlem duyanlar, özellikle de yüceltilmiş cinsellik insanları, Hıristiyanlıkta aradıklarını bulmuşlardır.

96.

Eksiksiz Hıristiyanlık. –Hıristiyanlık dahilinde Tanrının, eseri ve sureti olan insandan sadece yerine getirebileceği şeyleri istediği, dolayısıyla Hıristiyanlıktaki erdeme ve kusursuzluğa ulaşmanın mümkün olduğu ve birçok kez ulaşıldığı dü-

şüncesine dayanan bir anlayış vardır. Örneğin düşmanını dahi sevmeye düşüncesi –sadece inanç ve düş ürünü olmasına, dolayısıyla psikolojik bir gerçeklik (başka bir deyişle gerçek sevgi) olmamasına rağmen– gerçekten inanıldığında insanı mutlu eder (neden mi? Bu konuda psikologlar ve Hristiyanlar farklı görüşlere sahip olacaklardır). Böylece dünyevi yaşam bu inanç, daha doğrusu bu düş ürünü aracılığıyla sadece düşmanını sevmeye talebini değil, Hristiyanlığın tüm diğer gereksinimlerini de yerine getirecek ve “nasıl ki Tanrı kusursuzdur, siz de kusursuz olun” talebine göre Tanrısal kusursuzluğu benimseyip özümseyerek gerçekten de huzurlu bir yaşama haline gelecektir. Yanılgılar böylece İsa’nın vadedini gerçeğe dönüştürebilir.

97.

Hristiyanlığın geleceği. –Protestanlığın neden ve nerede şiddetle etrafa yayıldığı hesaba katılırsa, Hristiyanlığın yok oluşu ve hangi bölgelerde yavaş yavaş yok olacağı hakkında tahminlerde bulunulabilir. Protestanlık, bilindiği gibi, eski kilisenin verdiği tüm hizmetleri daha ucuza, başka bir deyişle pahalı ayinler, hac yolculukları, papazların ihtişamı ve abartısı olmadan sunmayı vaat ediyordu. Özellikle güneydeki uluslar kadar, eski kilisenin sembolciliğine ve şekil düşkünlüğüne o kadar bağlı olmayan kuzeydeki uluslar arasında da çabuk yayılıyordu. Kuzeyde Hristiyanlık, eski dinden ayrılma ve ona karşıtlık anlamına geldiğinden, baştan beri görüntü açısından ziyade, düşünce açısından önem taşıyan, dolayısıyla tehlike zamanlarından daha fanatik ve dik kafalı bir haldeyken, güneydeki Hristiyanlık anlayışında dini kâfirlik çok daha yaygındı. Hristiyanlık, düşünce boyutunda ayrıştırıldığında, yok olmaya, tam da en fazla direnç göstereceği yerden başlayacağı, bariz bir biçimde ortaya çıkar. Diğer taraftan boyun eğecek, ama düşünce boyutundan çıkıp duyu boyutuna erişeceği için kırılmayacak ve yaprak dökmeyecek, aksine yeniden yeşerecektir. Ancak kilisenin yaptığı masraflar ile çalışma ve çalışmanın karşılığı gibi ağır koşullardan çok daha ucuz ve rahat bir şekilde yaşanabileceğine dair inancı ayakta tu-

* Kitabı Mukaddes, Matta’ya Göre İncil, 5, 48.

tan yine bu duyulardır. Bir kez alıştıktan sonra rahatlığa (ya da yarı tembelliğe) nasıl bir değer biçilir ki! Duyuların Hıristiyanlıktan arındırılmış bir dünyaya karşı ileri sürdüğü iddialar, böyle bir dünyada çok fazla çalışıldığı ve elde edilen rahatlığın çok düşük olduğudur. Onlar, sihrin tarafını tutarlar ve Tanrıyı kendileri için çalıştırırlar (oremus nos, deus labore)!*

98.

İnanmayanların rol yapma sanatı ve dürüstlüğü. –Hiçbir kitap, İsa’dan bahseden kitap kadar, her insanı zaman zaman mutlu eden şeyler –son gerçek olarak kendi “gerçeğine” karşı inanç ışığında coşkunlukla fedakârlık yapmaya ve ölüme gitmeye hazır bir mutluluk– içermez ve bunları bu kadar açık sözlülükle dile getirmez. Akıllı bir insan, bu kitaptan bir kitabın nasıl dünya kitabı, herkesin dostu haline getirmek için kullanılan araçları, özellikle de her şeyi bulunmuş, hiçbir şeyi gelecek ve belirsiz olarak göstermeme ustalığını öğrenebilir. Belli bir etkiye sahip tüm kitaplar, sanki en geniş tinsel ve ruhsal ufuk burada dolaylı olarak anlatılıyormuş, şu anda mevcut ve gelecekte görünecek her türlü yıldızın burada parlayan güneşin etrafında dönmesi gerekiyormuş gibi bir izlenim bırakarak benzer bir etki yaratmaya çalışmaktadır. Ancak bu gibi kitapların etkili olduğu aynı nedenlerden dolayı salt bilimsellik ile ilgilenen her kitap etkisiz olmak zorunda mı? Bu kitaplar, nihayet çarmıha gerilip tekrar canlanmak üzere aşağı ve aşağılar arasında yaşamaya mahkûm edilmemiş midir? İnançlıların “bilgileri”, “kutsal” ruhları hakkında anlattıklarına kıyasla, bilimle uğraşan tüm dürüst insanlar “tinsel açıdan fakir” değil midir? Herhangi bir din, bilimden daha fazla vazgeçme isteyebilir ve bencil olanı daha acımasız bir şekilde arasından çekip çıkartabilir mi? Bizler, inananlar karşısında kendimizi savunduğumuzda muhtemelen bu veya buna benzer bir şekilde konuşuruz, zira hiçbir savunma biraz rol yapmadan gerçekleştirilemez. Ama kendi aramızda daha dürüst bir dile başvurmak zorundayız. Kendi aramızda, diğerlerinin kendi menfaatleri uğruna anlamamaları gereken bir özgürlükten faydalanıyoruz. Bu nedenle vazgeçme cüppesini çıkartın atın üstü-

* (Lat.); biz dua edelim, Tanrı çalışsın.

nüzden! Mütevazılığın ifadesini silin yüzünüzden! Daha fazlası ve daha iyisi; işte bizim gerçeğimiz bu! Bilim, idrak etmenin zevkine, öğrenilenin yararına bağlı olmamış olsaydı, bilimle neden uğraşacaktık ki? Biraz inanç, sevgi ve umut ruhumuzu idrak etmeye yöneltmemiş olsa, bizi bilime çeken ne olabilirdi ki? Bilimde “ben” hiçbir anlama gelmeyecek olsa bile, bilimsel insanların cumhuriyetinde icat eden mutlu “ben”, hatta dürüst ve çalışkan “ben” bile bir öneme sahiptir. Saygı gösterenlerin saygısı ve iyiliklerini düşündüğümüz veya hayran olduğumuz insanların sevinci, hatta belki de ün ve bireyin az da olsa ölümsüzlüğü; özellikle de bu cumhuriyetin kanunlarına ve bilimin kendisine kendilerini adadıkları ve sürekli olarak adamaya devam ettikleri daha önemsiz umutlar ve ödüller, kişiselikten uzaklaşma karşılığında elde edilebilecek bedellerdir. Bir ölçüde bilimsellikten uzak insanlar olarak kalmamış olsaydık, bilimle neden uğraşacaktık ki? Özetle: Salt anlayan bir mizaç için bilginin kendisi önemsiz olurdu. Bizleri dindar ve inançlılardan ayıran, niteliğimiz değil, inanç ve dindarlığın niceliğidir. Biz daha azıyla yetinmesini biliyoruz. Ama diğerleri bize; “Memnun olun ve memnun olduğunuzu gösterin,” diye seslendiklerinde, onlara kolayca cevap verebileceğiz: “Gerçekten de biz memnun olmayanlardan değiliz! Sizler, inancınızla mutlu oluyorsanız, mutlu olduğunuzu gösteriniz! Yüz ifadeleriniz, inancınıza her zaman bizim nedenlerimizden daha fazla zarar vermiştir! İncil’inizin mutluluk getiren müjdesi yüzlerinize yazılmış olsaydı, bu kitabın otoritesine inancı, inatla talep etmek zorunda kalmazdınız: Sözleriniz ve hareketleriniz İncil’i gereksiz hale getirmeli ve sizin üzerinizden yeni bir İncil oluşmalıydı! Aksine Hristiyanlık için ileri sürdüğünüz tüm mazeretlerin kökü, Hristiyanlığın dışında olmanızda yatıyor. Savunmanızla aslında kendi dava dilekçenizi yazıyorsunuz. Hristiyanlığı yetersiz bulmanızdan kurtulmak istiyorsanız, iki bin yıldır edinilen tecrübeleri göz önüne alın. İşte bu tecrübeler mütevazı bir şekilde tek bir soru cümlesinde özetlenmiştir: “İsa gerçekten dünyayı kurtarmak istediye, bunda başarısız olmayacak mıydı?”

99.

Geleceğin yolunu gösteren şair. –Şimdiki insanlar arasında, yaşamın şekillendirilmesi sırasında tüketilmeyen şiir

gücü, hiç eksiltilmeden şimdi mevcut olanların resmedilmesi, ruhların tekrar canlandırılması ve geçmişin yoğunlaştırılması için değil, kendini tek bir hedef olarak gelecek için rehberlik etmeye adanmalıdır. Bunu yaparken de şair sanki fantastik bir ulusal iktisatçı gibi, halk ve toplum için daha uygun durumları ve bunların gerçeğe dönüştürülmesini bir resimde önceden gösterecekmiş gibi bir mantıkla yaklaşmamalıdır. Aksine, tıpkı eskiden sanatçılar nasıl ki Tanrı imgelerinin şiirselliğini devam ettirmişlerse, güzel insan imgesinin şiirselliğini devam ettirecek modern dünyamızın ve gerçeğimizin ortasında, suni bir direnç ve kendini soyutlamanın olmadığı yerde, güzel ve büyük ruhun, hâlâ uyumlu ve düzenli durumlar altında var olabildiği ve bu ruh aracılığıyla görünürlük, süreklilik ve örnek olma özelliklerini kazandığı yerde, taklide ve kıskançlığa yönelterek geleceği şekillendirmeye yardım ettiği durumları ortaya çıkartacaktır. Bu şairler tarafından yaratılan şiirlerin en büyük özelliği, tutkunun havasına ve yakıcılığına karşı kapalı ve korunmuş olmaları olacaktır. Bu yeni sanatın yanında tamir edilemez hatalar, insan melodisinin yok edilmesi, alaycı gülüşler ve dış gıcırdatmalar ile eski tarzda her türlü trajedi ve komedi, insan imgesinin modası geçmiş bir biçimde kabalaştırılması gibi algılanacaktır. Kişilerde ve hareketlerde güç, merhamet, esirgeme, saflık ve doğuştan gelen istenmedik bir ölçülülük, ayağımızı rahatlatan ve haz veren düz bir zemin; yüzlerde ve olaylarda parlak bir gökyüzünün yansıması; yeni bir bütünlüğü oluşturacak şekilde bir-biri içine girmiş bilgi ve sanat; kız kardeşi olan tinle birlikte kardeşçe yaşayan kibirsiz ve kıskançlığı olmayan ve zıtlıklardan anlaşmazlıkların sabırsızlığını değil, ciddiyetin asilliğini çıkartan bir ruh gibi olacaktır. Tüm bunlar, vücuda getirilen ince farkların bir bütün, bir genelleme ve altın zemin üzerinde asıl resmi- gitgide yükselen insani görkemin resmini- çizecekleri öğelerdir. Goethe'den geleceğin bu şiir sanatına çıkan birçok yoldur; ama bunları gerçekleştirebilmek için çok iyi rehberlere, özellikle de şu andaki şairlerin sahip olduğundan daha büyük bir güce, başka bir deyişle yarı hayvan ile güç ve doğa ile karıştırılan hamlığı ve ölçsüzlüğü hiç tereddüt etmeden resmedebilecek sanatçılara ihtiyaç duyulmaktadır.

100.

Penthesilea* olarak ilham perisi. –“Cazibesiz kadın olmaktansa, çürümeyi yeğlerim.” İlham perisi bir kez böyle düşünmeye başladı mı, sanatın sonu yine yakın demektir. Ama trajediyle bitebileceği gibi, komediyle de bitebilir.

101.

Güzelliğe giden dolaylı yol. –Güzel, aynı zamanda sevinç verense –ilham perilerinin bir zamanlar dediği gibi– yararlı olan genelde güzele giden dolaylı yoldur ve beklemek istemeyip tüm güzelliklere doğrudan yollarla ulaşmak isteyen anlık insanların dar görüşlü kınamalarını haklı olarak geri çevirebilir.

102.

Birçok suçun mazereti. –Sanatçının sürekli yaratma ve dışarıya bakma isteği, kişi olarak daha güzel ve daha iyi olmasını, yani kendini yaratmasını engeller. –Meğer ki onura düşkünlüğü, yaşamda da diğerlerine eserlerinin sürekli büyüyen güzelliği ve yüceliğiyle başa çıkabilecek durumda olduğunu göstermeye zorlamasın. Her halükârda sadece belirli ölçüde güce sahiptir. Kendi üzerinde kullanacağı –ki bu eserine nasıl yararlı olabilir?– Ve tersi.

103.

En iyiye yaranmak. –İnsan, sanatıyla “zamanının en iyilerine yarandıysa,” bu gelecek zamanların en iyileri için yeterli olmayacağı anlamına gelir. Ama sanatçı tabii ki “tüm zamanlar” için yaşamıştır –en iyilerin alkışları ününün devamını sağlar.

* Savaş Tanrısı Ares'in kızı olan Amazon kraliçesi. Savaştan, erkeklerden ve ölümden korkmayan, güçlü kadın simgesi.

104.

Tek ve aynı hamurdan. –Bir kitap veya sanat eseriyle aynı hamurdan yoğrulmuşsak, içten içe bunun harika bir şey olduğunu düşünürüz ve başkaları bunu çirkin, aşırı veya züppece bulduklarında küseriz.

105.

Dil ve duygu. –Dilin, bize duygularımızı aktarmak için verilmediğini, tüm sade insanların daha derinlerdeki heyecanlarını anlatmak için kelimeler bulmaya utandıklarından anlayabiliriz. Anlatmak istediklerini hareketlerle açığa vurmaya çalışırlar ve bu durumda bile diğerleri hareketlerinin nedenlerini çözdüklerinde kızarırlar. Tanrının genelde böyle bir utanma hissi vermediği şairler arasında, dilde asil olanlar duyguda daha tekdüzedir ve bir nevi baskı hissettirirler. Asıl duygu şairleri ise gerçek hayatta genelde arsızdırlar.

106.

Yoksunluk hakkında yanılgı. –Sanattan uzun bir süre uzak durmayıp sürekli içinde yaşayanlar, böyle bir sanatla yaşamayınca, ne kadar az yoksunluk çekildildiğini uzaktan anlayamaz.

107.

Dörtte üçlük güç. –Sağlıklı görünmesi istenen bir eser, sahibinin gücünün sadece dörtte üçü ile yaratılmalıdır. Buna karşın eser sahibi son sınıra kadar gitmişse, eser okuyucusunu veya seyircisini asabileştirir ve heyecanı ile korkutur. Tüm iyi şeylerde biraz rahatlık vardır ve inekler gibi çayırda otlarlar.

108.

Açlığı misafirliğe kabul etmemek. –Aç olan, en güzel yemeğe bile en basit yemeğe baktığı gibi bakacağı için iddialı hiçbir sanatçı aç olanları yemeğe çağırmayı düşünmez.

109.

Sanatsız ve şarapsız yaşamak. –Sanat eserleri tıpkı şarap gibidir. Her ikisine de ihtiyaç duymamak ve su içip suyu ruhun içsel ateşi ve içsel tatlılığıyla her seferinde bizzat şaraba dönüştürmek en iyisidir.

110.

Soyguncu dâhi. –Sanatta en hassas tinleri bile aldatmayı başaran soyguncu dâhi, küçük yaşlardan itibaren yasalar tarafından belirli bir kişinin malı olarak korunmamış tüm iyi şeyleri hiç tereddüt etmeden serbest ganimet olarak görmeye başladığımızda ortaya çıkar. Geçmiş zamanların ve ustaların yarattığı tüm iyi şeyler serbestçe ortalarda dolaşmakta ve sadece bunları anlayan az sayıda insanın onlara gösterdiği büyük saygı tarafından sarılıp korunmaktadır. Her soyguncu dâhi, utanma duygusunun eksikliğinden kaynaklanan gücü sayesinde, bu az sayıda insana karşı gelir ve kendisi saygı ve çekingenlik yaratan zenginliklere sahip olur.

111.

Büyük şehirlerin şairlerine. –Bugünkü şiirin bahçelerine bakıldığında, büyük şehir kanalizasyonunun onlara çok yakın olduğu görülmektedir. Çiçek kokusunun arasına tiksinti ve çürüme hissi yaratan bir koku karışır. –Acıyla soruyorum: Masum ve güzel bir duyguyu vaftiz edeceğiniz zaman, siz şairler es-priyi ve kiri her zaman yan yana getirmek zorunda mısınız? Asil Tanrıçanızın yüzüne gerçekten bir ucube ve şeytan maskesi takmak zorunda mısınız? Bu yükümlülük, bu zorunluluk nereden geliyor? –Tabii ki kanalizasyona çok yakın yaşıyor olmanızdan.

112.

Konuşmanın tuzu. –Hiç kimse Yunan yazarların, inanılmaz bollukta ve güçte sahip oldukları ifade araçlarını, neden daha sonra yazılan eserler yanlarında gösterişli, renkli ve aşırı görünecek kadar tasarruflu kullandıklarını açıklayamamıştır. –Öğ-

rendiğimiz kadarıyla Kuzey Kutbu'na doğru ve daha sıcak ülkelerde tuz tüketimi gerilerken, en fazla tuzu dünyanın ılıman bölgelerindeki ova ve sahil sakinleri tarafından tüketilmektedir. Acaba Yunanlılar, iki nedenden dolayı, yani zekâlarının bizden daha soğuk ve berrak olduğu, ama tutkulu temel mizaçları bizden çok daha tropik olduğu için mi tuza ve baharata bizim kadar ihtiyaç duymamışlardır?

113.

En özgür yazar. –Özgür tinler için yazılmış bir kitapta, Goethe'nin bile yüzyılın en özgür yazarı olarak övdüğü Lorenz Sterne'den* nasıl bahsedilmez! Burada katı, kaba, sabırsız ve yontulmamış köylüler gibi görünen diğerlerine kıyasla, tüm zamanların en özgün yazarı olarak nitelendirilme onuru ile anılsın istedik. Onda kapalı ve berrak değil, “sonsuz melodi” yönü övülmelidir. Bu sözcükle belirli biçimin sürekli olarak kırıldığı, kaydırıldığı ve bir anlamına gelirken, diğer anlama da gelebilecek şekilde belirsizliğe çevrildiği bir sanat tarzı bir isme kavuşuyor. Sterne, çift anlamlılığın büyük ustasıdır, ki bu sözcük insanlar arasındaki cinsel ilişkiler açısından çok daha geniş bir anlama gelmektedir. Sterne'nin bir konu hakkında aslında ne düşündüğünü, ciddi mi, gülümseyen bir yüz ifadesi mi takındığını bilmek isteyen okuyucu, kendinden bir şeyler vermek zorundadır, zira yüzünün tek bir katında her iki ifadeyi takınmayı başarmaktadır. Ayrıca aynı anda hem haklı, hem haksız olmayı, hem de derin anlamı maskaralıkla birleştirmeyi bilir ve bunu ister de. Konudan sapmaları, hikâyesinin devamı ve gelişimini oluşturur. Değişleri, tüm cümlelere alaylı bir göndermedir ve ciddiyete karşı tiksintisi hiçbir olayı sadece düz ve yüzeysel olarak görmeme eğilimine bağlıdır. Bu nedenle gerçek okuyucuda yürümesi mi, durması mı, yoksa yatması mı gerektiği konusunda, havada süzülme duygusuna benzer bir belirsizlik yaratmaktadır. Yazarın en kıvrığı olan Sterne, okuyucularına da bu kıvraklığın bir kısmını bulaştırıyor. Hatta aniden rolleri değiştiriveriyor ve kimi

* Laurence Sterne (1713 - 1768); İrlanda asıllı İngiliz yazar.

zaman yazar olduğu kadar okuyucu da oluveriyor. Kitabı, oyun içinde oyuna, farklı tiyatro seyircilerinin önündeki tiyatro seyircilerine benziyor. Sterne'nin değişkenliğine iyisiyle kötüsüyle teslim olmak zorunda kalıyorsunuz –ama merhametli, her zaman merhametli olduğuna güvenebilirsiniz. –Diderot gibi büyük bir yazarın Sterne'nin bu çift anlamlılığına karşı –yine çift anlamlı– tutumu, tuhaf olduğu kadar öğreticidir. İşte Sterne'in aşırı mizah duygusu burada yatıyor. Jacques le fataliste* eserinde onu taklit mi etti, ona hayran mı kaldı, alaya mı aldı, yoksa parodisini mi çizdi? Bunu tam olarak anlamak mümkün değildir ve yazarın amacı da muhtemelen buydu. Ancak bu kuşklar, Fransızları (hiçbir yeni ve eski karşısında utanmak zorunda olmayan) ilk ustalarından birinin eserine karşı a d a l e t s i z davranmaya itmiştir. Fransızlar ne de olsa mizaha –özellikle de mizahın alaya alınmasına– karşı fazla ciddidirler. Sterne'nin tüm büyük yazarlar arasında en kötü ve en emsal alınmaması gereken örnek olduğunu ve Diderot'nun bile cüretkârlığının bedelini ödemek zorunda kaldığını eklemeye gerek var mıdır? Fransızların ve onlardan önce bazı yavan Yunanlıların istedikleri ve yapabildikleri, Sterne'nin istediklerinin ve yapabildiklerinin tam tersidir. O, yazı sanatı ile uğraşan tüm sanatçıların kendilerinden istediklerinin çok üstünde, şahane bir istisna gibi yükselmektedir; zira onda disiplin, bütünlük, karakter, amaçlarında süreklilik, anlaşılabilirlik, sadelik, yürüyüş ve ifadede sağlam duruş vardır. –Ancak öyle görünüyor ki yazar Sterne, insan Sterne'ye oldukça yakın duruyormuş: Sincap ruhu sabırsızlık içinde daldan dala atlamış; asillik ve haydutluk arasında her şeyi biliyormuş ve her zaman aynı arsız sulu gözler ve hassas yüz ifadeleri ile her yerde oturuyormuş. Dil böylesine bir düzenleme karşısında korkmaz ise, Sterne katı kalpli bir yumuşaklıktaydı ve barok, hatta ahlaksız bir hayal gücünün zevkinde neredeyse masumiyetin asilliğini taşıyordu. Etine ve ruhuna işlemiş böylesine bir çift anlamlılık, vücudunun her hücreğine ve kasına kadar böylesine özgür bir tinsel belki başka hiçbir insanda yoktu.

* Jacques le fataliste et son maitre (Kaderci Jacques ile Efendisi), 1773; Diderot'nun eseri.

114.

Seçilmiş gerçeklik. –İyi bir düzyazı yazarı nasıl ki sadece günlük konuşmalarda geçen sözcükleri alıyor, ama bunların da hepsini kullanmıyorsa –seçkin tarzı da zaten böyle ortaya çıkıyor– geleceğin iyi şairi de sadece gerçek şeyleri gösterecek ve daha önceki şairlerin güçlerini göstermek için kullandıkları tüm fantastik, batıl, yarı dürüst ve sönmüş konulardan uzak duracaktır. Sadece gerçeklik, ama tüm gerçeklikler değil! –Seçilmiş bir gerçeklik!

115.

Sanatın çeşitliliği. –Sanatın gerçek türleri kabul edilen büyük huzuru ve büyük devinimleri anlatan türlerinin yanında, tuhaf türleri de vardır: Huzura düşkün, abartılı sanat ve hiddetli sanat. Her ikisi de zayıflıklarının güç olarak kabul edilmesini ve böylece gerçek türlerle karıştırılmayı ister.

116.

Kahraman rengini yitirdi. –Bugünün asıl şairleri ve sanatçıları, resimlerini kırmızı, yeşil, gri ve altın renginde bir zemin, yani gergin şehvetin zemini üzerine çizmeyi tercih ediyorlar, ama bu yüzyılın çocukları bunu anlayabilecek durumda değiller. Bunun dezavantajı –bu resimlere bu yüzyılın gözleriyle bakılmadığı takdirde– bunları çizenlerin sanki etraflarında yanıp sönen, titreşen ve uçuşan bir şeyler varmış gibi görünmelerine neden olmasıdır. Böylece onların kahramanca iyi şeyler yapamayacakları, aksine sadece kahramanlığa benzer, övünmeye dayalı kötü şeyler yapabilecekleri düşünülür.

117.

Aşırı yüklü tarz. –Sanattaki aşırı yüklü tarz, araçların ve niyetlerin bolca mevcut olmasından dolayı düzenleyici gücün fakirleşmesinden kaynaklanmaktadır. –Sanatın ilk başlangıçlarında bunun tam tersi vardır.

118.

Pulchrum est paucorum hominum.* –Tarih ve tecrübelerimiz; hayal gücümüzü gizemli bir biçimde harekete geçiren ve bizi gerçeklerle günlük olayların üzerine çıkartan anlamlı kepezeliğin sanattaki güzelliklerin ve sanata gösterilen saygıdan çok daha eski olduğunu ve daha geniş alanlarda yetiştğini gösterir –ve güzellik anlayışı karardığında, anında büyük bir bollukla ortaya çıktığını. Sanki insanların çoğu, hatta çoğunluğu, daha ağır uyuşturucuları barındırdığı için bu kepezeliğe sanki güzellikten daha çok ihtiyaç duyuyor.

119.

Sanat eserlerindeki hazzın kaynakları. –Sanatsal anlamın ilk kaynaklarına gider ve kendimize sanatın ilk örnekleriyle, örneğin vahşi halklarda kaç tür sevinç yaratabildiğimizi sorarsak, önce bir başkasının ne demek istediğini anlama sevincini yaşarız. Sanat burada bilmeceyi çözecek olana, bilmeceyi hızlı çözme yeteneğinden haz almasını sağlayan bir tür bilmece sorma işlemidir. –Daha sonra en ham sanat eserinde hoşlandığımız şeyleri hatırlarız ve sanatçı örneğin bir ava, zafere veya düğüne işaret etmişse bundan sevinç duyarız. –Diğer taraftan, örneğin intikam veya tehlike yüceltildiğinde, heyecan ve coşku hissi duyulabilir. Bu durumda haz heyecanın kendisinde, can sıkıntısına karşı kazanılan zaferdedir. –Aşabilmişsek veya sanat konusu olarak seyirciye ilginç gelmişse (örneğin bir ozanın cüretkâr bir denizcinin atlattığı kazalarını tarif etmesi gibi), hoşlanmadığımız şeylere dair hatıralarımız da bizde sanata mal ettiğimiz büyük sevinçler yaratabilir. –Çizgiler, noktalar ve ritimlerde gördüğümüz düzenli ve simetrik şeylerin bizde yarattığı sevinç daha ince bir sevinçtir. Benzerliklerinden dolayı gerçek hayatta kendimizi iyi hissetmemizi sağlayan, düzenli ve sürekli şeylere karşı duyduğumuz hisler uyanır. Simetrinin kültüründe, kurallara ve düzenliliklere, bilinçaltında talihin kaynağı olarak hayranlık duyulur. Bu sevinç bir tür minnet duasıdır. Ancak bu sevinç tamamen doyurulduktan sonra, örneğin sözde mantıksızlıkta mantık aramaya

* Horace, *Satirler*, I, 9, 44. "Güzellik çok az kişi içindir."

teşvik ettiğinde, simetrinin ve düzenliliğin ortaya çıkmasından duyulan hazdan da kaynaklanabilen daha ince bir sevinç duyulmaktadır; bu sevinç o zaman estetik bir bulmaca çözme türü veya ilk adı geçen sanat sevincinin daha yüksek bir mertebesi olarak ortaya çıkar. –Bu incelemeyi daha ileri taşıyan kişi, burada estetik olayların açıklanışında prensip olarak ne tür hipotezlerden sakınıldığını da görecektir.

120.

Fazla yakın olmasın. –İyi düşüncelerin birbiri ardına gelmeleri büyük bir dezavantajdır, zira birbirlerinin görüş alanını daraltırlar. –Bu nedenle en büyük sanatçılar ve yazarlar, vasat şeyleri bol bol kullanmışlardır.

121.

Kabalık ve zayıflık. –Tüm zamanların sanatçıları, kabalıkta belli bir gücün var olduğunu ve isteyen herkesin kaba olmayacağını ve aynı şekilde zayıflığın bazı türlerinin de duygu üzerinde etkili olabileceğini keşfetmişlerdir. Bu keşiflerden, en büyük ve en titiz sanatçıların bile uzak duramayacağı, birçok sanat aracı ikamesi ortaya çıkmıştır.

122.

İyi bellek. –Bazıları sadece bellekleri fazla iyi olduğu için düşünür olmaz.

123.

İyice doymak yerine, aç kalmalı. –Büyük sanatçılar, sanatlarıyla bir ruhu tamamen mülkiyetleri altına alıp doyurduklarını düşünürler. Gerçekte ve kimi zaman büyük hayal kırıklıklarına uğrayacakları biçimde o ruh sadece daha geniş ve doyurulamaz hale gelmiştir ki on tane büyük sanatçı onun derinliklerinde yitip gider, ama onu doyuramaz.

124.

Sanatçı endişesi. -Sanatçıların, yarattıkları figürlerin yaşadığına inanılmayacağı endişesi, düşük zevkin sanatçıların, bu figürlerini deli gibi davranacak şekilde yaratmaya yöneltmektedir. Diğer taraftan daha baştan beri Yunan sanatçılar ölenlerin ve ağır yaralıların yüzüne bile, yaşamın en canlı işareti olarak kabul ettikleri gülümsemeyi yerleştirmişlerdir -ve doğanın böyle bir "henüz canlı" olma ve "neredeyse yaşamama" durumunda ne yaptığına bakmaksızın.

125.

Çember tamamlanmalı. -Bir felsefe veya sanat dalını yolunun sonuna kadar ve sonundan sonra da takip edenler, sonradan gelen ustaların ve öğretmenlerin bu yolu hor görerek, neden yeni bir yola saptıklarını kendi içsel tecrübeleriyle anlar. Çember, dolaylı olarak tamamlanmalıdır -ama birey, en büyüğü bile olsa, çevre noktasında sanki çemberin kapatılması gerekmiyormuş gibi, vazgeçilmez bir ısrarla oturur.

126.

En eski sanat ve günümüzün ruhu. -Sanatın her dalı, gittikçe daha duygulu, daha yumuşak, daha dramatik ve daha tutkulu ruhsal durumları ifade etmeye başladığından, bu ifade bolluğundan dolayı şımartılan daha sonraki ustalar, daha eski zamanlardan kalan sanat eserleri karşısında, sanki eski ustalar, ruhlarını bariz bir şekilde ortaya dökmek için yeterli araçlara, hatta belki de teknik olanaklara sahip değillermiş gibi, bir rahatsızlık hissediyorlar ve eşitliğe, hatta ruhların bütünlüğüne inandıkları için eski ustalara yardım etmek zorunda olduklarına inanıyorlar. Gerçekte ise eski ustaların ruhları çok farklı, hatta belki de daha büyük, ama sonuçta daha soğuk ve tahrik edici canlı şeylere henüz uzaktı. Ölçülülük, simetri, çekici ve güzel şeylerin küçümsenmesi, bilinçaltında bir sertlik ve sabah serinliği, sanki sanatı yok edecekmiş gibi tutkudan uzak durma -daha eski ustaların görüşleri ve ahlak anlayışları bunlardan oluşurdu ve

ifadelerini tesadüfen değil, bu ahlak kurallarına göre seçerler ve benimserlerdi. –İyi de bu bilgiler ışığında daha sonra gelenlerin elinden, daha eski eserleri kendi ruhlarına göre benimseme hakkını almalı mıyız? Hayır, almamalıyız, çünkü ancak onlara kendi ruhlarımızı verdiğimizde yaşamaya devam ederler. Bizim kanımız, onların bizim karşımızda konuşmalarını sağlıyor. Gerçek “tarihi” gösteri, hayalet gibi hayaletlere sunulurdu. –Geçmişin büyük sanatçılarına saygımızı her sözcüğü ya da her notayı olduğu gibi bırakarak değil, aksine onları her seferinde yeniden canlandırmaya çalışarak gösterebiliriz. –Tabii ki Beethoven’ın aniden ortaya çıkıp eserlerinden birini, gösteri ustalarımıza şan getiren modern ruh ve sinir inceltmesi ile dinlediğini düşünürsek, muhtemelen uzunca bir süre sessiz kalır ve elini lanetlemek için mi, yoksa takdis etmek için mi kaldırması gerektiğine emin olmayarak sonunda şunları söylerdi: “Şimdi! Evet! Bu ne ‘ben’ ne de ‘ben değil’; bu üçüncü bir şey. Ama yine de tam olarak doğru olanın kendisi olmasa da doğru bir şey. Dinleyenler siz olacağınız için nasıl hareket edeceğinize de yine siz karar verin.* Schiller’in de dediği gibi, yaşayanlar haklıdır.** Öyleyse siz haklı olun ve bırakın ben yerin altına döneyim.”

127.

Özlülüğe karşı çıkanlara. –Kısaca söylenen bir şey, uzun uzun düşünülen birçok şeyin meyvesi ve hasadı olabilir. Ama bu alanda acemi olan ve henüz düşünmemiş olan okuyucu, kısa söylenen her şeyde yemek olarak önüne büyümemiş ve olgunlaşmamış böyle bir şeyi sunduğu için yazara kınayıcı bir eda takınmayı ihmal etmeden, yeniyetme bir şey görür.

128.

Dar görüşlülere. –Önünüze parçalar halinde konduğu (ve konmak zorunda kalındığı) için bunun gerçekten parçalarından oluşan bir eser olduğunu mu sandınız?

* Goethe, “Beherzigung”. [Robert Ravini n.]

** Schiller, “An die Freude” (1802). [Robert Ravini n.]

129.

Deyiş okuyucuları. –Deyimlerin en kötü okuyucuları, cümlelerin kökenini oluşturan genel anlamlardan özel anlamlar çıkartmaya çalıştıkları için eser sahibinin dostlarıdır. Zira bu incelemeleriyle yazarın tüm çabalarını yok ederler ve haklı olarak felsefi bir ruh hali ve öğretisi yerine, en iyi veya en kötü ihtimalle aynen hak ettikleri gibi, basit meraklarının tatmininden başka bir şey kazanmazlar.

130.

Okuyucunun saygısızlığı. –Okuyucunun yazara karşı çifte saygısızlığı, aynı yazarın ikinci kitabını birinci kitabını harcama pahasına övmesi (ya da tersi) ve yazarın da kendisine minnettar olmasını istemesidir.

131.

Sanat tarihinin heyecanlı yönleri. –Bir sanatın, örneğin Yunanlıların hitabet sanatının tarihi incelendiğinde, insan ustadan ustaya atlarken, eski ve yeni eklenen yasalara ve şahsi kısıtlamalara riayet etmek için gittikçe artan ihtiyat karşısında nihayet utanç verici bir heyecana kapılır. Yayın kırılmak zorunda olduğunu ve en şahane ifade araçlarıyla süslenmiş ve maskelenmiş, sözde organik olmayan kompozisyonun –Yunanlılar açısından baktığımızda Asyalılığın barok tarzı– bir zamanlar bir gereklilik, hatta neredeyse bir n i m e t olduğunu anlar.

132.

Sanatın büyüklerine. – Ey büyük sanatçı, bir dava için gösterdiğin heyecan, birçoğunun aklını sakat bırakıyor. Bunu bilmek insanı küçük düşürüyor. Ama heyecan duyan, hörgücünü gurur ve zevkle taşıyor. Bu sayede aracılığınla dünyadaki mutluluğun çoğaldığını düşünerek teselli bulabilirsin.

133.

Estetik bilinç yoksunluğu. –Bir sanat yarenliğinin asıl fanatikleri sanat öğretisinin ve sanat becerisinin elementlerine inemeyen, ama güçlü bir biçimde sanatın elementer etkileri altında kalan, ancak sanat yetenekleri olmayan mizaçlardır. Onların estetik vicdanları yoktur –dolayısıyla fanatizmden geri durmalarını sağlayan bir şey yoktur.

134.

Çağdaş müziğin ruhtan istediği. –Çok güçlü, ama belirsiz bir biçimde “sonsuz melodi” olarak adlandırılan bugünün yeni müziğinin* sanatsal hedefini, denize girip, zeminin üzerinde yavaş yavaş güvenli adımları kaybedip, nihayet iyisiyle kötüsüyle kendimizi denizin dalgalarına bıraktığımızda anlayabiliriz: Yüzme zorunda kalırız. Daha eski müziklerde nazık ya da törensel ya da coşkulu bir tekrarla kimi yavaş, kimi hızlı dans etmek zorunda bırakıldık. Bunun için gerekli ölçülülük, eşit ağırlıklı belirli zaman, güç derecelerine uyumluluk, dinleyicinin ruhunda sürekli bir temkinlilik gerektiriyordu. Bu müziğin sihri, temkinlilikten kaynaklanan daha serin hava akımlarının dalgalanmalarında ve müziğe karşı duyulan heyecanın sıcak nefesinde yatıyordu. –Richard Wagner, ruhun farklı bir hareketini, daha önce de dediğimiz gibi, yüzmeye ve havada süzölmeye benzer bir hareketini istiyordu. Yaptığı tüm yeniliklerin temelinde belki de bu yatıyordu. Bu istekten kaynaklanan ve bu isteğe uyarlanan ünlü sanatsal araçları –“sonsuz melodi”– tüm matematiksel zaman ve güç eşitliklerini bozmayı hedefliyor, kimi zaman kendi kendini alaya alıyor ve Wagner daha eski kulaklara ritmik paradokslar ve günahkâr konuşmalar gibi gelen bu gibi etkileri yaratmakta büyük bir zenginliğe sahiptir. Taşlaşmaktan, kristalleşmekten ve müziğin mimariye dönüşmesinden korkar –bu nedenle iki vuruşlu ritmin karşısına üç vuruşlu bir ritim çıkartır, sık sık beş veya yedi vuruşlu ritimleri kullanır ve bu ritimleri, iki veya üç kat zamana yayılacak şekilde genişleterek hemen tekrarlar. Böyle bir sanatın taklit edilmesi, müzik için büyük tehlikeler oluşturabilir. Ritim hissinin aşırı olgunlaşmasının yanın-

* Wagner müziği.

da, her zaman ritmin vahşileşmesi yozlaşması ve çöküşü de saklanır. Böyle bir müzik, gitgide daha natüralist ve daha yüksek mertebede bir esneklikle öğretilip hâkim olunan, ancak kendi içinde ölçüsü olmayan ve kendisine yanaşan unsurlara, bir başka deyişle müziğin fazla kadınsı tarafına da ölçülülük aktarmayan bir oyun sanatı ve mimik diline dayandığı takdirde, bu tehlike daha da büyüyecektir.

135.

Şair ve gerçeklik. –Gerçekliğe âşık olmayan şairin ilham perisi, gerçeklik olmayacak ve ona gözleri oyuk, fazla narin kemikli çocuklar doğuracaktır.

136.

Araçlar ve amaç. –Sanatta amaç, araçları kutsallaştırmaz; ama kutsal araçlar, amacı kutsallaştırabilir.

137.

En kötü okuyucular. –En kötü okuyucular, yağmacı askerler gibi hareket edenlerdir. İhtiyaç duydukları bazı şeyleri alırlar, kirletirler ve kalanları karıştırarak bütüne söverler.

138.

İyi yazarın özelliği. –İyi yazarların iki ortak yönü vardır. Görünmekten çok, anlaşılmayı yeğlerler ve sivri ya da fazla titiz okuyucular için yazmazlar.

139.

Karışık türler. –Sanatlardaki karışık türler, eser sahiplerinin kendi güçlerine karşı gösterdikleri şüphenin birer kanıtıdır. Kendilerine yardımcı güçler, avukatlar ve saklanabilecekleri yerler aramışlardır –tıpkı felsefeyi yardıma çağıran şair; dramı yardıma çağıran müzisyen ve retoriği yardıma çağıran düşünür gibi.

140.

Dilini tutmak. –Eseri ağzını açtığında, yazarın ağzını kapalı tutması gerekir.

141.

Rütbe işaretleri. –En üstün olana âşık tüm şairler ve yazarlar, yapabildiklerinden fazlasını isterler.

142.

Soğuk kitaplar. –İyi düşünür, iyi düşünmenin içindeki mutluluğu hissedebilen okuyucular bulabileceğini düşünür; böylece soğuk ve gösterişsiz kitaplar, doğru gözlerle bakıldığında, etrafında tinsel neşenin güneş ışıklarıyla gerçek bir ruhsal teselli olarak görülebilecektir.

143.

Ağırkanlıların incelikli yetenekleri. –Ağırkanlı düşünür, genelde gevezeliği veya resmiyeti kendine yandaş seçer. Gevezelikle hareketlilik ve kolay akış kazanabileceğini; resmiyetle de kendine has özelliğin, sanki hareketlerinde yavaşlığı gerektiren sanatsal niyetinin saygınlığı ve özgür iradesinin etkileri olduğu izlenimi bırakır.

144.

Barok tarzı hakkında. –Düşünür ve yazar olarak doğuştan diyalektik ve düşünceleri ayrıştırma yetisine sahip olmayan veya bu yönde yetiştirilmeyenler, gayri ihtiyari retoriğe ve drama başvuracaktır. Neticede tek isteği, hissi ister çoban olarak düz bir yol üzerinden kendine çeksin, ister haydut gibi aniden üzerine saldırсын, sesini duyurmak ve böylece güç kazanmaktır. Tüm bunlar, diyalektik eksikliği veya ifade ile anlatım yetersizliği hissinin aşırı ve zorlayıcı bir şekilcilik dürtüsü ile birlikte barok tarzı dediğimiz tarzın ortaya çıktığı biçimsel sa-

natlar ve müzik sanatı için de geçerlidir. –Sadece bilgi eksikliği olanlar ve kendini beğenmişler bu sözcüğü duyduklarında hemen aşağı görme hissine kapılacaklardır. Barok tarzı her zaman klasik ifade sanatında taleplerin aşırı derecede büyümesinden dolayı, büyük sanatların solduğu zamanlarda –geceyi öncelediği için– biraz hüznle, ama aynı zamanda ifade ve anlatımın yerine kullandığı kendisine has ikame sanatlardan dolayı hayranlıkla seyredeceğimiz bir doğa olayı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlara, cennet ve cehennem birbirine çok yakın olduğu için, kalbin sanat olmadan da attığı en yüksek dramatik heyecanları yaratan temaların ve sistemlerin seçimi; –tıpkı İtalyan barok sanatçılarının babası ya da büyükbabası sayılan Michelangelo’nun zamanında ilan edildiği gibi– güçlü heyecanların ve jestlerin, çirkin–yücenin, büyük kitlelerin, hatta tüm niceliklerin hitabeti; bu kadar güçlü şekiller üzerindeki aydınlanma, şekil değiştirip yücelme veya yangın ışıkları; ayrıca acemiler asli bir doğa sanatının tüm bereket boynuzlarının sürekli ve gönülsüz olarak taşmasını görmek zorundayken, kullanılan araçlar ve hedeflerde, sanatçı tarafından diğer sanatçılar için güçlü bir biçimde vurgulanmış yeni maceralar dahildir. Her bir tarzın belli bir büyüklükte sahip olduğu tüm bu özellikler, bir sanat türünün daha eski, klasik öncesi ve klasik dönemlerinde mümkün değildir; bunlara izin verilmemiştir. Bu lezzetler uzun zamandır yasak meyveler olarak ağaçta asılı beklemektedirler. –Müziğin tam da son dönemine girdiği bugünlerde barok tarzı olgusu ile farklı bir görkem içerisinde tanışabilir ve kıyas yaparak eski zamanlar hakkında birçok bilgi edinebiliriz, zira eski Yunan dönemlerinden itibaren gerek şiirde, gerek hitabette, düzyazıda ve heykel sanatında, gerekse en bilinen tarz olarak mimaride birçok dönemde barok tarzı ortaya çıkmıştır ve bu tarz her seferinde, masum, bilinçsiz ve muzaffer bir kusursuzluk eksikliği hisseden en yüksek asilzadelere iyi geldiği gibi, dönemin en iyileri ve en ciddileri üzerinde de iyi bir etkiye sahip olmuştur. Bu nedenle daha önce de dediğimiz gibi, barok tarzını hiçbir neden yokken hor görmek tam bir kendini beğenmişliktir; ancak barok tarzından dolayı hisleri daha saf ve daha büyük bir tarza karşı kapanmamış herkes kendini talihli sayabilir.

145.

Dürüst kitapların değeri. –Dürüst kitaplar, en azından genelde kurnazlıkla gizlenen nefretini ve tiksintisini ortaya çıkartarak okuyucusunu da dürüst hale getiriyorlar. İnsanlara karşı çok ihtiyatlı da davransak, kitaplara karşı dizginlerimizi bırakıveriyoruz.

146.

Sanatın nasıl taraf oluşturduğu. –Bireysel güzel pasajlar heyecanlandıran genel bir akış ve bizi alıp götüren, temelden sarsan bitiş ruh halleri –birçok aceminin bile bir sanat eserinden alacağı budur ve acemilerin sanatçıların tarafına çekilmesine çalışılan, yani sanatın muhafaza edilmesi için bir yarenliğin oluşturulmasına çalışılan bir sanat döneminde, eseri yaratanın, hiç kimsenin kendisine minnettar kalmayacağı alanlarda gücünü harcamamak için fazlasını vermemesi de kendi yararına olacaktır. Fazlasını vermek –doğanın organik yaratıcılığını ve büyütme tarzını taklit etmek– her yönden suya tohum atmak anlamına gelirdi.

147.

Tarihin zararına büyümek. –Sonradan gelen ve sanattan haz duyanları kendi yoluna çekmeye çalışan her usta, ister istemez eski ustalar ve eserleri arasından bir seçim yapılmasına ve yeniden değerlendirilmesine neden olur. Bu ustalarda ve eserlerde yeni ustaya uygun ve benzer olan, tattırdığı ve müjdesini verdiği tatlar bundan böyle bu ustalarda ve eserlerde asıl önemli olan haline gelecektir –genelde içinde kurt olarak büyük bir yanılgının bulunduğu bir meyve.

148.

Çağın sanata yönelmek için nasıl kandırıldığı. –Tüm sanatçı ve düşünür sihirleri yardımıyla insanlara ek-siklikleri, tinsel fakirlikleri, mantıksız yanılgıları ve tutkuları karşısında saygı göstermeleri öğretilmelidir –ki bu mümkündür.

Suçun ve deliliğin sadece asil tarafları; iradesizlerin ve körü körüne bağlı olanların zayıflığının sadece sevimli ve böyle bir durumun kalbe işleyen tarafları –gösterilmelidir insanlara– ki bu birçok kez yapılmıştır. Böylece sanata ve felsefeye hiç yeteneği olmayan bir çağa, felsefe ve sanata (yani kişi olarak sanatçılara ve düşünürlere) karşı hayranlık uyandıran bir aşk aşılama için gerekli araçlar kullanılmış olur, hatta en kötü durumda belki de bu kadar hassas ve tehlike altında olan oluşumların varlığını korumak için.

149.

Eleştiri ve sevinç. –Tek taraflı ve haksız eleştiriler, tıpkı yerinde eleştiriler gibi, buna kalkışanlara o kadar büyük zevk verir ki birçok insan, eleştirmeye yönelten her esere ve her faaliyete minnettar kalmak zorundadır, zira ardından parlak bir sevinç, espri, kendine hayranlık, gurur, öğreti ve daha iyi şeyler yapma çabasını getirecektir. –Sevinç Tanrısı en kötüyü ve vasat olanı, iyiyi yaratma nedeniyle aynı nedenden ötürü yaratmıştır.

150.

Sınırlarını aşmak. –Sanatçı, sanatçıdan fazla bir şey, örneğin halkının manevi uyandırıcısı olmak istiyorsa, ceza olarak nihayet ahlak temalarından oluşan bir yaratığa âşık olur –ve ilham perisi buna güler, zira yumuşak kalpli bu Tanrıça kıskançlıktan ötürü sevimsiz olabilir. Milton ve Klopstock'u* bir düşünün.

151.

Cam göz. –Yeteneğin manevi temalara, kişilere, biçimlere ve bir sanat eserinin güzel ruhuna yönelimi, güzel bir ruha sahip olmayan sanatçının zaman zaman taktığı cam gözdür. Çok nadiren de olsa, bu göz bazen sakat bir şekilde baksa da niha-

* John Milton (1608 - 1674), İngiliz şair; Gottlieb Klopstock (1724 - 1803), Alman şair.

yet canlı bir göz haline gelebilir –ama genelde tüm dünya soğuk camın olduğu yerde, doğayı gördüğünü sanır.

152.

Zafer kazanmak için yazmak. –Yazmak, her zaman bir zaferi, insanın kendi kendini aştığını göstermeli ve yararlanmak üzere diğerlerine aktarılmalıdır. Ancak bir de sadece bir şeyi hazmedemedikleri, hatta daha dişlerinin arasında kaldığı zaman bile yazan hazımsız yazarlar vardır. Gayri ihtiyari kendi kızgınlıklarıyla okuyucuyu da kızdırmaya ve böylece onlar üzerinde baskı kurmaya çalışırlar; başka bir deyişle onlar da kazanmak isterler, ama başkalarına karşı.

153.

İyi bir kitap zaman ister. –Her iyi kitabın yayımlandığı zaman önce biraz acı bir tadı vardır, zira yeni olmanın hatasını taşır. Ayrıca ünlüyse ve hakkında bazı şeyler yazılıp çiziliyorsa, hayatta olan yazarı da kitaba zarar verir, zira tüm dünya yazarı ve eserini birbiriyle karıştırır. Kitaptaki tin, tat ve altın parlaklık ancak yıllarla birlikte, önce artan, daha sonra yaşlanan ve nihayet aktarılan saygının bakımı altında gelişir. Üzerinden birçok saat geçmiş, üzerine birçok örümcek ağını örmüş olmalıdır. İyi okuyucular bir kitabı daha iyi bir hale getirirken, iyi rakipler anlaşılır hale getirirler.

154.

Sanat aracı olarak ölçüsüzlük. –Sanatçılar, bu sözle ne anlatılmak istendiğini çok iyi bilirler: Zenginlik görüntüsü vermek için ölçüsüzlüğü sanat aracı olarak kullanmak. Ölçüsüzlük, sanatçıların nasıl kullanılacağını bilmeleri gereken, ruhları aldatma hilelerinin masum listesine dahildir, zira aldatmacalara dayalı dünyalarında aldatma için kullanılan araçların da ille gerçek olması gerekmemektedir.

155.

Gizli laternalar. -Dâhiler, giysilerindeki daha geniş katlarından dolayı, laternayı gizlemeyi yetenekli olanlardan daha iyi başarıyorlar; ama temelde sadece eski yedi parçayı tekrar tekrar çalmaktan başka bir şey bilmiyorlar.

156.

Ön sayfadaki isim. -Kitabın üzerine yazarın adını yazmak artık gelenek, hatta neredeyse zorunluluk da olsa, kitapların etkisinin azalmasının en büyük nedenlerinden biridir. Kitaplar iyiye, kişilerden ve onların timsallerinden daha iyidirler, ama yazar, adıyla ortaya çıktığında, timsali okuyucular tarafından şahsına ait, hatta en şahsi olanlarıyla bağdaştırılır ve kitap amacından şaşar. Birey olarak görünmemek, zekânın hırsıdır.

157.

En ağır eleştiri. - Bir insan veya bir kitap, içindeki ideali-ne sahip çıkıldığında, en ağır biçimde eleştiriye maruz kalmış olur.

158.

Az ve sevgisiz. - Her kitap, belirli bir okuyucuya ve onun tarzına göre yazılmıştır ve bu nedenle çoğunluğu oluşturan diğer okuyucular tarafından olumsuz karşılanır. Böylece itibarının temelleri çok dardır ve çok yavaş inşa edilebilir. Vasat ve kötü kitaplarsa, çoğunluğun hoşuna gitmeye çalışır ve beğenildiği için daha başarılıdır

159.

Müzik ve hastalık. -Yeni müziğin tehlikesi, sevimliliğin ve muhteşemliğin kadehini, o kadar cezbedici ve terbiyeli bir coşkuyla ağzımıza dayamasıdır ki en ölçülü ve asil olan bile, bu kadehten mutlaka birkaç damla fazla içer. Sürekli olarak tekrarlanan bu küçük sapma, nihayetinde tinsel sağlığın derinden sarıymasına ve çöküşüne, herhangi bir kaba aşırılıktan daha fazla

neden olabilir. Böylece günün birinde su perilerinin mağarasından kaçmaktan, dalgalı denizleri ve tehlikeleri aşp İthaka'nın tütsüsü ile daha sade ve insani eşin kucaklamasının yolunu tutmaktan başka bir şey kalmaz.

160.

Karşıtların avantajı. –Tin dolu bir kitap, karşıtlarına da pay verir.

161.

Gençlik ve eleştiri. –Bir kitabı eleştirmenin, gençler için tek anlamı, kitabın hiçbir verimli düşüncesini benimsememek, dişiyle tırnağıyla kitaba direnmektir. Gençler, fark gözetmeden, sevmeyecekleri her şeye karşı bir savunma durumunda yaşarlar ve bundan ötürü her fırsatta gereksiz bir suç işlemiş olurlar.

162.

Niceliğin etkisi. –Şiir sanatı tarihinin en büyük paradoksu, eski şairlerin büyüklüğünü oluşturan her noktada, şairin bir barbar, yani hatalı ve baştan aşağı ucube olabileceği; buna rağmen yine de en büyük şair olarak kalabileceğidir. Örneğin Shakespeare, Sofokles ile karşılaştırıldığında, Sofokles sadece altın değil, metal değerini neredeyse tamamen unutturan som altınken, Shakespeare altın, kurşun ve taşla dolu bir yığına benzer. Ama en yüksek oranlarda nicelik, niteliğin yerini tutar –Shakespeare'in yararına olan budur.

163.

Tüm başlangıçlar tehlikedir. –Şair ya duyguyu bir aşamadan diğerine yükseltip en üst noktaya kadar getirme ya da birden saldırıp çanın ipini tüm gücüyle çekmeyi seçebilir. Her ikisi de tehlikeleri barındırır: Birincisinde dinleyiciler can sıkıntısından, ikincisinde korkudan kaçabilirler.

164.

Eleştirmenlerin lehine. –Böcekler, kötülükten değil, yaşamak istedikleri için sokarlar. Eleştirmenler de öyle; onlar hiçbir şekilde acımızı değil, kanımızı isterler.

165.

Deyişlerin başarısı. –Tecrübesiz olanlar, bir özdeyiş sadeliği ile hemen anlaşıldığında, eski ve ünlü olduğunu düşünmüşlerdir ve kendileri baharatlı yarı gerçeklere sevinip yazara bunu hissettirirken, eserin sahibine sanki herkese ait bir şeyi çalmak istiyormuş gibi yan gözle bakmışlardır. Yazar, böyle bir işarete saygı göstermeyi bilir ve nerede başarılı olup nerede başarılı olmadığını kolayca tahmin eder.

166.

Kazanmayı istemek. –Yaptığı her şeyde kendi gücünü aşan yazar, hissettirdiği büyük çapta mücadeleden dolayı sonunda seyirci kitlesini de beraberinde alıp götürecektir. Başarı, sadece zafferin kendisinde değil, bazen daha kazanmayı istemektedir.

167.

Sibi scribere.* –Mantıklı yazar, kendi geleceğinden başkası için yazmaz; ki böylece yaşlılığında da kendinden zevk alabilsin.

168.

Özdeyişe övgü. –İyi bir özdeyiş, zaman çarkı için fazla serttir ve her zamanı beslemesine rağmen, binlerce yılda yenip yutulamaz. Bu nedenle edebiyatın büyük paradoksu; değişkenin içinde ebediyen kalıcı; her zaman değeri bilinen besindir, tuz gibi ve hiçbir zaman bozulmaz.

* (Lat.); kişinin kendi için yazması.

169.

İkinci dereceden sanat ihtiyacı. –Halkta sanat ihtiyacı dediğimiz şeyden mutlaka var, ama çok azdır ve kolay tatmin edilebilir. Temelde sanatın artıkları bile yeter, bunu kendimize dürüstçe itiraf etmeliyiz. Örneğin; halkın en güçlü, en bozulmamış ve en sadık katmanının ne gibi melodiler ve şarkılar karşısında coştuklarını bir düşünün. Gelin çobanlar, köylü kadınlar, köylü erkekler, avcılar, askerler, denizciler arasında bir yaşayın ve kendi cevabınızı kendiniz bulun. Küçük şehirlerde, eski burjuvazinin temsilcileri olan evlerde sevilen, hatta el üstünde tutulan, bugün yaratılması mümkün olan en kötü müzikler değil midir? Olduğu gibi kabul edilen halk açısından daha derin bir ihtiyaç, sanata karşı tatmin edilmemiş bir arzudan bahsedenler saçmıyorlar ya da yalan söylüyorlar. Dürüst olun! –Sadece istisna teşkil eden insanlarda yüksek tarzda sanat ihtiyacı vardır, zira sanat yine bir gerileme içindedir ve insanların güçleri ve umutları yine bir süreliğine başka şeylere yönelmiştir. –Halkın dışında, toplumun daha yüksek ve en yüksek kesimlerinde ayrıca daha geniş, daha kapsamlı bir sanat ihtiyacı vardır, ama bu ikinci sınıf dereceden bir ihtiyaçtır. Burada gerçekten dürüst olan sanatsal bir cemaati bulmak mümkündür. Ama şu insanlara bir bakın! Genelde gerçek bir sevinç yaşamayan daha nazik hoşnutsuzlardan oluşur bunlar. Dinin tesellilerinden vazgeçerek yaşayabilecek kadar özgürleşemeyen, ama yine de takdis yağlarının kokusunu yeterince hoş bulmayan bilginler; kahramanca bir dönüş yaparak veya feragat ederek hayatındaki o temel hatayı ya da karakterindeki zararlı eğilimi değiştiremeyecek kadar zayıf olan yarı asiller; kendini mütevazı faaliyetlerde bulunarak yararlı olamayacak kadar asil gören ve büyük fedakârlıklar isteyen çalışmalara kendini adayamayacak kadar tembel olan üstün yetenekliler; kendine yeterince yükümlülük yaratmayı bilmeyen kızlar; aptalca veya uygunsuz bir evlilikle hayatını bağlayan, ancak bu bağın yeterince farkında olmak istemeyen kadınlar; kendini mesleğine çok erken kaptıran ve doğasının tam olarak gelişmesine izin vermeyip bunun yerine en azından yararlı çalışmalarını, kalbini kemiren bir kurtla yerine getiren bilginler, hekimler, tüccarlar ve memurlar ve nihayet bir yanları eksik kalan tüm sanatçılar –şu anda sanata gerçekten ih-

tiyaç duyanlar işte onlar! İyi ama, sanattan ne bekliyorlar? Birkaç saatliğine ve anlığına rahatsızlıklarını, can sıkıntılarını, yarı vicdan azaplarını ve belki de hayatlarının ve karakterlerinin hatalarını dünya üzerindeki kaderin bir hatası olarak abartıp yorumlamasını bekliyorlar. Bu yönden bakıldığında, sanatta kendi huzurlarının ve sağlıklarının aktığını ve taşıdığını hisseden, kusursuzluklarını bir kez daha kendileri dışında görmeyi seven Yunanlılardan ayrılıyorlar. Yunanlılar, haz alma duygusunu sanata götürüyordu; bugünün insanları ise kendinden bıkma duygusu ile sanata yöneliyor.

170.

Tiyatrodaki Almanlar. –Almanların gerçek tiyatro yeteneği Kotzebue'dur.* O ve gerek yüksek tabakaya, gerek orta tabakaya ait Almanlar ister istemez birbirlerine aittiler ve çağdaşları onun hakkında ciddi bir biçimde şunu diyebiliyordu: "Onda yaşıyoruz, yaratıyoruz ve var oluyoruz". Onda zorlama, uydurma ve yarı tatlar yoktu; istedikleri ve yapabildikleri anlaşılıyordu. Hatta bugüne kadar Alman sahnelerindeki gerçek tiyatro başarısı, hâlâ Kotzebue'nin sanatsal araçlarını ve etkilerini devralan arlı veya arsız mirasçılarının elindedir, hatta komediya hâlâ parlak dönemini yaşamaktadır. Bundan o dönemin Alman kültüründen, en azından büyük şehirlerin dışında, hâlâ bir şeylerin yaşamaya devam ettiği sonucunu çıkartabiliriz. İyi kalpli, küçük zevklerde ölçsüz, gözyaşlarına düşkün; en azından tiyatroda Almanlara özgü ciddiyetten uzaklaşabilme ve iyi ile merhameti karıştırıp gülümseyerek, hatta gülerek hoşgörülü davranma isteği –ki Alman duygusallığının en önemli unsurlarından biridir bugüzel ve asil bir davranışta mutluluktan uçmak; bunun dışında ise yukarıdakilere karşı boyun eğmek; birbirine karşı kıskanç, ama içten içe yine de tamahkâr –İşte Almanlar da, Kotzebue de böyleydi. –İkinci tiyatro yeteneği Schiller'di. O güne kadar hiç dikkate alınmayan yeni bir dinleyici sınıfını fark etti: Henüz olgunlaşmamış yaşlardaki Alman kız ve erkekler. Onların daha belirsiz de olsa, daha yüksek, daha asil ve daha heyecanlı duygula-

* August von Kotzebue (1761 - 1819); melodramın özgün bir tür olarak kabul edilmesini sağlayan ünlü Alman yazar.

rını şiirleri ile karşıladı ve bu yaş sınıfının tutkusu ile taraf tutma düşkünlüğü sayesinde daha yaşlı kesimler üzerinde de zamanla olumlu etkiler bırakan bir başarı yakaladı. Schiller, Almanları genel olarak gençleştirmiştir. –Goethe, her yönden Almanların çok üstünde duruyordu ve hâlâ durmaktadır. Zaten bir halk nasıl olur da iyilik ve huzur açısından Goethe’nin tinselliğini yakalayabilir ki! Nasıl ki Beethoven Almanların çok üstünde müzik yapmış ve Schopenhauer nasıl ki Almanların çok üstünde felsefe yapmışsa, Goethe de *Tasso* ve *Iphigenie* gibi eserlerini Almanların çok üstünde şiire dökmüştür. Onu takip edenler, çok az sayıda yüksek eğitimlilerle eski çağlar, yaşam ve seyahatlerle yetişen, Almanları aşacak şekilde büyüyenlerdi. –Goethe de zaten farklı bir şey istemiyordu. –Romantizm yandaşları daha sonra amaca yönelik Goethe kültünü kurup hayret verici tadına bakma sanatına dair yetenekleri, bu yüzyılda Almanları asıl yetiştiren Hegel’in öğrencilerine sıçrayıp uyanan ulusal ihtiras Alman şairlerin de ününe ün katmaya başladığında, halkın gerçekten bir şey hakkında sevinip sevinemeyeceğine dair ölçüsü, acımasızca bireyin ve ulusal ihtirasın değer yargısına bırakıldığında –bir başka deyişle sevinmek zorunda bırakıldığı – Alman kültürünün, Kotzebue’dan utanç duyan, Sofokles’in, Calderon’un, hatta Goethe’nin Faust eserinin devamını bile sahneye koyan ve paslı dili ile balgamlı midesi nedeniyle nelerden tat aldığını ve neleri can sıkıcı bulduğunu bile bilmeyen yalancılığı ve sahteciliği ortaya çıkmıştır. –Kötü de olsa zevk sahibi olanlara ne mutlu! –Ve bu özellikten dolayı sadece mutlu değil, bilge de olunabilir. Bu konularda oldukça hassas olan Yunanlılar, işte bu nedenle bilgeleri “beğeni adamı” anlamına gelen bir sözcükle tanımlamışlardır ve bilgiliğe, sanat ve bilgi alanına doğrudan “tat” (Sophia) adını vermektedirler.

171

Her kültürün gecikeni olarak müzik. –Müzik, belli bir kültür toprağında, belli toplumsal ve siyasi koşullar altında yeşeren tüm sanatlar arasında, tüm bitkilerin en sonuncusu olarak, yeni bir baharın ilk müjdecileri ve ilk işaretleri görülmeye başlarken, sonbaharda ve ait olduğu kültür solmaya

başladığında ortaya çıkar. Hatta kimi zaman müzik, çökmüş eski bir çağın dili gibi hayretler içerisinde yeni bir dünyada sesini duyurmaya başlar ve geç kalır. Hristiyan ortaçağın ruhu ancak Hollandalı müzisyenlerin icra ettiği sanatta kendini buldu. Sesleri oluşturma sanatları, Gotik tarzın daha sonra ortaya çıkmış, ama eşit derecede gerçek bir kardeşidir. Ancak Händel'in müziğinde Luther'in ve yandaşlarının ruhunun en iyi tarafları ve Reform hareketini yaratan o kahraman Yahudi seferi vücut bulmuştur. Ancak Mozart, On Dördüncü Ludwig'in yaşadığı çağı ve Racine ile Claude Lorrain'in sanatını, tınısı olan altına çevirmiştir. Ancak Beethoven'in ve Rossini'nin müziklerinde hayranlıkların, kırılan ideallerin ve geçici mutlulukların çağı olan on sekizinci yüzyıl, şarkılarla ortaya çıkmıştır. Hassas denklemlerin dostu, her önemli müziğin bir kuğunun son şarkısı olduğunu söyleyebilir. –Müzik, övmek için çoğu kez söylendiği gibi genel ve zamanı aşan bir dil değildir. Aksine içsel bir kanun olarak zamana ve mekâna bağlı belirli bir kültürü taşıyan bir duygu, sıcaklık ve zaman ölçüsüne bağlıdır. Palestrina'nın müziği bir Yunanlı için tamamen yabancı olurdu. Ya Palestrina, Rossini'nin müziğini dinlediğinde ne düşünürdü? –Belki de yeni Alman müziğimizin de ne kadar hâkim olsa ve hâkim olma arzusuna sahip olsa da kısa bir süre sonra anlaşılmayacağını hissederd, zira bu müzik hızla düşmeye başlayan bir kültürden oluşmuştur. Toprağı, gerek hislerin bir nevi Katolikleştiği, gerekse yerel ve ulusal varlıklara ve ezeli varlıklara karşı duyulan tutkunun çiçek açtığı ve Avrupa üzerine karışık bir koku döktüğü tepki ve restorasyon dönemidir. Duygunun bu iki yönü, en güçlü biçimde fark edilip en uç noktalara kadar götürülerek nihayet Wagner'in sanatında ses bulmuştur. Wagner'in eski efsaneleri kendine mal etmesi; efsanelerin yabancılaşmış Tanrılarını ve kahramanlarını istediği gibi kullanarak asilleştirmesi –ki bunlar aslında ara sıra derin düşünce, yüce gönüllülük ve hayattan bıkmışlık arasında gidip gelen hükümran birer yırtıcı hayvandır– Hristiyan ortaçağın hayranlık duyulacak tensellik ve tensellikten uzaklaşmaya karşı duyulan susuzluğu kazandırdığı bu figürlere yeni birer ruh vermesi; temalar, ruhlar, figürler ve sözcükler açısından Wagner'e özgü bu alış ve veriş, tüm diğer müzikler gibi, bu müzik de kendinden iki anlamlılıktan tamamen arınmış bir şekilde konu-

şabilseydi, bariz bir biçimde Wagner'in müziğinin ruhunu yansıtır. Bu ruh, geçen yüzyıldan bizim yüzyılımıza esen aydınlanma ruhuna karşı en son savaş ve tepki seferine liderlik yaptığı gibi, Fransızların ihtilal hayranlığının uluslarüstü düşüncelerine ve İngilizlerin ve Amerikanların devlet ve toplumun yeniden inşasında gösterdikleri soğukkanlılığa karşı savaş ve tepki seferini yürütmektedir. –Ancak Wagner ve yandaşlarında henüz arka planda duruyormuş gibi görünen düşüncelerin yeniden güçlendiğini ve bunlara karşı geç de olsa yapılan müzikli protestonun, genelde farklı ve zıt sesler duymak isteyenlerin kullaklarına çalındığı bariz bir biçimde ortaya çıkmıyor mu? Bu nedenle bu muhteşem ve yüksek sanat bir gün aniden anlaşılmaz hale gelebilir ve üzeri örümcek ağı bağlayıp unutulmuşluk örtüsü ile örtülebilir. –Bu gerçekler karşısında, tepki içinde bir tepki ve hareketin bütünü içinde dalganın zaman zaman çöküşü olarak karşımıza çıkan geçici sarsıntılarla kafamızı karıştırmamalıyız. Ulusal savaşlar, büyük şehitlikler ve daha ince etkileri ile toplumsal dehşet on yılı yukarıda bahsettiğimiz sanata aniden zafer kazandırabilir, ama “geleceği olduğuna”, hatta geleceğin kendisine sahip olduğuna dair hiçbir garanti veremez. –Büyük kültür yıllarında yetiştirdiği meyvelerin, güzel sanatların meyvelerinden ya da bilgi ağacında yetişen meyvelerden çok daha erken tatsız hale gelmesi ve daha hızlı bozulması, müziğin doğasında vardır, zira insanların sanat anlayışının tüm ürünleri arasında en sürekli ve dayanıklı olanlar düşüncelerdir.

172

Artık öğretmen olmayan şairler. –Bugün bize ne kadar yabancı gelirse gelsin, ruhları tüm tutkuların ve bu tutkuların yarattığı acıların ve sevinçlerin üstünde olan ve bu nedenle daha saf temalar, daha değerli insanlar ve daha ince bağlantılar ile çözümler karşısında sevinç duyan şairler ve sanatçılar vardı. Bugünün büyük sanatçıları, çoğunlukla iradenin bağlarını çözenler, dolayısıyla yaşamın kurtarıcılarıydı, şanları dizginleri çözmek, zincirleri çıkartmak ve parçalamaktı, diğerleri iradeyi ehilleştirenler, hayvanları dönüştürenler, insan yaratanlar ve yaşamı yontanlardı, yaşamı sürekli ve yeniden yontanlardı. –Daha eski

Yunanlılar bir şairden yetişkinlerin öğretmeni olmasını bekliyorlardı. Bir şairden bunu istediğimiz takdirde, kim bilir nasıl utanacaktır şimdi. Kendine bile iyi bir öğretmen olamamış ve bu nedenle iyi bir şiir ve iyi bir yapıt olmamıştır kendisi, aksine bir tapınağın yabanıl ve çekici harabesi, ama aynı zamanda çiçekler, dikenli bitkiler, zehirli otlar ile örtülen, yılanların, solucanların, örümceklerin ve kuşların yaşadığı ve ziyaret ettiği bir hırs mağarası olmuştur –en asil ve en leziz olanın, neden kusursuzluğun geçmişi ve geleceği olmadan, bir harabe gibi yükselmek zorunda olduğu hakkında üzüntü içinde düşünmek için kullanılabilecek bir nesne haline gelmiştir.

173.

İleri ve geri bakmak. –Bilgi ve uyumlu bir yaşam tarzının fazlalığı olarak Homeros, Sofokles, Theokrites, Calderon, Racine ve Goethe'den fışkıran bir sanat –bilge ve uyumlu olmaya başladığımızda, nihayet uzanmayı öğreneceğimiz gerçek sanat budur; gençken sanat dendiğinde dizginlenemeyen kaotik bir ruhtan fıskıran barbar, ama aynı zamanda cazip, sıcak ve renkli şeyler değil. Yine de bazı dönemlerde, ruhun başka yollarla birçok saçmalık ve mantıksızlıkla boşalmasını engellemek için aşırı coşkulu, heyecanlı, düzene, tektipliğe, basite ve mantığa karşı bir sanat, sanatçıların karşılamak zorunda olduğu bir gereksinimdir. Genelde dolu ve içten içe kaynaklı ve can sıkıntısından başka hiçbir şeyden acı çekmeyen delikanlılar ve ruhlarını dolduran hiçbir işi olmayan kadınlar, büyüleyici düzensizliğin sanatına ihtiyaç duyarlar ve değişmeyen bir tatmine, sersemlik ve sarhoşluk yaratmayan bir mutluluğa karşı hasretleri de o denli artar.

174.

Sanat eserlerinin sanatına karşı. –Sanat, öncelikle yaşamı güzelleştirmeli, dolayısıyla diğerlerinin bizi katlanabilir, hatta belki de hoş bulmalarını sağlamalıdır. Bu görevi göz önünde bulundurarak bizleri ölçülülüğe davet eder ve dizginler, görgü kuralları oluşturur, kötü yetiştirilmiş olanları terbiye, temiz-

lik, nezaket ve gerektiği anda konuşma veya susma kurallarına bağlar. Sanat ayrıca tüm çirkinlikleri, insan doğasının kaynağından dolayı tüm çabalara rağmen bir gün mutlaka gün yüzüne çıkan tüm utançları, korkunçlukları ve iğrençlikleri gizlemeli veya yeniden yorumlamalıdır. Tutkular, ruhsal acılar ve korkular açısından bu şekilde hareket etmeli ve kaçınılmaz veya aşılmaz çirkinliklerde seçkinlikleri ortaya çıkarmalıdır. Sanatın bu büyük, hatta devasa görevlerinden sonra, asıl sanat olarak kabul edilen sanat eserleri sanatı, sadece küçük bir ilavedir. Güzelleştiren, gizleyen ve değiştiren güçleri içinde fazlasıyla hissedilen bir insan, bu fazlalıkları sanat eserlerine boşaltmaya çalışacaktır. –Bugünlerde sanata genelde sonundan başlanıyor, kuyruğundan tutuluyor ve sanat eserleri sanatının esas sanat olduğuna ve bu sanatı kullanarak yaşamın iyileştirileceğine ve değiştirilebileceğine inanılıyor. –Ne aptalız! Yemeğe tatlı ile başlayıp tatlı üzerine tatlı yediğimizde, midemizi bozmamıza ve sanatın bizi davet ettiği iyi, güçlü ve besleyici bir yemeğe karşı iştahımızı kırmamıza şaşmamalıyız!

175.

Sanatın varlığını devam ettirmesi. –Temelde sanat eseri sanatı bugün nasıl devam ediyor? Boş zamanlara sahip olanların –ki böyle bir sanat zaten sadece onlar için vardır– müzik olmadan, tiyatro ve galeri ziyaretleri olmadan, roman ve şiir okumadan zamanlarıyla başa çıkamayacaklarına inanmalarıyla devam eder. Varsayalım ki onların bu tatminden vazgeçmelerini sağlayabiliyoruz; işte o zaman ya boş zamanlar elde etmek için bu kadar uğraşmayacaklardır ve zenginlerin kıskançlık uyandıran görüntüleri gitgide daha nadiren görülecektir –ki bu, toplumun devamı için büyük bir kazanç olurdu ya da boş zamanları olacaktır, ama örneğin işleri, ilişkileri ve başkalarına yaşatabilecekleri sevinçler hakkında düşünmeyi öğreneceklerdir –ki düşünmek öğrenilebileceği gibi unutulabilir de. Sanatçıların dışında tüm dünya bundan bir yarar sağlayabilecektir. –Bu konuda iyi bir itiraz öne sürebilecek güçlü ve mantıklı okuyucular mutlaka vardır. Tembel ve kötü niyetliler içinse, bu kitabın birçok yerinde olduğu gibi, yazarın işte bu itirazları istediğini ve bu ki-

tapta yazıya dökülmemiş birçok şeyi bu itirazla okumak gerektiğini hatırlatmakta yarar vardır.

176.

Tanrılarının sesleri. -Şair, halkın genel olarak daha yüksek görüşlerini dile getirir, onun sesi ve kavalı olur. Ama bu görüşleri dile getirirken, vezinleri ve diğer sanat araçlarını kullandığından, halk bu görüşleri yeni ve mucizevi bir şey olarak algılar ve şairin ciddi bir biçimde Tanrılarının sesi olduğuna inanır. Şair ise yaratıcılığın bulutları içinde tinsel bilgeliğinin nereden geldiğini unutuverir -babasından, annesinden, öğretmenlerinden ve her türlü kitaptan, sokaktan, özellikle de papazlardan. Kendi sanatı onu kandırır ve safça, içinde bir Tanrının kendisini kullanarak konuştuğuna ve eserlerini dini aydınlanma sürecinde yarattığına inanır. Halbuki sadece öğrendiklerini, halkın bilgeliğini ve halkın aptallıklarını aktarmaktadır. Böylece şair gerçekte “vox populi”^{***} olmasına rağmen, “vox dei”^{***} kabul edilmektedir.

177.

Her sanatın yapmak istedikleri ve yapamadıkları. -Sanatçının en zor ve en son görevi aynı kalanı, kendi içinde dinleneni, ulviyi, basiti ve bireyin tahrikinden uzak duranı resmetmektir. Bu nedenle ahlaki kusursuzluğun en ulvi çizimleri bile, ihtirasları bu meyvelerin görüntüsünden rahatsız olduğundan, daha zayıf sanatçılar tarafından sanat dışı oldukları gerekçesi ile geri çevrilmişler ve iftiraya uğramışlardır. Bu meyveler, sanatın en dış dallarının arasında kendilerini gösterirler, ama bu kadar yükseklere çıkmaya ne merdivenleri, ne cesaretleri ne de yetenekleri vardır. Phidias, şair olarak ^{***} mümkün olabilir, ama modern güç açısından, neredeyse kelimenin tam anlamıyla, sadece Tanrı katında hiçbir şey imkânsız görünmemektedir. Şiir yazan bir Claude Lorrain^{****} görme isteği bile, insanın

* (Lat.); Halkın sesi.

** (Lat.); Tanrının sesi

*** Phidas (MÖ 5. yy); eski Yunan heykel sanatçısı.

**** Claude Lorrain (1600 - 1682); Fransız ressam.

kalbi ne kadar isterse istesin, şu an için sadece bir böbürlenmedir. –Son insanı, bir başka deyişle en basit ve aynı zamanda en yetkin insanı resmetmeyi bugüne kadar hiçbir sanatçı başaramamıştır. Belki Yunanlılar, Athena idealinde bugüne kadarki insanlar arasında en geniş bakış açısına sahip olmuşlardır.

178.

Sanat ve restorasyon. –Tarihte, en son mevcut olandan önceki tinsel ve toplumsal durumu tekrar hayata geçirmeye çalışan ve kısa bir süre için de olsa ölüleri tekrar canlandırmayı başaran ve restorasyon dönemi olarak adlandırılan geri hareketler, huzurlu hatıraların, neredeyse kaybedilene duyulan hasretle karışık arzu ve dakikalar süren mutluluğun hızlı kucaklaşmasının cazibesine sahiptir. Ruh halinin bu tuhaf derinliğinden dolayı özellikle böylesine geçici ve neredeyse rüya gibi bu dönemlerde sanat ve şiir, nasıl ki dik inen bayırlarda en hassas ve en nadir bitkiler büyüyorsa, doğal bir zemin bulmaktadır. –Böylece bazı iyi sanatçılar, birden siyaset ve toplum açısından restorasyon düşünce tarzına sahip olur ve bunun için kendine sapa bir köşe ve küçük bir bahçe hazırlar. Burada kendisine çekici gelen tarih dönemlerinin insani kalıntılarını etrafına toplar ve ölümler, yarı ölümler ve ölmek isteyenlerin önünde, belki de kısa bir diriliş sağlayarak müziğini çalar.

179.

Zamanın talihî. –Zamanımız iki yönden talihli sayılabilir. Geçmiş açısından tüm kültürlerin ve bunların yarattıklarının tadına varıyoruz ve tüm zamanların en asil kanıyla besleniyoruz. İçinden çıktıkları güçlerin sihrine, hâlâ onlara geçici olarak zevk ve korku ile boyun eğecek kadar yakın duruyoruz. Daha eski kültürler sadece kendilerinden tat alıyor ve kendilerini aşmayıp aksine sanki üzerine ışık düşen, ancak kendilerinden ötesini göremeyecek şekilde dar veya geniş kubbeli bir çanla örtülü gibi duruyorlardı. Gelecek açısından tarihte ilk kez insanların Hristiyan birliği amacının, insanların yaşadığı tüm dünya-

yı saran hedeflerin dünyaya devasa bakışına tanık oluyoruz. Aynı zamanda bu yeni görevi, kibirsiz bir şekilde ve hiçbir doğaüstü desteğe gerek görmeden, bizzat ele almamıza izin veren güçlerin bilincine varıyoruz. Girişimimiz nasıl sonuçlanırsa sonuçlansın ve güçlerimizi abartacak da olsak, kendimizden başka hesap vermek zorunda olduğumuz hiç kimse yoktur. İnsanlık, bundan böyle kendisiyle istediği gibi oynayabilir. –Tabii yine de tüm şeylerin kadehinden sadece en acı ve en can sıkıcı olanları emmeyi bilen tuhaf insan–arılar vardı. Gerçekten de her şey bu bal–olmayan şeyleri içinde barındırmaktadır. Bunlar zamanımızın talihi hakkında kendilerine has bir şekilde hissedebilir ve huzursuzluğun arı kovanını oluşturmaya devam edebilirler.

180.

Bir öngörü. –Yetişkinler, olgunlar ve en olgunlar için hiçbir zorlama olmadan, ama terbiye kurallarına uygun olarak her gün eğitim ve araştırma saatleri; bunun yanında en saygın ve hatırlanmaya en layık yerler olarak kiliseler; insanların ulaştığı ve ulaşılabilceği mantık saygınlığının her gün bayramlarla kutlanması; rahibin, sanatçının ve hekimin, bilenin ve bilgenin bir arada bulunduğu öğretmen idealinin gelişmesi ve bunların bireysel erdemlerinin toplam erdem olarak öğretinin kendinde, sunumunda ve yönteminde içinde bir araya gelmesi –sürekli tekrarlanan ve geleceğin tülünü ucundan da olsa kaldırdığına inandığım öngörüm budur.

181.

Eğitim burkulması. –Eğitimin olağandışı güvensizliği, yetişkinlerin kendi öğretmeninin sadece eşsiz bir tesadüf olduğunu düşünmesine neden olmaktadır. –Eğitim yöntemlerinde ve hedeflerindeki değişkenliğin nedeni, en eski ve en yeni kültür yapıcılarının tıpkı yabancı bir halk meclisindeki gibi anlaşılaktan çok seslerinin duyulmasını ve sesleri ya da bağırımlarıyla hâlâ var olduklarını ya da var olmaya başladıklarını duyurmak istemelerindendir. Zavallı öğretmenler ve yetiştiriciler bu gürültüden dolayı önce sağırlaşırlar, sonra sessizleşirler ve

nihayet duygusuzlaşırlar ve öğrencilerine boyun eğdirdikleri gibi kendileri de boyun eğerler. Kendileri de yetişmemiştir: Öyleyse nasıl yetiştirebilirler? Kendileri düzgün yetişmiş güçlü ve verimli ağaçlar değildir; öyleyse onlara katılmak isteyenler kıvrılmak ve eğilmek zorunda kalacaklar ve sonunda dönmüş ve çarpık büyümüş görüneceklerdir.

182.

Zamanın filozofları ve sanatçıları. –Kabalık ve soğukluk, arzuların yangını, kalbin soğuması. –Zamanın en yüksek Avrupa toplumunun resminde tüm bu iğrençlikler bir arada görülmektedir. Bu nedenle sanatçı, arzuların yangınının yanında sanatıyla kalplerde bir yangın oluşturabildiğinde ve filozof, zamanla ortak yanı olan soğuk kalbiyle ve dünya hakkındaki olumsuz görüşüyle kendinde ve bu toplumda arzuların sıcaklığını soğutabildiğinde, çok şey başarmış olduğuna inanır.

183.

Gereksiz yere kültür askeri olmamak. –Nihayet gençlik yıllarında bilinmedikleri için birçok fedakârlıkta bulunmak zorunda olduğumuz şeyleri öğreniyoruz: Önce kusursuzu yapmak zorunda olduğumuzu; daha sonra nerede ve hangi isim altında olursa olsun, kusursuzu aramak zorunda olduğumuzu; buna karşı her türlü kötü ve vasat şeylerle mücadele etmeden derhal kaçmak zorunda olduğumuzu ve bir şeyin iyiliğinden şüphe duymaya başladığımız anda –ki daha deneyimli zevklerde bu kolayca gerçekleşebilir– şüpheyi o şeye karşı bir argüman olarak ve bu nesneden uzaklaşmak için bir neden olarak görmek zorunda olduğumuzu. Bu arada kimi zaman yanılabılır ve zor ulaşılabilen iyiyi, kötü ve kusurlu olanla karıştırabiliriz. Sadece yapacak daha iyi işi olmayanlar, kültürün askeri olarak dünyanın kötülüklerinin üzerine gitmemelidir. Ancak silahlara bürünüp mesleğinin ve evinin huzurunu ön tedbirler, gece nöbetleri ve kötü rüyalarla korkutucu bir huzursuzluğa dönüş-türdüğünde, beslenme ve eğitim durumu çöker.

184.

Doğal tarih nasıl anlatılmalı. –Korku, kuruntu, tembellik, batıl inanç ve aptallığa karşı mücadelede töresel tinsel bir gücün savaş ve zafer öyküsü olarak doğa bilimleri, duyan herkesi tinsel açıdan canlı bir sağlığa ve verimliliğe, neşeye ve insanca şeylerin mirasçısı ve devamı olarak çaba göstermeye ve gittikçe daha asli bir girişim ihtiyacına teşvik edecek şekilde anlatılmalıdır. Hitabet ve konuşma sanatının usta sanatçıları –ki bu durumda bunlara gerek vardır– doğal tarihe karşı hâlâ inatçı bir şüphecilik besledikleri, özellikle de tam olarak öğrenmek istemedikleri için henüz uygun dili bulamamıştır. İngilizler en azından daha alt tabakalar için okulda kullanılan doğa bilimleri kitaplarında bu ideale doğru bir adım attıkları için kutlanmalıdır. Ama ne de olsa bu kitaplar en mükemmel bilimadamları –tam, bilgi dolu ve doldurucu mizaçlar– tarafından hazırlanmaktadır; bizdeki gibi araştırmanın vasatları tarafından değil.

185.

İnsanlığın dâhiliği. –Schopenhauer'in gözlemlerine göre, dâhilik insanın bizzat yaşadıklarının birbirine bağlı ve canlı hatıralarından oluşuyorsa, varoluş tarihi hakkında bilgi toplama çabalarında –ki bu, yeni çağı eskilerine kıyasla gittikçe yüceltir ve ilk kez doğa ve tin, insan ve hayvan, ahlak ve fizik arasındaki eski duvarları kırmıştır– insanlığın dâhiliğini bir bütün olarak anlama çabaları da olmalıdır. O zaman tamamlanmış olarak düşünülen tarih, kozmik bilinç olurdu.

186.

Uygarlık kültü. –Yüce tinlerin karakterlerine, körlüklerine, yanılgılarına ve ölçsüzlüklerine fazla insanca ve caydırıcı yönler de verilmiştir ki güçlü ve kimi zaman mutlak güçteki nüfuzları, bu özelliklerin yarattığı şüpheden dolayı sürekli olarak dizginlenebilsin. Zira insanlığın varlığını sürdürebilmesi için gerekli şeylerin sistemi, öylesine geniş kapsamlıdır ve öylesine farklı ve sayısız gücü harcamaktadır ki ister bilim, ister devlet ister sanat isterse ticaret olsun, gücün teşvik ettiği tek taraflı imtiyazlar için insanlık bir bütün olarak ağır kefaretlar ödemek zorunda kalmaktadır. Uygarlığın başına gelen en büyük felaketler

her zaman insanlara tapınıldığı zaman gelmiştir. Böyle zamanlarda Musevilerin, Tanrının dışında Tanrıların olmasını yasaklayan hükmüne hak vermek gerekmektedir. –Deha ve güç uygarlığın yanına her zaman ilave ve iyileştirici olarak, maddeye, az olana, aşağı olana, yanlış anlaşılana, zayıfa, kusurlu olana, tek taraflı olana, yarı olana, gerçek olmayana, görünüşte olana, hatta kötüye ve korkunç olana bile anlayışlı bir saygı ve bunların hepsinin gerekli olduğuna dair tavizde bulunan uygarlığın kültü de verilmelidir. Zira takdire değer çalışmalar ve talihli durumlarla elde edilen ve dâhilerden ziyade kyklop'ların* ve karıncaların eseri olan insanca şeylerin birlikteliği ve devamı tekrar kaybedilmemelidir. Öyleyse melodinin uyumlu olmasını sağlayan ortak, derin, bazen de kaygılandırıcı temel sestən vazgeçilmesini nasıl tavsiye edebiliriz?

187.

Eski dünya ve sevinç. –Eski dünyanın insanları, sevinmeyi daha iyi biliyorlardı. Biz, kendimizi daha az üzmeyi biliyoruz. Onlar, zekâ ve düşünme zenginliklerinin tamamını kullanarak kendilerini rahat hissetmek ve bayram yapmak için sürekli yeni nedenler buluyorlardı: Biz, tinimizi acısızlığa ve rahatsızlık kaynaklarının yok edilmesine odaklanan problemlerin çözümünü için kullanıyoruz. Eskiler, acı çeken varoluş açısından unutmaya veya duygularını olumluya çevirmeye ve böylece ağrıyı dindirmeye yardımcı olmaya çalışıyorlardı. Biz, acının kaynaklarına inmeye çalışıyoruz ve daha çok hastalıktan koruyucu olarak görünmeyi seviyoruz. –Belki de sadece bizden sonra gelen insanların tekrar sevinç tapınaklarını kuracakları temelleri hazırlıyoruzdur.

188.

Yalancı ilham perileri. –“Birçok yalan söyleme sanatını çok iyi biliyoruz”. –İlham perileri, Hesiodos'un** önüne çıktıklarında bu şarkıyı söylüyorlardı. –Sanatçıya bir kez de yalancı olarak bakıldığında birçok önemli keşif ortaya çıkıyor.

* Antik Yunan mitolojisinde, tek gözlü dev; Tepegöz.

** Hesiodos (MÖ VIII); Yunan didaktik şiirinin babası olarak anılan ozan.

189.

Homeros'un ne kadar paradoks olabileceği hakkında. –Homeros'un aşağıdaki düşüncesi kadar insan kaderinin üzerine tıpkı kış güneşi gibi vuran daha cüretkâr, daha ürpertici ve daha inanılmaz bir şey var mıdır:

Tanrılar istemişler de dokumuşlar
yıkımı insanlara,
gelecek kuşaklara destan konusu
olsun diye.*

Bunun anlamı şudur: Şairler yeterince konu bulsunlar diye biz acı çekiyor ve yok oluyoruz –ve bunu Homeros'un bugünkü nesillerin değil de gelecek nesillerin zevkini düşünen Tanrıları emrediyor. –Bir Yunanlı'nın böyle bir düşünceye kapılabileceğine inanmazdım!

190.

Varoluşun sonradan haklı çıkması. –Bazı düşünceler dünyaya yanılgı ve hayal ürünü olarak gelmiştir, ama insanlar onları sonradan gerçek bir zemine oturttukları için gerçeğe dönüşmüşlerdir.

191.

Lehte ve aleyhte şeyler gereklidir. –Kişi her büyük adamın sadece desteklenmeyip toplumun iyiliği için onunla mücadele de edilmesi gerektiğini hâlâ anlamamışsa, henüz büyük bir çocuktur –ya da büyük adamlardan biri.

192.

Dehanın adaletsizliği. –Dâhi, en çok aynı çağda yaşayan dâhilere karşı adaletsizdir. Öncelikle onlara gereksinimi olmadığını ve bu yüzden gereksiz olduklarını düşünür, çünkü onlar olmadan neyse odur. Ayrıca onların etkisi kendi elektrik akımıyla çatışır ve onlara bu yüzden zararlı bile der.

* Odyseus, Bölüm 8. çev. Azra Erhat - A. Kadir.

193.

Bir peygamberin en kötü kaderi. –Kendisiyle aynı çağda yaşayanları ikna etmek için tam yirmi yıl uğraştı. –Niha-yet başardı, ama bu arada rakipleri de aynı şeyi başarmışlardı. Bu yüzden artık kendinden emin değildi.

194.

Üç düşünür bir örümceğe eşittir. –Her felsefi tari-katta üç düşünür şu şekilde birbirini takip eder: Birincisi suyu ve tohumları üretir; ikincisi bunlardan iplik eğirir ve suni bir ağ örür ve üçüncüsü ağın içinde kurbanlarını bekler –ve felsefeyle yaşa-maya çalışır.

195.

Yazarlarla ilişkilerden. –Bir yazarın burnunu tutmak, boynuzundan tutmak kadar görgü kurallarına aykırıdır –ve her yazarın mutlaka bir boynuzu vardır.

196.

Çift koşum. –Düşüncede belirsizlik ve duygu hayranlığı, tıpkı gönülden yardım, kıskanmama ve hayırseverliğin aydınlı-ğa ve düşüncedeki saflığa, ölçülülüğe ve duygunun ılımlılığına duyulan dürtülere bağlı olması gibi birçok kez her çareye başvu-rarak acımasızca kendi düşüncesini kabul ettirme iradesiyle bağ-lantılıdır.

197.

Birleştiren ve ayıran. –Kafalarımızda insanları birbiri-ne bağlayan ortak yarar ve zarara karşı anlayış ve gönüllerimiz-de insanları birbirinden ayıran sevgi ve nefrette körlemesine se-çim, tüm diğerlerinin lehine sadece tek bir kişiye yönelme ve toplum yararının hiçe sayılması değil midir?

198.

Atıcılar ve düşünürler. -Hedefi vuramayan, ama mermilerinin çok uzağa (ama hedefin dışına) uçtuğuna ya da hedefi değil, ama başka bir şeyi vurduklarına dair gizli bir gururla poligondan ayrılan tuhaf atıcılar vardır. Bir de bunlara benzer düşünürler.

199.

İki taraftan. -Üstün olan, hedefini sevmediğimiz veya hedefi fazla yüksek olduğundan, gözümüzle göremediğimiz, yani bizden üstün tinsel bir yöne ve harekete düşmanlık duyarız. Böylece aynı tarafa iki yönden saldırabiliriz; yukarıdan ve aşağıdan. Saldıranlar ayrıca ortak nefretlerinden dolayı birçok kez nefret ettiğimiz her şeyden daha iğrenç bir ittifak kurarlar.

200.

Orijinallik. -Asıl orijinal olan kafaların en büyük özelliği, yeni bir şeyi önce görmeleri değil, eski, eskiden beri bilinen ve herkes tarafından görülen ve göz ardı edilen şeyleri yeni gibi görmeleridir. İlk kâşif her zaman basit ve ruhsuz hayalcidir -daha doğrusu tesadüfün kendisidir.

201.

Filozofların yanılgısı. -Filozof, felsefesinin değerinin, bütünün içinde, yapıda olduğuna inanır. Ondan sonra gelenler değerini felsefesini inşa etmek için kullandığı ve o günden beri daha sık ve daha iyi yapıların kurulduğu taşa bulur. Böylece felsefenin değeri, yapının yok edilebileceğinde, ancak yine de malzeme olarak kullanılabileceğinde yatar.

202.

Espri sözcüğü. -Espri, bir duygunun ölümü üzerine yazılan nükteli bir yergidir.

203.

Çözüm öncesi an. –Bilimde, birinin tam çözüme yaklaşmışken, çabalarının boş olduğundan emin olarak birden durduğuna her gün, her saat şahit oluruz –tıpkı bir kurdeleyi açmaya çalışan birinin tam çözülmek üzereyken durması gibi, çünkü o anda kurdele ona bir düğüm gibi görünür.

204.

Hayalcilerin arasına katılmak. –İhtiyatlı ve kendi aklından emin olan insan, on yıl kadar hayalcilerin arasına katılıp kendini bu sıcak bölgede mütevazı bir deliliğe bırakarak kazançlı çıkabilir. Böylece kibir taslamadan; “Bana tinsel olandan daha yabancı bir şey yok,” diyebilen kozmopolit tine ulaşmak için büyük bir yol kat etmiş olur.

205.

Canlı hava. –Bilimin, tıpkı dağlarda olduğu gibi, en iyi ve en sağlıklı tarafı, içinde esen sert havadır. –Tinsel açıdan zayıf olanlar (sanatçılar gibi) bu havadan ötürü bilimi kuşkuyla karşılar ve kötülemeye çalışır.

206.

Bilginlerin neden sanatçılardan daha asil oldukları hakkında. –Bilim, şiir sanatından daha asil mizaçlara ihtiyaç duyar. Onlar daha sade, daha az hırslı, daha kanaatkâr, daha sessiz olup üne çok fazla değer vermemeli ve çoğu insanın, kişiliklerinden yapacakları fedakârlıklara değmeyeceğini düşündüğü konuları görmezden gelmek zorundadırlar. Ayrıca bilincinde oldukları başka bir fedakârlık da vardır: İşlerinin türü, sürekli olarak mantıklı olma zorunlulukları iradelerini zayıflatır ve içlerindeki ateş, şair ruhlulardaki kadar körüklenmez. Bu nedenle şairlere kıyasla daha genç yaşlarda çoğu zaman güçlerini ve canlılıklarını kaybederler –ama dediğimiz gibi, bu tehli-

kenin farkındadırlar. Her halükârda daha az parladıkları için daha yeteneksiz görünürlük ve hak ettikleri değerden daha azını görürler.

207.

Dindarlığın insanı nasıl kararttığı. –Büyük adamlara daha sonraki yüzyıllarda, çağının en büyük özellikleri ve erdemleri hediye edilir –ve böylece iyi olan her şey, onu her türlü adağın asıldığı ve sergilendiği kutsal bir resim olarak gören dindarlıktan dolayı karartılır –ta ki bu adaklarla tamamen üstü örtülüp etrafı sarılana ve o günden itibaren hayranlık abidesinden çok inanç abidesi haline gelene kadar.

208.

Baş aşağı durmak. –Gerçeği baş aşağı ettiğimiz zaman, genelde kendi başımızın da olması gerektiği yerde olmadığını fark etmeyiz.

209.

Modanın kaynağı ve yararı. –Bireyin kendi şeklinden duyduğu bariz memnuniyet, taklidin artmasına neden olur ve yavaş yavaş çoğunluğun şekillerini, yani modayı yaratır. Bu çoğunluk, şekle karşı aynı rahatlatıcı memnuniyeti duymak ister ve bunu başarır da. –Her insanın korkmak ve utanarak saklanmak için ne kadar çok nedeni olduğunu ve enerjisi ile iyi niyetinin dörtte üçünün bu nedenlerden dolayı felç olup verimsiz hale geldiğini göz önüne alırsak, bu dörtte üçlük bölümün zincirlerini kırdığı ve aralarında kendi yasalarına bağlı olmak isteyenlere kendine güven ve karşılıklı neşeli yardımseverlik aktardığı için modaya şükran duymak zorundayız. Büyük bir çoğunluk tâbi olduğu takdirde, aptalca yasalar da bazen özgürlük ve gönül rahatlığı sağlar.

210.

Dili çözenler. –Bazı insanların ve kitapların değeri, sadece herkesi en gizli, en içsel olaylarını dile getirmeye zorlamasındadır. Bunlar dil çözücüler ve en sıkı kenetlenmiş dişleri açmak için birer demir çubuktur. Sadece insanlığın laneti için varmış gibi görünen bazı olaylar ve kötülükler de aynı değere ve yarara sahiptirler.

211.

Açık yürekli tinler. –Hangimiz kendini özgür tin olarak adlandırmaya cesaret ederdi, bu adın küfür olarak takıldığı adamlara kendimize özgü bir tarzda, kamuoyunun hoşnutsuzluktan ve küfründen kaynaklanan yükün bir kısmını kendi omuzlarımıza yükleyerek saygımızı göstermek istemedikten sonra? Yine de özgürlük dürtüsünü tinimizin en güçlü duygusu olarak hissettiğimiz ve bağımlı, köklü zekâlara kıyasla idealimizi neredeyse –mütevazı ve değerini düşüren bir terim kullanmak için– tinsel göçebelikte gördüğümüz için kendimizi ciddi bir biçimde (ve o kendini beğenmiş veya yüce gönüllü inat olmadan) özgür tinler olarak adlandırabiliriz.

212.

İlham perilerinin teveccühü! –Homeros’un bu konuda söyledikleri, tüm gerçekliği ve tüm korkunçluğuyla insanın kalbine işler: “Musa çok sevdi bu ozanı, ona hem iyi şey vermişti hem kötü şey: Gözlerinden yoksun etmişti onu, ama tatlı ezgiyi de bağışlamıştı ona.”* –Bu, düşünürler için sonu olmayan bir metindir. İyi ve kötüyü veriyor; kalpten sevgisini böyle gösteriyor! Düşünürlerin ve şairlerin neden gözlerini vermek zorunda olduğunu da herkes kendine göre yorumlayacaktır.

213.

Müziğin öğrenimine karşı. –Gözün çizim, boyama ve manzara, insan veya olay resimleri yaparak küçüklükten beri sa-

* *Odyseus*, Bölüm 8. çev. Azra Erhat - A. Kadir.

natsal açıdan eğitilmesi, yaşam için de ayrıca gözün insanları ve olayları keskin, sakin ve dayanıklı bir biçimde gözlemleyebilmesini sağlıyor. Benzer bir avantaj, kulağın sanatsal açıdan eğitilmesi ile oluşmaz. Bu nedenle ilkokullar genelde gözün sanatını, kulağın sanatına tercih etmekle isabetli bir tercih kullanıyorlar.

214.

Önemsiz şeyleri keşfedenler. –Önemsiz şeylerden uzak duran ayrıntıcılar, nihayet birçok dolaylı yol ve dağlık patikalardan sonra, önemsiz bir şey keşfediyor ve ayrıntıcı olmayanları şaşırtacak biçimde buna seviniyorlar.

215.

Bilginlerin ahlakı. –Bilimde düzenli ve hızlı bir ilerleme ancak bireyler, kendisine uzak olan başka alanlarda diğerlerinin hesaplarını ve iddialarını inceleyecek kadar fazla şüpheli olmak zorunda kalmadığı takdirde elde edilebilir. Bunun ön koşulu ise yine kendi alanında oldukça şüpheli olup onu dikkatlice inceleyen rakiplerinin olmasıdır. “Fazla şüpheli olmamanın” ve “son derece şüpheli” olmanın ortak hareketi, bilginler cumhuriyetinin dürüstlüğüdür.

216.

Kısırlılığın nedeni. –Sadece mizaçlarındaki bir zayıflıktan ötürü gebeliklerini bekleyemeyecek kadar sabırsız oldukları için verimsiz olan üstün yetenekli tinler vardır.

217.

Gözyaşlarının tersine dünyası. –Yüksek kültür taleplerinin insanlar üzerinde yarattığı büyük rahatsızlık, mizacını sonunda öylesine tersine çeviriyor ki genelde dimdik duruyor ve acıya dayanıyor ve sadece nadiren yaşadığı mutluluklar için gözyaşı döküyor, hatta kimisi acısızlığın tadını aldığında, ağlamaya başlıyor –kalbi artık sadece mutlulukta atıyor.

218.

Tercüman olarak Yunanlılar. -Yunanlılardan bahsettiğimizde gayri ihtiyari bugünden ve dünden de bahsediyoruz. Yunanlıların bilinen tarihi, kendisinde olmayan şeyleri de aksettiren bir ayna gibidir. Diğerleri hakkında susabilmek için onlardan konuşma özgürlüğümüzü kullanıyoruz -öyle ki kendilerinin okuyucunun kulağına bir şeyler fısıldamasına izin veriyoruz. Böylece Yunanlılar modern insanlara bazı zor aktarılabilir ve düşündürücü şeylerin aktarılmasını kolaylaştırırlar.

219.

Yunanlıların edinilmiş karakteri. -Yunanlıların ünlü aydınlığı, şeffaflığı, sadeliği ve düzeni ve Yunan eserlerinin kristal benzeri doğallığı ve aynı anda kristal gibi suniliğinden dolayı tüm bunların Yunanlılara doğuştan verilmiş olduğuna kolayca inanmaya eğilimliyiz. Tıpkı Lichtenberg'in* bir seferinde dediği gibi, sanki iyi yazmaktan başka çareleri yokmuş gibi. Ama bundan daha aceleci ve kolay çürütülebilen başka bir şey yoktur. Gorgias'tan Demosthenes'e kadar düzyazının tarihi, ormanlardan ve bataklıklardan geçecek ilk yolları açmak zorunda olan kahramanların zorlukları aşmasını hatırlatır şekilde karanlıklardan, aşırı yüklerden, zevksizliklerden çıkıp ışığa doğru ilerlemek için yapılan çalışmaları ve verilen mücadeleleri gösterir. Dram yazarlarının asıl eseri, henüz sembolizm ve belirsizlikler içinde yaşayan ve kor halindeki büyük lirik aracılığıyla bu şekilde yetiştirilen bir halka kıyasla açıklığı ve kesinliği nedeniyle trajedinin diyalogudur. Aynı şekilde Yunanlıların Asya'nın gösterişinden ve donuk karakterinden çıkartılması ve ister bütünü içinde, isterse bireyde mimari aydınlığın sağlanmış olması Homeros'un eseridir. Herhangi bir şeyi saf ve aydınlık bir şekilde söylemek, hiçbir zaman hafife alınmamıştır. Aksi olsaydı, Simonides'in çok sade olup altından kenarları ve esprinin arabesklğini taşımayan epigramı bu kadar büyük hayranlık uyandırmazdı. Yine de söylemek istediği her şeyi, bir yıldırımın etki bırakmaya çalışan çabukluğuyla değil, güneşin rahatlığıyla açıkça söylemek-

* Lichtenberg, *Vermischte Schriften*, I, 278.

tedir. Yerel bir şafaktan ışığa doğru uzanma Yunan asıllı olduğundan, özlü (lakonik) bir söz duyduğunda, ağtın dili ve yedi bilgenin sözleri kullanıldığında, Yunan halkı sevinir. Bu nedenle dizelerde kanunların verilmesi bize göre uygunsuz da olsa, vezinden kaynaklanan tehlikeyi ve şiirin genelde içinde bulunduğu karanlığı yenmek için Yunanlılar tarafından Helenistik ruhun gerçek ölçülü görevi olarak seviliyordu. Sadelik, kıvraklık ve soğukkanlılık Yunan halkına doğuştan verilmemiş, sonradan edinilmiştir. –Asya tarzına geri dönüş tehlikesi, Yunanlıların üzerinde her zaman gezinmiştir ve gerçekten de zaman zaman karanlık ve her yeri sele çeviren gizemli duygular, ilkel vahşilik ve karanlıklar seli gibi üzerlerine çökmüştür. Onların daldıklarını görüyoruz; aynı şekilde Avrupa'nın de bu sele kapılıp götürüldüğünü görüyoruz –Avrupa o dönemlerde çok küçüktü– ama Odysseus'un halkı çok iyi bir yüzücü ve dalgıç olduğu için her seferinde çıkmıştır tekrar gün ışığına.

220.

Asıl pagan. –Yunan dünyasını inceleyenlere, belki de Yunanlıların tüm tutkularını ve doğal olarak mevcut kötü eğilimlerini bile zaman zaman şenliklerle sağlamlaştırdıklarını, hatta fazla insanca olan yönleri için resmi bir şenlikler düzeni bile oluşturduklarını öğrenmek kadar şaşırtıcı gelen başka bir şey yoktur. Bu, kendi dünyalarının asıl pagan yönüdür, ama Hristiyanlar bunu hiçbir zaman anlayamamışlardır, anlayamayacaklardır ve bununla her zaman en ağır biçimde mücadele edecek ve bunu hor göreceklardır. –Yunanlılar, fazla insanca olan her şeyi kaçınılmaz olarak kabul ediyorlardı ve bu yönlerine lanet etmek yerine, toplumun ve kültürün törelerinde ikinci sınıf dereceden bir hak vermeyi tercih ediyorlardı. Hatta insanın içinde güç sahibi olan her şeyi Tanrısal olarak nitelendiriyor ve gökyüzünün duvarlarına yazıyorlardı. Kötü özelliklerde kendini gösteren doğal dürtüyü inkâr etmeyip aksine ona bir yer vererek bu vahşi suların mümkün olan en zararsız şekilde boşalmasını sağlamak için yeterince ön tedbirler aldıktan sonra, onu belirli kültürler ve günlerle sınırılıyorlar. İşte eski çağın tüm ahlakçı özgür tinselliğinin

kökü burada yatar. Kötü ve şüpheli olanın, hayvani yönlerden kalanların, barbarların, Yunan öncesi insanların ve temelde Yunan karakterinde hâlâ yaşayan Asyalılığın uygun bir biçimde boşalmasına imkân tanınıyordu, ama tamamen yok edilmesine çalışılmıyordu. Bu düzen sistemini, bireylere veya sınıflara değil, olağan insani özelliklere göre oluşturulan devlet kapsıyordu. Yunanlılar, bu devlet yapısında, tipik gerçekler karşısında daha sonra doğa araştırmacıları, tarihçiler, coğrafyacılar ve filozoflar olmalarını sağlayan muhteşem anlama yetilerini sergiliyorlar. Bu, devletin ve devlet kültürünün oluşturulmasında son kararı verecek olan sınırlı ve dine veya sınıflara dayalı bir ahlak kanunu değil, aksine insanca olan her şeyin gerçekliğinin en geniş kapsamda hesaba katılmasıydı. –Yunanlıların bu özgürlüğü, gerçeğe karşı bu anlama yetileri nereden geliyor? Homeros’tan ve ondan önceki şairlerden gelebilir, zira en adil ve en bilgin doğalara sahip değilmiş gibi görünen şairler, bunun yerine gerçek ve etkin olanın her türünden zevk alırlar ve kötü olanı bile tamamen inkâr etmek istemezler. Kendini dizginlemesi ve her şeyi öldürmemesi veya içten içe zehirlememesi onlara yeter –başka bir deyişle Yunan devlet yapıcıları gibi düşünürler ve onlara öğretmen ve önder olmuşlardır.

221.

İstisna – Yunanlılar. –Yunanistan’da derin, titiz ve ciddi tinler birer istisnaydı. Halkın içgüdüğü, ciddi ve titiz olanı bir nevi çarpıtma olarak algılıyordu. Şekilleri yaratmak değil, yabancı yerlerden ödünç almak, ama en güzel görüntü haline getirmek –Yunan buydu: Taklit etmek, zoraki ciddiyeti sürekli bastırmak, düzenlemek, güzelleştirmek, düzleştirmek.– Homeros’tan çağımız takviminin üçüncü ve dördüncü yüzyıllarının tamamen yüzeysel, gösterişli sözlerden ve heyecanlı hareketlerden oluşan ve görüntü, ses ve etki düşkünü boş ruhlara yönelen Sofistlerine kadar bu böyle devam etmiştir. –Tüm bunlardan sonra bilimi yaratan istisna – Yunanlıların yüceliğine saygı gösterin! Onları anlatanlar, insan tininin en kahramanca tarihini anlatır!

222

Basit olan; zamana göre ne birinci ne de sonuncu. –Dini düşüncelerin tarihinde, gerçekte ayrı ve peşi sıra değil, yan yana ve birbirinden ayrı olarak gelişen olaylarda birçok yanlış gelişme ve aşama uydurulmaktadır. Başka bir deyişle basit olanın hâlâ en eski ve başlangıcın ta kendisi olduğuna inanılmaktadır. İnsanca olmayan şeyler, genelde iki katına çıkarma, ilave etme ve birleştirmeden dolayı değil, çıkartma ve bölmeden dolayı oluşmaktadır. –Örneğin Tanrı resminin hâlâ ilk şekilsiz odun parçalarından ve taşlardan insanlaştırmaya doğru yavaş yavaş oluştuğuna inanılmaktadır. Gerçekte ise Tanrılar ağaçlar, odun parçaları, taşlar ve hayvanlarla resmedildikleri ve bunların içinde hissedildikleri sürece, şekillerinin insanlaştırılmasından sanki bir dinsizlikmiş gibi çekinilirdi. Ancak şairler kültün ve dini utanç engelinin ötesinde insanların içsel düşgücünü buna alıştırabilirdi ve hazırladı. Daha dindar ruh halleri ve zamanları hüküm sürdüğünde ise şairlerin bu özgür kılıcı, nüfuzu yine geri çekilir ve kutsallık yine kabalığın, ürkütücülüğün ve insanca olmayanın tarafına geçerdi. Yine de içsel düş gücünün oluşturmaya cesaret ettiği birçok şey, dışsal boyutta vücuda getirildiği takdirde, oldukça utanç verici olabilirdi. İçsel gözümüz dış gözümüzden çok daha cesur ve daha az utangaçtır (zaten destansı temaları, drama temalarına çevirme zorluğu ve kısmen imkânsızlığı da buradan kaynaklanmaktadır). Dini düş gücü, uzunca bir süre Tanrının varlığına bir imgeyle inanmak istememektedir. İmgeden istenen, Tanrı simgesini gizem dolu ve tam idrak edilemeyen bir biçimde etkin ve mekâna bağlanmamış olarak göstermesidir. En eski Tanrı imgesi, Tanrıyı hem barındırma-lı, hem de gizlemelidir; başka bir deyişle onu sadece ima etmeli, sergilememelidir. Hiçbir Yunanlı, Apollo'yu ahşap bir sütun ya da Eros'u bir taş parçası olarak görmemiştir. Bunlar, somutlaştırmaya karşı korku sağlamak için kullanılan birer semboldü sadece. Aynı husus, en basit oymacı ustalığıyla kimi zaman fazladan uzuvların eklendiği odun parçaları ahşap figürler için de geçerlidir. Böylece özlü anlatılmış bir Apollo'nun, örneğin dört eli ve dört kulağı olabiliyordu. Bu eksikliklerde, imalarda veya fazlalıklarda insanca ve insana benzeyen şeyleri düşünmekten men edici acımasız bir kutsallık yatmaktadır. Böy-

le bir şeyin oluşturulduğu dönem, sanatın embriyo misali aşaması değildir; sanki bu imgelere tapınıldığı zamanlarda daha bariz ve daha mantıklı imgeler ortaya konamazmış gibi. Aksine bir tek şeyden korkulurdu: Her şeyi doğrudan söylemek. Tıpkı Cella'nın* en kutsal olanı, Tanrının asıl simgesini nasıl ki barındırıyor ve yarı karanlıkta gizliyorsa, ama tam olarak değil; ve yılan sütunlu tapınak nasıl ki Cella'yı arsız gözden şemsiye ve tülle saklamaya çalışıyorsa, ama tam olarak değil; işte heykel bu şekilde, aynı zamanda hem Tanrıdır, hem de Tanrının saklandığı yer. –Ancak kültün dışında, rekabetin kutsal şeylere saygısız dünyasının dışında, mücadeledeki galibe karşı duyulan sevinç, kabaran dalgalar, dini duygular denizindekilerin üzerinden aşacak kadar yükseldiklerinde; galibin heykelleri tapınaklarda sergilenmeye başladığında ve dindar ziyaretçileri, gerek gözlerini, gerekse ruhunu i n s a n i güzelliğin ve üstün gücün bu kaçınılmaz görüntüsüne istese de istemese de alıştırmak zorunda kalıp mekân ve ruh hali açısından yakınlıktan dolayı insana ve Tanrıya tapınma iç içe geçtiğinde, Tanrı imgesinin insanlaştırılmasına karşı çekingenlikler kaybolur ve plastik sanatlar için büyük bir yer açılır. Ama t a p ı n m a n ı n gerçekleştirileceği her yerin eski şeklini ve çirkinliğini muhafaza etmesi ve dikkatli bir biçimde taklit edilme sınırlaması yine de devam ettirilir. Takdis eden ve bağışlayan Yunanlı ise Tanrıyı insan haline getirme arzusunu mutluluk içinde yerine getirebilir artık.

223.

Nereye seyahat etmeli. –Doğrudan kendini izlemek, kendini tanımaya yetmez. Geçmiş, yüzlerce dalga halinde içimizde aktığı için tarihe de ihtiyaç duyarız. Bizler, bu dalgalar akıp giderken hissettiklerimizden başka bir şey değiliz. Sözde bize ait ve en şahsi karakterimizin nehrine inmek istediğimizde bile Heraklitos'un şu sözü geçerlidir: “Aynı nehre iki kez girilmez.” –Bu, zamanla iyice eskise de ezelden beri olduğu kadar güçlü ve besleyici kalabilmiş bir bilgeliktir. Tıpkı tarihi anlayabilmek için tarih dönemlerinin canlı kalıntılarını görmek zorunda olduğumuz

* (Lat.); çoktanrılı dinlerde tapınağın içinde kült objesinin ya da Tanrı heykellerinin korunduğu en kutsal bölüm.

bilgelik gibi. Heredot gibi –aslında üzerinde d u r a b i l e c e ğ i m i z daha eski kültür basamaklarından başka bir şey olmayan– uluslara seyahat etmek; vahşi ve yarı vahşi halkların bulunduğu ve insanların Avrupa elbisesini çıkarttığı veya henüz giymediği yerlere seyahat etmek zorundayız. Ancak seyahat etmenin, bir yerden diğerine binlerce mil adım atmamızı gerektirmeyen daha i n c e bir sanatı ve niyeti vardır. Son üç yüz yıl, tüm kültür renkleri ve ışın kırılmalarıyla birlikte bizim y a k ı n ı m ı z d a d a y a ş a m a k t a d ır . Yapmamız gereken tek şey onları keşfetmektir. Bazı ailelerde, hatta bazı bireylerde katmanlar düzenli ve anlaşılır bir şekilde üst üste yığılmıştır. Başka yerlerde ise daha zor anlaşılır taştan katmanlar vardır. Daha sapa yerlerde, dağlar arasında daha az ziyaret edilen vadilerde ve daha kapalı yerlerde çok daha eski duyguların saygıdeğer bir örneği mutlaka daha kolay muhafaza edilebilmiştir ve keşfedilmeyi bekliyordur. Diğer taraftan insanların özü çekilmiş ve arsız bir şekilde dünyaya geldikleri yerde, Berlin’de bu gibi keşiflerin yapılması imkânsız gibidir. Seyahat sanatında uzun denemelerden sonra yüz gözlü bir Argos* haline gelenler, k e n d i İ o ’ s u n a –yani e g o s u n a– nihayet her yerde eşlik edecektir ve Mısır’da ve Yunanistan’da, Bizans’ta ve Roma’da, Fransa’da ve Almanya’da, göçebe veya yerleşik halkların çağında, Rönesans’ta ve Reformasyon’da, vatanında ve yaban ellerde, hatta denizde, ormanda, bitkilerde ve dağlarda oluşan ve değişen bu egonun seyahat maceralarını yeniden keşfedecektir. –Bu sayede kendini tanıma, geçmiş açısından her şeyi tanıma haline gelir; tıpkı burada sadece dolaylı olarak tarif edilen bir görüş zincirine göre, kendi kendini belirleme ve kendi kendini eğitme, en özgür ve en uzakları gören tinlerde gelecekteki insanlık açısından her şeyi belirleme anlamına gelmesi gibi.

224.

Merhem ve zehir. –Bir şeyin sürekli olarak hatırlanması gerekiyor: Hristiyanlık, eskimiş eski çağın dinidir ve ön koşulu, dejenere olmuş eski kültür halklarıdır. Bunlar üzerinde bir merhem gibi etki yapmış ve hâlâ yapıyor olabilir. Gözlerin ve kulak-

* Zeus’tan korumak için Hera tarafından İo’nun başına bekçi olarak dikilen yüz gözlü dev.

ların “çamurla dolu” olduğu, dolayısıyla mantığın ve felsefenin sesini duyamadıkları ve –adı ister Epiktetos, ister Epikür olsun– canlı bir biçimde ayakta duran bilgeliği göremedikleri dönemlerde, bu halkların a h l a k l ı bir hayat sürmelerini sağlamak için dikilen haç ve “kıyamet günü borazanları” belki yeterliydi. Juvenalius’un Roması’nı, Venüs gözlerine sahip bu zehirli kurbağayı bir düşünün. –“Dünyanın” önünde istavroz çıkartmanın ne olduğu burada öğrenilmektedir. Sessiz Hıristiyan topluluğa saygı gösterilir ve Bizans–Roma İmparatorluğu’nu kapsadığı için minnettarlık duyulur. Vücuttan çok ruh olan ve Yunanlıların ölümler diyarının gölgelerine ilişkin düşlerini gerçekleştiriyormuş gibi görünen bilgelere; “daha iyi bir hayat” isteyen ve bundan dolayı tamahkâr, sessizce hor gören ve gururlu ve sabırlı olan utangaç, hızlıca oradan oraya hareket eden, cıvıldaayan, iyi kalpli insanlara rastlamak ne güzeldir! –Bu yüzyılları sadece tarih sayfalarında ziyaret edebilenlerin kulakları için bu Hıristiyanlık, i y i e s k i çağın kırılmış, yorgun, ama yine de güzel bir sese sahip bir çanla çalınan akşam çanı olarak bir hoş bir avutma gibidir. Hele bir de o dönemde yaşayan insanlar için kim bilir ne kadar güzeldi! –Genç ve taze barbar halklar içinse Hıristiyanlık tam bir z e h i r d i r . E s k i Alman kahramanlık, çocuk ve hayvan ruhlarına örneğin günahkârlığa ve lanetlenmeye ilişkin öğretileri yerleştirmek, onları zehirlemekten başka bir anlama gelmemektedir. Bunun sonucu ancak büyük bir kimyasal mayalanma ve indirgeme, en büyük maceraların oluşması ve her yeri sarması, dolayısıyla daha sonraki adımlarda bu barbar halkların temelden zayıflatılması olabilir. –Yine de bu zayıflatma girişimleri olmasa, Yunan kültüründen bize ne kalırdı ki! Ya insanlığın kültür geçmişinden ne kalırdı! Zira Hıristiyanlığın dokunmadığı barbarlar, eski kültürleri temelden yok etmeyi çok iyi biliyorlardı, tıpkı Romalılaştırılmış Britanya’yı fetheden putperestlerin bize bariz bir şekilde kanıtladıkları gibi. Hıristiyanlık, istemese de antik “dünyayı” ölümsüz kılmaya yardım etmek zorunda kalmıştır. –Burada yine bir karşıt soru ve bir karşıt hesap olasılığı ortaya çıkıyor: Bahsettiğimiz zehirle yapılan bu zayıflatma olmasaydı, taze halkların biri veya diğeri, örneğin Alman halkı kendiliğinden, kendine ait yeni bir ulvi kültür yaratabilecek durumda olur muydu? Ve insanlık en uçtaki anlama yetisini kaybeder miydi? –Burada da her

yerde olduğu gibi aynı sonuç çıkmaktadır: Hristiyanların sözleriyle konuşmak gerekirse, Tanrı mı şeytana, yoksa şeytan mı Tanrıya her şey olduğu gibi gerçekleştiği için daha fazla minnettarlık duymak zorunda olduğunu kimse bilmiyor.

225.

İnanç kurtarır ve lanetler. -İzin verilmeyen düşüncelere kapılan bir Hristiyan, kendine şöyle sorabilir: Gerekli midir bir Tanrının ve onun yanında vekili olarak günahları taşıyan bir kurbanın olması, aynı etkileri oluşturmak için bu figürlerin var olduklarına dair inanç yeterliyse? Bunlar gerçekten varsa, gereksiz değil midirler? Zira Hristiyan dininin insan ruhuna verdiği her rahatlık, teselli, terbiye gibi, iç karartan ve ezen her şeyin kaynağı bu inançtır, inancın figürleri değil. Tıpkı bildiğimiz başka bir olay gibi: Cadılar yoktu gerçi, ama cadılara duyulan inancın etkileri, sanki gerçekten cadılar varmış gibi korkunçtu. Bir Hristiyanın Tanrının doğrudan müdahalesini beklediği, ama -Tanrı olmadığı için- boşuna beklediği tüm durumlarda, mensubu olduğu din, onu yatıştırmak için mazeretler ve nedenler bulmakta oldukça beceriklidir. Bu açıdan en azından zeki bir dindir. -Kim bilmiyorum, ama birinin iddia etmesine rağmen, inanç bugüne kadar gerçek dağları devirememiştir, ama dağ olmayan yere dağlar oturabiliyor.

226.

Regensburg trajikomedisi. -Kimi yerlerde Talih Tanrıçası Fortuna'nın bazı günlere, belli bir yere ve bir başın durumuna ve ruh haline bir sonraki yüzyılların ipini astığını ve bunları üzerinde oynattığını ürkütücü bir açıklıkla görebiliriz. Yeni Alman tarihinin felaketi de Regensburg'daki tartışma* günlerine bağlıdır. Kilise ve ahlak olaylarının, din savaşları ve karşı reformlar olmadan barışçıl bir şekilde çözümü, tıpkı Alman ulusunun bütünlüğü gibi garanti edilmiş görünüyordu. Kanatlarında tinsel özgürlüğün sabah güneşini yansıtan, daha olgun İtalyan

* (1541); Farklı Hristiyan mezheplerinden teologların bir araya gelerek yaptıkları tartışmalar.

dindarlığının temsilcisi olarak, teoloji kavgalarının üzerinde mu-
zaffer bir biçimde Contarini'nin* daha derin ve merhametli gö-
rüşü bir an için süzülüyordu. Ama Luther'in şüpheler ve korku-
larla dolu kemikleşmiş kafası direniyordu. Affederek haklı çık-
mayı k e n d i bulduğu en büyük slogan olarak kabul ettiğinden,
bir İtalyan'ın ağzından çıkan bu söze inanmıyordu. Ama bilindi-
ği gibi, İtalyanlar bunu daha önce bulmuşlar ve derin bir sessizlik
içinde İtalya'nın tamamına yaymışlardı. Luther, bu sözde uyum-
da şeytanın hilelerini görüyor ve barışı elinden geldiğince engel-
liyordu. Ama devletin düşmanlarını bir adım daha öne çıkarı-
yordu. -Tüm bu maskaralıkların ürkütücülüğünü daha da artır-
mak için şimdi de Regensburg'da üzerinde tartışılan konulardan
hiçbirinin; ne ilk günah, ne İsa temsilciliğinde kurtuluş, ne de
inançta haklı çıkmanın doğru olduğunu ya da gerçekte yakın-
dan uzaktan ilgisi olduğunu ve bugün hepsinin tartışılmaz kabul
edildiklerini bir düşünelim. -Salt felsefi konular, örneğin son ye-
meğin başlangıç sözlerinin açıklanması gibi, en azından gerçekte
söylenebildiği için kavgalara da izin verilirken, diğer tartış-
malar, başka bir deyişle hiçbir olaya ve gerçekliğe sahip olmayan
görüşler yüzünden dünya ateşe verildi. Hiçbir şeyin olmadığı
yerde, gerçek de hakkını kaybetmiştir. -Son olarak bize sadece o
dönemde öylesine zorlu güç kaynakları ortaya çıkmıştır ki
bunlar olmasaydı bugünün çağdaş dünyasının değirmenleri ay-
nı güçle döndürülemezdi demek kalıyor. Önce güç gelir, daha
sonra gerçek, hatta belki de gerçek uzun bir süre gelmez de -öy-
le değil mi, sevgili çağdaşlar?

227.

Goethe'nin yanılgıları. -Goethe, gerçekten yapa-
bileceklerinin dar görüşlülüğünde sanki kendisi ve
tüm dünya için en önemlisi ve değerlisi, kesin gerekli ve ulaşıla-
bilecek en sonuncusu olmak zorundaymış gibi yaşamamış ol-
makla büyük sanatçılar arasında bir istisnayı teşkil eder. O, iki
açıdan gerçekten sahip olduğundan daha ulvi bir şeye sahip ol-
duğuna inanıyordu -ve en büyük bilimsel kâşiflerden ve ışık

* Protestanlıkla Katolikliği uzlaştırma çabası gösteren Kardinal Gasparo Conta-
rini (1483 - 1542).

getirenlerden biri olduğuna dair kesin bir inanç geliştirdiği hayatının ikinci yarısında yanıldı. Ama sadece ikinci değil, ilk yarısında da hataya düşmüştür: Kendisinden şiir sanatını gördüğünden daha ulvi bir şey istiyordu -ve bu konuda da yanıldı. Doğa, ondan bir güzel sanatlar sanatçısı yapmak istemiştir -nihayet bu saplantının tadını iyice çıkartıp hafifletmek ve bunun için her türlü fedakârlığı yapmak üzere İtalya'ya gitmesine neden olan, içten içe yanan ve içini yakan bu sırdı. Aslında ihtiyatlı ve gerçekte her türlü saplantıdan uzak olan Goethe, yanıltıcı bir şehvet cininin kendisini bu mesleğe inanmak üzere nasıl kandırdığını ve arzusunun en büyük tutkusundan kendini ayırması ve veda etmesi gerektiğini anladı. Veda etmek zorunda olduğuna dair acı veren ve içini kemiren kanaati, Tasso'nun ruh halinde ortaya çıkmaktadır: "Daha aşırı bir Werther" olan Tasso'nun üzerinde ölümden bile daha kötü şeylerin hissi durmaktadır. Sanki biri kendisine şöyle demektedir: "İşte bitti -bu vedadan sonra delirmeden nasıl yaşamaya devam edilebilir!" -Yaşamındaki bu iki temelden yanılğı, tüm dünyanın şiire karşı salt edebi bir tutum aldığı bir dönemde Goethe'ye tamamen doğal ve neredeyse istemli bir tutum kazandırdı. Goethe, zamanı olmayan ve kimseye zaman bırakmayan Schiller'in kendisini edebi şeylere karşı korkusundan dolayı şiire karşı geliştirdiği esirgeyici çekingenliğinden çekip çıkarttığı dönemler hariç, tam olarak isimlendiremeyeceği bir Tanrıçaya mı rastladığı şüphesi ile orada burada sevgili arayan bir Yunanlıya benzemektedir. Tüm şiirlerinde güzel sanatların ve doğanın yakınlığı hissedilmektedir. Hayalinde yaşattığı bu figürlerin karakterleri -muhtemelen her seferinde bir Tanrıçanın değişimlerine tanık olduğunu düşünüyor-du- iradesi ve bilgisi dışında sanatının tüm çocuklarının karakterleri haline gelmiştir. Yanılğının dolaylı yolları olmasaydı, Goethe şimdiki Goethe olamazdı. Başka bir deyişle meslek olarak ne yazar, ne de Alman olmak istemediği için hâlâ yaşanmamış tek Alman yazı sanatçısı olamazdı.

228.

Yolcular ve basamakları. -Yolcular, beş basamağa ayrılmalıdır: En altta, birinci basamaktakiler seyahat eden ve

görünenlerdir –gerçekte ise seyahat ettiriliyorlar ve kördürler. Bir sonraki basamaktakiler gerçekten de bizzat dünyaya bakarlar ve görürler. Üçüncü basamaktakiler görmenin sonucunda bir şey yaşarlar. Dördüncü basamaktakiler yaşananları özümser ve beraberinde götürürler ve son olarak, gördükleri her şeyi, yaşadıkları ve özümstedikten sonra, eve dönerek faaliyetler ve eserler ile tekrar dışarı çıkartmak zorunda olan, yüksek bir güce sahip insanlar vardır. –Yaşam seyahatine çıkan tüm insanlar aslında bu beş dereceye ayrılan yolculara benzer. En alt basamakta duranlar tamamen pasif olanlardır. En üst basamaktakiler ise içsel olayların kalıntılarını bile bırakmadan faaliyet gösteren ve yaşamlarını doya doya yaşayanlardır.

229.

Daha yükseğe çıkarak. –İnsan, o güne kadar hayranlık duyduklarından daha yükseklerle tırmandığında, onların gözünde çökmüş ve düşmüş görünür, çünkü o güne kadar her halükârda bizimle birlikte (ya da bizim sayemizde) yükseklerde olduklarını düşünürlerdi.

230.

Ölçü ve vasatlık. –Çok yüksek iki şeyden, ölçü ve vasattan iyisi mi hiç bahsetmeyin. Çok azı onların gücünü ve işaretlerini içsel tecrübelerin ve dönüşümlerin gizemli yollarından bilir. Bu ikisine Tanrı gibi saygı gösterirler ve yüksek sesle söylemekten çekinirler. Diğerleri bu ikisinden bahsedildiğinde dinlemezler ve bunların can sıkıntısı ve vasatlık olduğunu sanırlar. Bir tek onların dünyasında bir kez olsun uyarıcı bir ses duymuş olanlar hariç. Onlar şimdi bu iki sözcüğü duyunca kızıyor ve hiddetleniyorlar.

231.

Arkadaşlığın ve ustalığın insanlığı. –“Sen sabaha doğru gidiyorsan, ben de akşama doğru ilerleyeceğim.” –Böyle hissetmek, insanlığın daha sıkı ilişkiler durumunda en yüce özelliğidir. Bu duygu olmadan her arkadaşlık, her çıraklık ve öğrencilik günün birinde ikiyüzlülüğe dönüşür.

232.

Derin ruhlar. –Derin düşünen insanlar, başka insanlarla iletişim kurduklarında, kendilerini komedyen gibi hissederek, çünkü anlaşılabilirlik için önce ikiyüzlülükle kendilerine bir yüz yaratmak zorundadırlar.

233.

“Sürü insanlığı”nı hor görenlere. –İnsanları sürü olarak gören ve onlardan olabildiğince hızlı kaçanları, bir gün yakalayacak ve boynuzlarına takacaklardır.

234.

Kibirli'lilere karşı cinayet. –Başkasına toplumda bilgisini, hislerini ve tecrübelerini başarılı bir şekilde ortaya dökme fırsatı verenler, ondan daha yüksekler çıkar ve o kişi tarafından koşulsuz daha yükseklerde biri olarak kabul edilmediği takdirde, o kişinin kendini beğenmişliğine suikast düzenlemiş olur –halbuki diğeri, kendini beğenmişliği için tatmin sağladığını düşünmektedir.

235.

Hayal kırıklığı. –Uzun bir yaşam ve faaliyet, konuşmaları ve yazılarıyla birlikte bir kişi hakkında resmi bir kanıt sağlıyorsa, bu kişi ile iletişim kurduğunuzda, iki nedenden dolayı hayal kırıklığı yaşayabilirsiniz. Birincisi, çok kısa süreli iletişimden çok fazla şey beklersiniz –yaşamın ancak binlerce kez sunduğu fırsatlarda ortaya çıkanları– ve ikincisi, kendini kabul ettirmiş olanlar, bireysel anlamda kendini kanıtlamak için çaba göstermediği için. O fazla rahattır –bizse fazla heyecanlı.

236.

İyiliğin iki kaynağı. –Bütün insanlara aynı iyi niyetle yaklaşmak ve ayırım yapmadan yardımsever olmak, temelli insan sevgisinin dışavurumu olabileceği gibi, insanlara karşı derin bir küçümseme de olabilir.

237.

Gezginin dağlarda kendi kendine söyledikleri. –İleri ve daha yükseklerle çıktığını gösteren kesin işaretler vardı. Etrafındaki her şey daha özgür ve daha umut vericidir; rüzgâr daha serin, ama aynı zamanda daha yumuşak eser –ne de olsa yumuşaklığı ve sıcaklığı ayırt etme özelliğini kaybetmişsin– yürüyüşün daha canlı ve daha sağlamdır; cesaret ve ihtiyat bir araya gelmiştir: –İşte tüm bu nedenlerden dolayı yolun şimdi daha ıssız olabilir ve eski yolundan daha tehlikeli olacaktır, ama yine de seni gezgin olarak sisli vadiden dağların arasında yürümeni seyredenlerin inandıkları ölçüde tehlikeli değil.

238.

En yakın olan hariç. –Gördüğüm kadarıyla başım bir tek benim boynumda eğreti duruyor ki herkes ne yapmam ve ne yapmamam gerektiğini benden daha iyi biliyor. Zavallı ben, bir tek kendime tavsiyede bulunamıyorum. Hepimiz zaten yanlış başlar takılmış sütunlar gibi değil miyiz? –Öyle değil mi, sevgili komşum? –Ama hayır, sen istisnasın.

239.

Önlem. –Özel şeylere karşı çekingenlik duymayan insanlardan ya uzak durmalı ya da onlara acımadan edep kurallarının kelepçelerini takmalıdır.

240.

Kendini beğenmiş görünmeyi istemek. –Yabancı veya yarı tanıdıklarla sohbetlerde sadece seçilmiş düşünceleri ifade etmek, ünlü tanıdıklarından, önemli serüvenlerinden ve seyahatlerinden konuşmak, gururlu olmadığımızın ya da en azından öyle görünmek istemediğimizin işaretidir. Kendini beğenmişlik, gururlu olanın kibarlık maskesidir.

241.

İyi arkadaşlık. -İyi arkadaşlık, karşımızdakine kendimize gösterdiğimizden fazla saygı gösterdiğimizde ve onu da kendimizden fazla olmasa da sevdiğimizde ve iletişimi kolaylaştırmak için samimiyetin ince tabakasını ve havını eklediğimizde, ama gerçek samimiyetten ve “sen” ve “ben”i karıştırmaktan uzak durduğumuzda oluşur.

242.

Hayalet arkadaşlar. -Çok değiştiğimizde, değişmeyen arkadaşlarımız kendi geçmişimizin hayaletleri haline gelir. Sesleri gölgeler arasında ürkütücü bir biçimde bize kadar ulaşır -sanki kendimizi duyuyormuş gibi, ama daha genç, daha sert, daha olgunlaşmamış.

243.

Bir göz ve iki bakış. -Doğada var olan teveccüh ve iyi niyetli bakışa sahip kişiler genelde birçok kez uğradıkları hakaret ve intikam duygularından dolayı küstah bakışa da sahiptirler.

244.

Toz mavi uzaklar. -Hayatı boyunca çocuk olmak -çok sevimli görünmesine rağmen, sadece uzaktan yapılan bir değerlendirmedir; yakından bakıldığında ve tecrübe edildiğinde aslında hayatı boyunca çocuksu olmak olmalıdır.

245.

Aynı yanlış anlamamanın yararı ve sakıncası. -Hassas kafaların sessiz mahcubiyetleri, hassas olmayanlar tarafından genelde sessiz üstünlük olarak yorumlanıp korku duyulur. Halbuki mahcubiyeti hissedilebilseydi, aksine sempati yarattırdı.

246.

Bilgenin kendini çılgın göstermesi. –Bilgenin insanlara duyduğu sevgi, gerçek mizacının soğukluğu ve ihtiyatından ötürü etrafındakilere acı vermemek için kendisini kimi zaman heyecanlı, kızgın ve sevinçli göstermesine neden olur.

247.

Kendini dikkatili olmaya zorlamak. –Karşımızdaki biziyle iletişimi ve sohbeti sırasında dikkatini bize vermek için kendini zorlamak zorunda olduğunu hissettiğimiz anda, bizi sevmediğinin veya artık sevmediğinin kanıtını almış oluruz.

248.

Bir Hıristiyan erdeminin yolu. –Düşmanlarından ders almak, onları sevmeye giden en iyi yol, çünkü onlara minnettarlık duymaya başlarız.

249.

Sırnaşığın savaş hilesi. –Sırnaşık olan, uzlaşma çabası sikkemizi, altın sikke olarak çıkartır ve uzlaşma çabamızı hata ve kendisini istisna olarak görmeye zorlar bizi.

250.

Hasımlığın nedeni. –Bazı sanatçı veya yazarlara düşman oluruz, ama sonunda bizi aldattığını anladığımız için değil, bizi yakalamak için daha nazik araçlar bulmaya gerek duymadığı için.

251.

Ayrılırken. –Bir ruhun diğerine nasıl yaklaştığında değil, ondan nasıl uzaklaştığında anlarımız diğeriyle yakınlığını ve birlikteliğini.

252.

Sessizlik. –Arkadaşlarımız hakkında konuşmamalıyız, yoksa arkadaşlık hissini sözcüklerle boğarız.

253.

Kabalık. –Kabalık çoğu kez bir sürprizde ne yapacağını şaşırın ve bunu kabalıkla gizlemeye çalışan, beceriksiz bir mütevazılığın işaretidir.

254.

Dürüstlükte yanlış hesap. –Sırlarımızı yeni tanıdıklarımız önce öğrenirler. Güvenimizi kanıtlamanın, safça onları tutabilmek için en güçlü bağ olduğunu düşünürüz –ama onlar bizi, yaptığımız fedakârlığı o denli güçlü hissedecek kadar tanımazlar ve ihanet ettiklerini bile düşünmeden sırlarımızı başkalarına anlatırlar. Bundan dolayı da eski tanıdıklarımızı kaybederiz.

255.

Teveccühün bekleme odasında. –Teveccühümüzün bekleme odasında beklettiğimiz tüm insanlar ekşimeye başlar veya ekşir.

256.

Hor görülenlere uyarı. –İnsanların saygısında bariz bir şekilde düşüşe geçmişseniz, onlarla iletişiminizde utanma duygusuna sıkı sıkıya sarılın; aksi takdirde diğerlerine kendi gözünüzde de saygınızı yitirdiğinizi hissettirirsiniz. İletişimdeki kinizm, insanın yalnızlığında kendisine bir köpek gibi muamele ettiğinin işaretidir.

257.

Bilgisizlik bazen asilleştirir. –Saygı gösterenlerin saygısı açısından bazı olayları özellikle anlamamak daha avantajlıdır. Bilgisizlik de bazen ayrıcalık verir.

258.

Zarafetin muhalifleri. –Sabırsız ve kibirli olanlar zarafeti sevmezler ve kendilerine yapılmış aleni bir sitem gibi görürler, çünkü zarafet kalbin hareketlerde ve mimiklerdeki hoşgörüsüdür.

259.

Yeniden karşılaştığımızda. –Eski arkadaşlar uzun bir ayrılıktan sonra tekrar karşılaştıklarında, kendilerini artık ilgilendirmeyen konularla ilgileniyormuş gibi yaparlar. Kimi zaman ikisi de bunu anlar, ama hiçbir üzücü bir şüpheden dolayı perdeyi kaldırmaya cesaret edemez. Bu nedenle ölümler diyarındaki gibi sohbetler oluşur.

260.

Sadece çalışkanlar arasından arkadaş edinmek. –Aylaklar, arkadaşları için tehlikelidir. Yapacak fazla bir şeyi olmadığı için arkadaşlarının yaptıklarından ve yapmadıklarından bahseder, sonunda işlerine karışır ve rahatsızlık vermeye başlar. Bu nedenle en mantıklısı sadece çalışkanlarla arkadaşlık etmektir.

261.

Bir silah iki silahın iki katıdır. –Birinin hem kafası, hem kalbi; diğ erinin ise sadece kafasıyla bir konu hakkında görüş bildirmesi eşitsizliktir. Birincisi hem güneş, hem rüzgârla boğuşmak zorundadır ve her iki silah karşılıklı olarak birbirleriyle çatışır. Gerçeğin gözünde değerini kaybeder. Buna karşın ikincisinin tek bir silahla elde ettiği zafer, tüm diğ er seyircilerin gözünde ne makbuldür ne de zafer.

262.

Derinlik ve bulanıklık. –Seyirciler, bulanık sularda balık tutanlarla derinlerden balık çıkartanları çok kolay karıştırabilir.

263.

Dost ve düşmana kendini beğenmişliğini göstermek. -Kimileri, kendini beğenmişliklerinden ötürü, ağırlığını göstermek istediği başkalarının yanında dostlarına dahi kötü muamele eder. Kimileri ise böyle düşmanlara layık olduklarını gururla gösterebilmek için düşmanlarının değerini abartırlar.

264.

Soğuma. -Kalbin ateşlenmesi genelde kafa ve değer yargısının hastalığına bağlıdır. Değer yargısının sağlıklı olmasını isteyenler neyi soğutması gerektiğini çok iyi bilir ve kalbinin geleceği için endişe duymasına gerek kalmaz! Kişi, ısıtma yeteneğine sahipse, kendisi de tekrar ısınacaktır ve yaz aylarının tadını çıkartabilecektir.

265.

Duyguların karıştırılması hakkında. -Kadınlar ve bencil sanatçılar, bilime karşı kıskançlık ve duygusallıktan oluşan bir şey hissederler.

266.

Tehlikenin en büyük olduğu an. -Yaşamda büyük zorluklarla yükseldiğimizde, bacağımızı nadiren kırarız, ama her şeyi hafife almaya ve rahat yolları seçmeye başladığımızda bacağımız kolayca kırılabilir.

267.

Fazla erken olmasın. -Fazla erken keskinleşmemeye dikkat etmeli -yoksa aynı zamanda fazla erken zayıflarız.

268.

Dikkafalıya karşı hoşnutluk. -İyi bir eğitmen, öğrencisinin eğitmene rağmen kendine sadık kaldığı için gu-

rur duyduğu durumları çok iyi bilir. Özellikle de öğrencinin onu anlamaması gerektiği veya anlamasının zararlı olabileceği durumlarda.

269.

Açıkyüreklilik denemesi. –Olduklarından daha samimi olmak isteyen delikanlılar, kurban olarak herkes tarafından kabul edilen açıkyürekli birini seçerler ve küfürlerle onun seviyesine çıkmaya çalışarak ona saldırırlar. Bu arada hep bu ilk denemenin tehlikesiz olduğunu düşünürler, zira ilk bu denemenin, samimi olanın terbiyesizliğini dizginlemesine izin verilmez.

270.

Ebedi çocuk. –Masalın ve oyunun çocukluğa ait olduğunu düşünürüz: Ah, biz dar görüşlüler! Sanki herhangi bir yaşımızda masal ve oyun olmadan yaşamak istiyormuşuz gibi! Tabii bunu başka bir şekilde adlandırır ve hissederiz, ama bu, aynı şey olmadığı anlamına gelmez, zira çocuk da oyunu işi olarak, masalı da kendi gerçekliği olarak kabul eder. Yaşamın kısalığı, yaşların titiz bir şekilde –sanki yeni bir şey getiriyorlarmış gibi– ayrılmasını önlemeli ve bir şair, gerçekten masalsız ve oyunsuz yaşayan iki yüz yaşındaki insanı göstermelidir.

271.

Her felsefe yaşamın bir çağının felsefesidir. –Filozofun öğretisini oluşturduğu yaş, bu öğretiye damgasını vurur ve filozof kendini zamanın ve saatin ne kadar üstünde görürse görsün, bunu engelleyemez. Böylece Schopenhauer'in felsefesi ateşli ve melankolik gençliğin felsefesinin aynadaki aksi olarak kalacaktır; yaşlı insanlara uygun bir düşünce tarzı değildir. Plato'nun felsefesi, soğuk ve sıcak akımların birbiriyle çatıştığı ve toz, hafif bulutlar, en iyi ihtimalle ve ara sıra güneş açtığında, büyüleyici bir gökkuşağının olduğu otuzlu yaşların ortalarını andırır.

şünce tarzının kendisini ittiği, kendi doğasına yabancı alanlarda hemen ikinci bir tinin büyümesidir.

273.

Cinsellikte yüceltme ve alçaltma. -Arzuların yarattığı fırtına, erkeği kimi zaman tüm arzuların sustuğu bir yükseklığe çıkartır: Gerçekten sevdiği ve daha iyisini istemekten ziyade, daha iyi olan benliğinde yaşamadığı yere. İyi bir kadınsa çoğu kez gerçek sevgiden dolayı arzuların olduğu yere kadar iner ve kendi gözünde kendini alçaltır. Özellikle de ikincisi iyi bir evlilikten anladıklarımızın beraberinde getirebileceği en kalbe dokunan şeylerdir.

274.

Kadın yerine getirir, erkek vaat eder. -Doğa, kadınla insan resmi üzerindeki çalışmalarında bugüne kadar tamamladıklarını gösterir. Erkekle bu çalışmalar sırasında neler aşması gerektiğini, ama aynı zamanda insanla daha neler yapacağını gösterir. -Her dönemin kusursuz kadını, yaratıcının yedinci kültür günündeki tembelliği; sanatçının kendi eserini seyrederek dinlenmesidir.

275.

Yerini değiştirmek. -Tinimizi, ani heyecanların ölçsüzlüğü üzerinde hükümdarlık kurmak için kullandığımızda, ölçsüzlüğü belki de tinimize aktarır ve düşünce ile anlamak istemedi biraz abartıya sapabiliriz.

276.

Gülmeyi ihanet kabul etmek. -Bir kadının nasıl ve ne zaman güldüğü, eğitiminin bir göstergesidir. Gülüşünün sesinde mizacı, hatta iyi eğitim almış kadınlarda belki de doğalarının ayrılmaz son kalıntısı ortaya çıkar. -Bu yüzden insan sarrafları, tıpkı Horace gibi şöyle diyeceklerdir, ama başka nedenlerden ötürü: ridete puellae.*

sinde mizacı, hatta iyi eğitim almış kadınlarda belki de doğalarının ayrılmaz son kalıntısı ortaya çıkar. –Bu yüzden insan sarrafları, tıpkı Horace gibi şöyle diyeceklerdir, ama başka nedenlerden ötürü: ridete puellae.*

277.

Delikanlıların ruhundan. –Delikanlılar, aynı kişiye yönelik olarak bağlılık ve küstahlık arasında gidip gelirler. Aslında sadece kendilerine saygı gösterip kendilerini hor görürler ve kendi açılarından, isteklerinin ve yapabileceklerinin ölçüsünü kendi tecrübeleriyle bulana kadar bu iki duygu arasında gidip gelirler.

278.

Dünyayı iyileştirmek için. –Memnuniyetsizlerin, huy-suzların ve sürekli yakınanların üremesi yasaklansaydı, dünya bir mutluluk bahçesine dönüştürülebilirdi. –Bu cümle, kadınlar için pratik bir felsefeye aittir.

279.

Kendi duygularından şüphe etmemek. –Kadınlara özgü olan kendi duygularından şüphe etmeme deyiminin anlamı şudur: Hangi yemekten zevk alıyorsak, onu yemeliyiz. Bu, ölçülü mizaçlar için günlük hayatta iyi bir kural olabilir. Ama diğer mizaçlar şu cümleye göre yaşamak zorundadır: “Sadece ağzınla değil, kafanla da yemelisin ki ağzının ölçsüzlüğü seni mahvetmesin.”

280.

Aşkın acımasız esinlenişi. –Her büyük aşk, değişimin ahlaksız oyunundan ebediyen uzaklaşmasını sağlamak için aşkın nesnesini öldürme düşüncesini de beraberinde getirir. Zira aşk, yok olmaktan ziyade değişimden korkar.

* (Lat.); gülün kızlar.

281.

Kapılar. –Çocuk da tıpkı yetişkin gibi, yaşadığı ve öğrendiği her şeyi kapı olarak görür. Ama çocuk için bunlar yeni yerlere açılan kapılar; yetişkin için sadece geçişlerdir.

282.

Merhametli kadınlar. –Geveze kadınların merhameti, hastanın yatağını pazara çıkarır.

283.

Zamanından önce başarı. –Kim genç yaşta büyük bir başarı kazanırsa, yaşa ve daha yaşlılara karşı genelde çekingenliğini kaybeder ve kendi aleyhine olmak üzere, olgunların ve olgunluk verenlerin topluluğundan kendini soyutlar. Böylece genç yaşta elde ettiği başarıya rağmen, diğerlerinden daha uzun süre acemi, can sıkıcı ve çocuksu kalır.

284.

Fark gözetmeyen ruhlar. –Kadınlar ve sanatçılar, kendilerine itiraz edilmeyen yerlerde, itiraz edilemeyeceğine inanırlar. Fark gözetmeyen ruhlara sahip oldukları için on noktada hayranlığın ve diğer on noktada sessiz reddetmenin onlara göre bir arada olması mümkün değildir.

285.

Genç yetenekler. –Genç yetenekler açısından katı bir biçimde, Goethe'nin gerçeğe zarar vermemek için çoğu kez yanılıya da zarar vermememiz gerektiğine dair ilkesine göre hareket edilmelidir. Genç yeteneklerin ruh hali gebeliğin hastalıklarına benzer ve beraberinde tuhaf arzuları getirir. Kendilerinden beklenen meyveler adına, bu tuhaf arzuları mümkün olduğunca tatmin edilmeli ve göz yumulmalıdır. Tabii bu tuhaf hastaların hasta bakıcısı olarak aynı zamanda zor bir sanat olan kendi kendini gönüllü alçaltmayı da bilmeli.

286.

Gerçeğe duyulan tiksinti. –Kadınlar, tüm gerçeklerden (erkek, aşk, çocuk, toplum, yaşam hedefi açısından) tiksinti duyacak ve gözlerini açmaya çalışan herkesten intikam almaya çalışacak şekilde yaratılmıştır.

287.

Büyük aşkın kaynağı. –Bir erkeğin bir kadına karşı derin ve içsel tutkuları aniden nereden gelir? Sadece şehvetten kaynaklanmadığı kesin; ancak bir erkek zayıflığı, yardıma muhtaçlığı ve cüretkârlığı tek bir mizaçta topladığında, içinde sanki ruhu ele geçirmek isteyen bir şey olur. Aynı anda hem heyecanlanır, hem küser. Büyük aşkın kaynağı işte bu noktada ortaya çıkar.

288.

Temizlik. –Çocukta temizlik duygusu, tutku derecesine kadar alevlendirilmelidir. Daha sonra bu duygu sürekli değişerek her türlü erdeme dönüşür ve sonunda tüm yeteneklerin telafisi olarak bir temizlik, ölçülülük, yumuşaklık ve karakterden oluşan bir ışık demeti gibi görünür –içinde mutluluk taşıyan ve mutluluk dağıtan.

289.

Kendini beğenmiş yaşlı adamlar hakkında. –Derin düşünce gençliğe, berrak düşünce de yaşlılığa aittir. Yaşlı adamlar yine de kimi zaman derin düşüncelilerin tarzında konuşuyor ve yazıyorlarsa, bunu gençliğin, hayranlığın, oluşmakta olanın, bilinçsiz ve umut dolunun cazibesini kendilerine aktarabileceklerine inanarak kendini beğenmişliklerinden yapıyorlardır.

290.

Yeniği kullanma. –Erkekler, yeni öğrendikleri veya yeni yaşadıkları şeyleri, kimi zaman saban, belki de silah olarak

kullanıyorlar; kadınlarsa hemen kendilerine bunlardan süs yapıyorlar.

291

İki cins için haklı olmak. –Bir kadına hak verirsiniz, ayağını kaybedenin ensesine bastırmaktan vazgeçemez –zaferin tadını çıkarmalıdır. Erkeklerse, erkeklere karşı haklı olduklarından genelde utanırlar. Ama erkekler zafere alıştırtırlar; kadınlar için bu bir istisnadır.

292

Güzel olmayı istemekten vazgeçmek. –Bir kadın, güzel olmak uğruna güzel olmak istiyormuş gibi görünmemelidir; daha doğrusu hoş a gidebileceği durumlardan yüzde doksan dokuzunda, ruh kapısı büyük şeyleri alabilecek kadar büyük olanın hayranlığını tadabilmek için hoş a gitmek uğruna hoş görünmekten vazgeçmelidir. ●

293.

Anlaşılmaz, çekilmez. –Bir delikanlı, daha yaşlı birinin aynı hayranlıkları, duygu sellerini, düşünce değişikliklerini ve yükselişlerini yaşamış olabileceğini anlamaz. Tüm bunların iki kez var olmuş olabileceğini düşünmek bile, ona hakaret gibi gelir; ancak verimli olabilmek için bu çiçeklerden ve onların kokusundan kendini esirgemesi gerektiğini duymak, onu daha düşmanca bir ruh haline götürür.

294

Mağdur çehrelilik. –Mağdur yüz ifadesiyle ortaya çıkmayı başarabilen, iyi kalplilerin kalplerini kendi tarafına çekmeyi başarır ve kendine büyük yararı dokunacak biçimde iyi kalpliliğin yüz ifadesini kazanır.

295.

İddia etmek kanıtlamaktan daha emindir. –Bir iddia, en azından insanların çoğunluğunda bir delilden daha etkilidir, zira delil şüpheli görünür. Bu nedenle hatipler kendi tarafının delillerini iddialarla güvence altına almaya çalışırlar.

296.

En iyi renk vermeyenler. –Düzenli olarak başarılı olanlar, hatalarını ve zayıflıklarını her zaman sözde güçlükler gibi ön plana çıkartmakta derin bir kurnazlığa sahiptirler. Bu nedenle hatalarını ve zayıflıklarını çok iyi bilmek zorundadırlar.

297.

Zaman zaman. –Kişi şehir kapısının önüne oturup kapıdan geçene bunun şehir kapısı olduğunu söylüyordu. Diğeri bunun doğru olduğunu, ama minnettarlık isteniyorsa, her zaman haklı çıkmamak gerektiğini söyledi. Ah, dedi öbürü, ben minnettarlık istemiyorum, zaman zaman sadece haklı olmak değil, haklı kalmak da güzeldir.

298.

Erdemi Almanlar icat etmedi. –Goethe'nin asilliği ve hasetsiz oluşu; Beethoven'ın asil bir münzevi gibi boyun eğmesi; Mozart'ın gönül zarafeti; Händel'in bükülmez erkekliliği ve yasalar karşısında özgürlüğü; Bach'ın ihtişam ve başarıdan vazgeçmek zorunda olmayan umut dolu ve büyüleyici iç yaşamı –tüm bunlar Almanlara özgü özellikler midir? –Değilse bile, en azından Almanların ne için çabalamaları gerektiğini ve nele ulaşabileceklerini göstermektedir.

299.

Pia fraus* veya başka bir şey. –Belki yanılıyorum, ama bugünün Almanyası'nda sanki bir tür çifte ikiyüzlülüğün

* (Lat.); namuslu hile.

herkesin görevi haline geldiğini düşünüyorum. Siyasi endişelerden ötürü bir Almanlık ve sosyal korkudan ötürü bir Hıristiyanlık talep ediliyor, ama her ikisi de sadece sözler ve hareketlerle, özellikle de sessiz kalınarak isteniyor. Değerli ve bedeli yüksek olan sadece görüntü; ulusun yüzünün Almanlığı ve Hıristiyanlığı andıran çizgiler göstermesi seyircilerden ötürüdür.

300.

İyinin içinde yarım olan, bütün olandan ne ölçüde daha iyi olabilir. –Kalıcı olması düşünülen ve her zaman insanların hizmetini gerektiren her şeyde, düzenleyicisi daha iyi olanı (ve daha zor olanı) çok iyi bilmesine rağmen, bazı daha az iyi olan kural haline getirilmelidir. Düzenleyici, her zaman kurala uygun hareket edecek gerekli sayıda insanın mevcut olacağını bilir ve gücün orta kalitesinin kural olduğunun bilincindedir. –Delikanlı bunu nadiren anlayabilir ve yenilikçi olarak ne kadar haklı olduğunu, diğerlerinin körlüklerinin de ne kadar tuhaf olduğunu düşünür.

301.

Y a n d a ş. –Gerçek yandaş artık öğrenmez, sadece bilgi alır ve hüküm verir. Hiçbir zaman yandaş olmayıp partilerin yanında veya üzerinde duran veya onlara karşı davasını yürüten Solon, Atina'nın sağlamlığına ve bitmez tükenmezliğine hükmeden şu sade sözün sahibidir: "Yaşlanıyorum ve hâlâ öğrenmeye devam ediyorum."

302.

Goethe'ye göre Alman olanlar. –En çekilmez olanlar, düşünce özgürlüğüne sahip olup zevk özgürlüğüne ve tinsel özgürlüğe sahip olmadıklarını anlamadıkları için yaptıkları iyi şeyleri bile kabul etmek istemediklerimizdir. Goethe'nin titizlikle yaptığı değerlendirmeye göre, Alman olanlar aksine bunlardır. –Değerlendirmesi ve örneği, diğer uluslar için yararlı, hatta sadece çekilir bile olmak istiyorsa, Almanın Almandan daha fazla olması gerektiğine –ve kendini han-

gi yön de aşmak için çaba göstermek zorunda olduğuna işaret ediyor.

303.

Durmak gereken an. –Kitleler öfkелendiğinde ve mantıkları karardığında, ruhumuzun sağlığından emin değ ilsek, bir sur kapısının altında durup havaya bakmak en iyisidir.

304.

Devrimci ruhlar ve servetçi ruhlar. –Sosyalizme karşı yapabileceğiniz tek şey, ona meydan okumamaktır. Ölçülü ve tutumlu yaşayın, her türlü abartıyı sergilemekten mümkün olduğunca kaçının ve gereksiz ya da lüks benzeri her şeye hassas bir biçimde vergi getirdiğinde devlete yardımcı olun. Bunları istemiyor musunuz? Öyleyse kendini “liberal” diye adlandırılan siz zengin burjuvalar, sosyalistlerde korkunç ve tehlikeli bulduğunuz, ama kendi içinizde sanki başka bir şeymiş gibi, kaçınılmaz olarak kabul ettiğiniz, aslında kendi kalbinizin görüşleri olduğunu kendinize itiraf edin. Servetiniz ve bu servetin muhafazası için duyduğunuz endişeler olmasa, görüşleriniz sizi de sosyalist yapardı. Aranızdaki tek fark, sahip olduklarınızdır. Zenginliğinizin rakiplerini alt etmek istiyorsanız, önce kendinizi yenmeniz gerekir. –Ah bir de servetiniz gerçekten huzur olsa! O zaman bu kadar yüzeysel ve kıskançlık yaratıcı olmaz, aksine daha iyileştirici, daha merhametli, dengeleyici ve yardım edici olurdu. Ancak gücü kullanmaktan ve gücü yüceleştirmekten ziyade zıtlık (başkalarının bunlara sahip olmadıkları ve sizi kıskandıkları) hissinde yatan yaşam sevinçlerinizin sahte ve oyun gibi gelen yönleri; evleriniz, elbiseleriniz, arabalarınız, vitrinleriniz, tat ve sofraya ihtiyaçlarınız, opera ve müziğe karşı gösterdiğiniz gürültülü heyecan ve nihayet şekillendirilmiş ve eğitilmiş, ama asil olmayan metallere yapılmış, altınla kaplanmış, ama altının parlaklığına sahip olamamış, vitrin süsü olarak seçtiğiniz ve vitrin süsü olarak kendilerini size veren kadınlarınız –sosyalist görüş olarak kitleler arasında gitgide daha hızlı yayılan, ama köklerini ve kuluçka dönemlerini sizin içinizde yaşayan halk hastalığının zehirli taşıyıcıları işte bunlardır. Bu vebayı bundan sonra kim durdurabilir ki?

305.

Partilerin taktiği. –Bir parti, o güne kadar kayıtsız şart-sız bir üyesinin, sadece şartlı bir yandaşa dönüştüğünü anladığın-da, öylesine tahammülsüzleşir ki üyenin her türlü tahrikler ve hakaretlerle partiden kopması ve rakibi haline gelmesi için uğraşır. Zira olumlu veya olumsuz bir değerlendirme ve ayrılma-ya izin veren g ö r e c e l i değ er yargısı inancıyla böyle bir niyetin fark gözetmeksizin yapılan bir düşmanlıktan daha tehlikeli ol-duğunu düşünmektedir.

306.

Partilerin güçlendirilmesi için. –Bir partiyi sürekli olarak güçlendirmek istiyorsanız, bariz bir şekilde h a k s ı z mu-amele görmesi için fırsat yaratın; böylece o güne kadar eksik olan vicdan sermayesi toplar.

307.

Geçmişi için özen göstermek. –İnsanlar temelde sa-dece eskiden beri kendini kanıtlamış ve yavaşlamış olana saygı gösterdikleri için ölümünden sonra da yaşamaya devam etmek isteyenler sadece sonradan gelecekler için değil, g e ç m i ş i için de özen göstermek zorundadır. Bu nedenle tarihteki tiranlar (ve ti-ran benzeri sanatçılar ve siyasetçiler), kendileri için bir hazırlık ve onlara gidecek merdivenler olarak görülmesi için zor kullanmayı severler.

308.

Parti yazarları. –Genç yazarların bir partinin hizmetin-deyken hoşlandıkları davul sesi, aynı partiden olmayanlar için zincir sesinden başka bir şey değildir ve hayranlıktan ziyade acı-ma hissi uyandırır.

309.

Kendine karşı saf tutmak. –Kendimize karşı saf tuttu-ğumuzda taraftarlarımız bunu asla affetmezler, zira onların gö-

zünde bu, sadece sevgilerini geri çevirmek değil, akıllarını da, itibarını da düşürmektir.

310.

Zenginliğin tehlikesi. –Sadecetini olan mal sahibi olmalıdır; aksi takdirde toplum için tehlike haline gelir. Malın mülkün kendisine sağladığı boş zamanı değerlendirmesini bilmeyen mal mülk sahibi, sürekli mal mülk edinmeye devam edecektir. Bu çabaları, eğlencesi ve can sıkıntısıyla mücadelesinde savaş hilesi haline gelecektir. Böylece tin sahibi olana yeterli gelecek ölçülü mal mülkten, sonunda tinsel esaretin ve fakirliğin parlak sonucu olarak asıl zenginlik oluşur. Ancak kişi, artık zavallı köklerinden beklenebileceğinden daha farklı görünür, zira kültür ve sanat maskesine bürünebilmektedir. Ne de olsa bu maskeyi artık satın alabilmektedir. Böylece daha fakir ve eğitimsiz olanlarda kıskançlığa neden olur –ki bunlar temelde eğitimi kıskanırlar ve maskeyi görmezler– ve yavaşça sosyal bir değişimi hazırlar. Zira altın kaplı kabalık ve sözde “kültürün tadına varırken” kendini övme “her şey paraya bağlı” düşüncesini ortaya çıkartır –halbuki paraya sadece birazı, ama tine daha fazlası bağlıdır.

311.

Emir vermekten ve itaat etmekten hoşlanmak. –Emir vermek de tıpkı itaat etmek gibi sevinç yaratır; birincisi alışkanlık haline gelmediği, ikincisi ise alışkanlık haline geldiği takdirde. Yeni efendilerin emrindeki eski hizmetçiler birbirlerinin sevincini artırır.

312.

Kaybedilen makamın hırsı. –Kaybedilen makamda öyle bir hırs vardır ki bir partiyi büyük tehlikeye atılmaya zorlar.

313.

Eşekler ne zaman gerekli olur. -Bir eşek üzerinde şehre girmediğimiz sürece kitlelerin Hosannah* çılgınlığını atmasını sağlayamayız.

314.

Parti gelenekleri. -Her parti, kendi yaratmadığı önemli şeyleri önemsiz gibi göstermeye çalışacaktır. Bunu başaramadığı zamansa, kendinin yaratmadığı önemli şeylere karşı, ne kadar mükemmellerse, o denli düşmanca davranacaktır.

315.

Boşalmak. -Kendini olayların akışına bırakandan gittikçe daha az şey kalır geriye. Bu nedenle büyük politikacılar bir zamanlar dolu ve zengin de olsalar, bomboş insanlar olabilirler.

316.

İstenen düşmanlar. -Krallık hükümetleri, şu anda sosyalist hareketlerden korkmaktan ziyade, onlardan hoşnutturlar, zira sosyalistler aracılığıyla hakları ve kılıçları istisna tedbirleri olarak ellerine geçirirler ve bunlarla asıl korktukları demokratları ve hanedan karşıtlarını vurabilirler. -Bu gibi hükümetlerin açıkça nefret ettiği her şeye karşı, gizli bir sevgi ve samimiyet beslemektedirler. Bunun için ruhlarını örtmek zorundadırlar.

317.

Mal sahiptir. -Mal mülk insanı sadece bir dereceye kadar daha bağımsız, daha özgür hale getirir. Bir basamak daha atlandığında, mal mülk efendi, mal sahibi de köle haline gelir. Zamanını, düşüncesini kurban etmek zorunda kalır ve kendini iletişim kurmak zorunda, bir yere çakılıp kalmış ve bir devlet tarafından istimlak edilmiş hisseder. Tüm bunlar içsel ve en önemli ihtiyaçlarının aksine gerçekleşir.

* Sevinç çılgılığı, tapınma yakarışı,

318.

Bilenlerin egemenliği. –Yasa koyucu bir makamın seçimi için bir model oluşturmak çok, ama çok kolaydır. Önce bir ülkenin dürüst ve güvenilir, herhangi bir konuda usta ve bilirkşi olan insanları, karşılıklı olarak birbirlerini sezerek ve kabul ederek ayrılırlar. Bunların arasından daha dar bir çerçevede, yine karşılıklı onay ve teminatlarla belirli konularda birinci derecede usta ve bilgili olanlar seçilir. Yasa koyucu makamlar bunlardan oluşmuş olsaydı, her bireysel durum için sadece en özel bilirkşilerin oyları ve değerlendirmeleri önemli olmalıydı ve tüm diğerlerin dürüstlüğü, kararı gerçekten bilenlere bırakacak kadar büyük ve ahlaklı olurdu. Böylece yasalar en temel anlamıyla sadece bilenlerin aklıyla ortaya çıkmış olurdu. –Şimdi de partiler oylama yapıyorlar. Her oylamada mutlaka utanç içinde yüzlerce vicdan vardır –konuyu bilmeyenlerin, değerlendirme yapma yeteneğine sahip olmayanların, taklitçilerin, birilerinin arkasından koşanların ve yerlerinden zorla çıkartılanların vicdanları. Hiçbir şey, yeni bir yasanın onurunu parti oylamalarının zorla ittiği riyakârlığa yapışan utancın kırmızılığı kadar küçük düşüremez. Yine de dediğim gibi, böyle bir şeyi oluşturmak çocuk oyuncağıdır. Dünyada hiçbir güç artık daha iyi olanı gerçekleştiremez –meğer ki bilimin ve bilenin yararına dair inanç, nihayet en kötü niyetlinin bile aklına yerleşmesin ve şu anda sayıya olan inanca tercih edilmesin. Böyle bir gelecek açısından sloganımız şöyle olmalıdır: "Bilene daha fazla saygı gösterin! Kahrolsun tüm partiler!"

319.

"Düşünür milleti" (ya da kötü düşünme) hakkında. –Almanların mizacındaki belirsizlik, kararsızlık, bilgisizlik, basitlik, sezgisellik –belirsiz şeyler için ancak belirsiz ifadeler kullanılır– gerçekten hâlâ var olsaydı, kültürünün birkaç adım geride kaldığına ve henüz ortaçağın etkisinde olduğuna dair bir kanıt olurdu. –Böyle bir geri kalmışlığın tabii ki bazı avantajları da vardır: Almanlar bu özellikleriyle –tekrar, dediğimiz gibi gerçekten hâlâ var olsaydılar– diğer ulusların yapacak gücü artık bulamadıkları bazı şeyleri yapma, özellikle de bazı şeyleri an-

lama yeteneğine sahip olurlardı. Mantık eksikliği -yani bu özelliklerin ortak yanı- yitirildiğinde birçok şey onunla birlikte yitirilir. Ancak burada da en yüksek kazanç elde edilmiyor değildir; dolayısıyla çocuklar ve tatlı düşkünleri gibi, tüm mevsimleri meyvelerini aynı anda tadılmak istenmiyorsa, şikâyet etmek için hiçbir neden yoktur.

320.

Baykuşlar Atina'ya. -Büyük devletlerin hükümetleri, halkı korku ve itaat içerisinde kendilerine bağımlı hale getirmek için iki araca sahiptir: Daha kaba olanı ordu, daha ince olanı ise okuldur. Ordunun yardımıyla yüksek tabakaların hırsını ve aşağı tabakaların gücünü, her iki katmanın orta derecede ve daha düşük yetenekli, faal ve kuvvetli erkeklerine sahip oldukları oranda, kendi taraflarına çekerler. Okul yardımıyla da yetenekli fakirleri, başka bir deyişle orta tabakaların tinsel açıdan zor beğenir yarı fakirliğini kendileri için kazanırlar. Özellikle her dereceden öğretmenlerden gayri ihtiyari "yukarı" bakan tinsel bir saray maiyeti oluşturuyorlar. Özel okulların ve hiç istenmeyen özel eğitimin yoluna engel üzerine engel koyarak sürekli olarak tatmin edilebileceğinden beş kat fazla aç ve itaatkâr gözle çevrili olan büyük sayıda öğretmen kadrosu kazanıyorlar. Ama bu kadrolar sahiplerini sadece zar zor beslemelidir. Böylece içinde terfi etmek için bir susuzluk oluşur ve hükümetin asıl niyetine daha da yaklaştırır. Ne de olsa ölçülü bir hoşnutsuzluğu beslemek, her zaman cesaretin anası özgür düşünce ile cüretkârlığın büyükannesi hoşnutluğu beslemekten daha avantajlıdır. Bedensel ve tinsel açıdan dizginlenmiş bu öğretmenlerle ülkenin tüm gençleri, mümkün olduğunca devlete yararlı ve amaca uygun olarak sınıflandırılmış belirli bir eğitim seviyesine getirilecektir. Ama her şeyden önce bu görüş neredeyse hiç fark ettirilmeden tüm sınıfların olgunlaşmamış ve onura düşkün tinlerine aktarılacaktır ki anında sadece devlet tarafından tanınan ve mühürlenen bir toplumsal ödülü de yanında getiren bir yaşam yönü oluşsun. Devlet sınavlarına ve unvanlarına karşı geliştirilen bu inancın etkisi, ticaret veya zanaatıyla yükselen ve bağımsız kalan adamların bile, makamları yukarıdakilerin teveccüh göstererek

verdikleri bir rütbe ve nişanla fark edilene, tanınana kadar, yani “kendilerini gösterebilecek duruma kadar” göğüslerine bir tatminsizlik dikenini olarak batar. Devlet ayrıca elindeki yüzlerce memurluğu ve makamı, bu kapıların herhangi birinden geçilmek isteniyorsa, devlet okullarında eğitim görme ve buradan diploma alma şartına bağlamaktadır. Toplum tarafından saygı görmek, ekmek parası kazanmak, aile kurmak, yukarıdakiler tarafından korunmak ve birlikte eğitim görenlerin ortak hisleri –tüm bunlar her genç adamın körü körüne kapıldığı bir umutlar ağı oluşturur. Zaten şüphe etmeyi nerede öğrenebilir ki! Nihayet herkeste birkaç yıl asker olma yükümlülüğü, birkaç nesil geçtikten sonra, üzerinde kafa yorulmayan bir alışkanlık ve hayatını ona göre şekillendirdiği bir ön koşul haline gelmişse, devlet okulu ve orduyu, yeteneği, hırsı ve gücü bazı avantajları kullanarak birbiri içine bağlamak, başka bir deyişle daha büyük yeteneklere sahip olanları ve bilgeleri daha büyük avantajlar sağlayarak orduya çekmek ve askerlere özgü itaatkârlık ruhu ile donatmak ve yeteneği sayesinde ona yeni ve her zaman parlayan bir itibar kazandırmak gibi cüretkâr bir girişimde bulunabilir. –Bu aşamadan sonra, büyük savaşlar için uygun fırsatı beklemekten başka bir şey kalmaz. Meslekleri gereği, yani tüm maaş ve emriyetleri ile diplomatlar, gazeteler ve borsalar da bu fırsatları yaratmak için kendi paylarına düşeni yapıyorlar. Zira “halk”, asker halk olarak savaşlarda her zaman iyi bir vicdana sahiptir, böyle bir vicdanın önceden yaratılması gerekmez.

321.

BASIN. –Tüm büyük siyasi olayların, tiyatro sahnesine gizli ve kapalı bir biçimde çıktığını; önemsiz olaylarla nasıl kapatıldığını ve onların yanında ne kadar küçük göründüklerini ve gerçekleştikten ancak uzun bir süre sonra etkilerini gösterip yeri nasıl titrettiklerini göz önüne alacak olursak –her gün bağırarak, diğerlerinin sesini bastırmak, heyecanlandırmak ve korkutmak için ciğerini parçalayan basına nasıl bir önem derecesi verilmeli. –Kulaklarımızı ve duyularımızı yanlış yönlendiren sürekli kuru güürültüden başka bir şey olabilir mi?

322.

Büyük bir olaydan sonra. -Ruhu büyük bir olayda gün ışığına çıkan bir halk ve insan, dinlenmek istediği için değil, edep duygusundan, bir çocukluk veya kabalık yapmaya ihtiyaç duyar.

323.

İyi bir Alman olmak, Almanlıktan çıkmak anlamına gelir. -Ulusal farklılıklar, bugüne kadar fark edilenlerden daha fazla, sadece farklı kültür basamakları arasındaki farklılardan da daha fazlasıdır ve kalıcıdır (hem de en geniş kapsamda). Bu nedenle ulusal karaktere dayanarak öne sürülen iddialar, inançların değişmesi, yani kültür üzerinde çalışanlar için bağlayıcı değildir. Örneğin bugüne kadar Alman olan her şey göz önüne alındığında teorik bir soru olan "Alman nedir?" sorusu derhal düzeltilerek, "Şu anda Alman nedir?" sorusu sorulacaktır -ve her iyi Alman, bu soruyu pratik bir şekilde, Alman özelliklerini aşarak cevaplayacaktır. Bir halk ileri adım atıp büyüdüğünde o güne kadar ulusal görüntüsünü sağlayan kemeri her seferinde patlatacaktır. Kemer patlamazsa, çöker ve ruhunu yeni bir kemer sarar. Gittikçe sertleşen kabuk, etrafında duvarları sürekli büyüyen bir hapisane yaratır. Dolayısıyla bir halk birçok sert şeye sahipse, bu taşlaşmaya, hatta bir abide haline gelmeye niyetli olduğunun kanıtıdır, tıpkı daha önce belirli bir dönemde Mısır kültürü gibi. Öyleyse Almanlara karşı iyi niyetler besleyenler, Alman olan her şeyi nasıl aşacağını düşünmelidir. Bu nedenle Alman olmayana dönüş her zaman halkımızın en çalışkan zihinlerinin simgesi olmuştur.

324.

Yabancı görüşler. -Almanya'da seyahat eden bir yabancı, o anda bulunduğu bölgeye göre kimi ifadeleriyle tepki toplarken, kimi ifadeleriyle beğeni kazanmıştı. Örnek olarak aşağıdaki gibi ifadeler kullanıyordu: Espri anlayışı olan tüm Suebyalıları cil-

velidir. –Diğer Suebyalıları ise hâlâ Uhland'ın* şair, Goethe'nin de ahlaksız olduğunu düşünüyorlardı. –Şu anda ünlü olan Alman romanların en iyi yönü, onları okumak zorunda olmamamızdır; onları zaten biliyoruz. –Berlinliler, şakayı sevdikleri ve şakayı da kaldırdıkları için Güney Almanlardan daha iyi kalplidir. Güney Almanlar hiç şaka kaldırmıyor. –Almanların tını bira ve gazetelerden dolayı düşük düzeyde tutuluyor: Kür olarak çay ve hiciv tavsiye ediyor kendisi. –Eskiye Avrupa'nın çeşitli halklarına bakmalarını tavsiye ediyordu: Hepsi de bu büyük sahnenin önünde oturanları mutlu edecek şekilde, yaşlılığın belirli özelliklerini nasıl da vurgulayarak sergiliyorlardı. Fransızlar, yaşlılığın bilgeliğini ve sevimliliğini, İngilizler tecrübesini ve kendini sakınmasını, İtalyanlar da masumiyetini ve doğallığını nasıl da başarılı bir şekilde temsil ediyorlardı. Ya yaşlılığın diğer maskeleri? Kendini beğenmiş yaşlı nerede? Hüküm sürmeye düşkün yaşlı nerede? Ya ağgözlü yaşlı? –Almanya'daki en tehlikeli bölgeler Thüringen ve Saksonya'yı: Özgür tının yanında tinsel merhamet ve insan sarraflığı hiçbir yerde bu kadar gelişmemiş ve her şey çirkin dilleri ve halkın çalışkan sorumluluk duygusu ile o kadar mütevazılık altına gizlenmiş ki Almanya'nın tinsel yaverlerinin ve bunların gerek iyiyi, gerekse kötüyü öğreten öğretmenlerinin arasında olduğumuzu neredeyse hiç anlamıyormuşuz. –Kuzey Almanların kibri, itaat etme eğilimlerinden dolayı, Güney Almanların kibri ise rahat etme eğilimlerinden dolayı dizginleniyormuş. –Ayrıca sanki Alman erkeklerin, kadınları beceriksiz, ama kendilerinden bir o kadar emin ev kadınlarıymış gibi bir hisse kapılmıştı. Kendilerinden ısrarla o kadar iyi bahsediyorlardı ki neredeyse tüm dünyayı, ama her şeyden önce erkeklerini Alman ev kadınlarına özgü erdemlere sahip olduklarına ikna ediyorlardı. –Konuşmalar, Almanya'nın iç ve dış politikasına yöneldiğinde, Almanya'nın en büyük devlet adamının, büyük devlet adamlarının var olduğuna inanmadığını anlattı –ya da kendi ifadesi ile böyle bir sırrı ortaya çıkardı. –Almanların geleceğini tehlikeli ve tehlike altında görüyordu. Sevinmeyi (İtalyanlar bunu çok iyi biliyordu) unutmışlar, ama savaş ve hanedan mücadelelerinin tehlikeli oyunlarından dolayı duyguya alışmışlardı; dolayısıyla günün birinde küçük bir ayaklanmaya sahne

* Ludwig Uhland (1787 - 1862); Alman şair.

olacaklardı, çünkü bu bir halkın sahip olabileceği en güçlü duy-
guydu. -Alman sosyalistin itici gücü, belirli bir sıkıntıdan kay-
naklanmadığı için tehlikeliydi. Birçok şeye ulaşsa bile, tıpkı Faust
gibi, ancak biraz kaba bir Faust gibi, içindeki arzusun tadına kar-
şı hâlâ susuzluk duyacaktı. Yabancıнын son sözü ise şöyleydi: “Al-
manlara birçok zarar veren Faust - şeytanı, Bismarck
onların içlerinden çıkartabildi, ama şeytan şimdi de domuzların
içine girdi, hem de eskisinden daha kötü bir biçimde.”

325.

Kanılar. -İnsanların çoğu, terzinin “insanı gösteren kıyafe-
tidir” felsefesine uygun olarak, genel kanaatlerin ve kamuoyu-
nun görüşlerini üzerlerine geçirmedikleri sürece hiçbir şey değıl-
dirler ve hiçbir değeri yoktur. İstisnai insanlar içinse şöyle den-
melidir: Kıyafeti gösteren taşıyıcısıdır. Görüşler bura-
da kamuya ait olmaktan çıkar ve maske, süs ve tebdil-i kıyafet-
ten farklı bir şey haline gelirler.

326.

İlimli olmanın iki türü. -Tinın tükenmişliğinden
kaynaklanan ılımlılığı, ölçülülükten kaynaklanan ılımlılıkla ka-
rıştırmamak için, birincisinin huysuzluktan, diğeriñinse neşeden
olduğı unutulmamalıdır.

327.

Sevincin sahteleştirilmesi. -Gerçek sevinci muha-
faza etmenin tek yolu, hiçbir davanın bize doğru göründüğünü
tek bir gün bile daha uzun, özellikle de bir gün daha erken
savunmamaktır. Aksi takdirde bozulup bayat ve küflü bir tat alır
ve halkın birçok katmanı için hileli gıda haline dönüşür.

328.

Erdemin kefarecini ödeyen keçi. -Bir kişinin yaptı-
ğı en iyi şeyde, onun iyiliğini isteyen, ancak bu hareketiyle başa

çıkamayan diğerleri, hemen kurban etmek üzere bir keçi ararlar ve bunun günah keçisi olduğuna inanırlar –ama o aslında erdem keçisidir.

329.

Hâkimiyet. –Hoşuna gittiği takdirde kötüye de saygı göstermek ve bundan utanç duymamak, küçük ve büyük çapta hâkimiyetin göstergesidir.

330.

Etkili kişi bir hayalettir, gerçek değil. –Önemli insanlar, zamanla etkili oldukları takdirde, diğerlerinin kafasında bir hayalet haline geleceklerini öğrenir ve kendi kendine bu hayaleti insanların iyiliği için muhafaza edip etmemesi gerektiğini sorarak ince bir ruhsal acı çekmeye başlar.

331.

Almak ve vermek. –Birinden önemsiz bir şey alındığında (ya da önceden alındığında), kendisine çok daha büyük, hatta en büyüğünün verebileceğini göremeyecek kadar kapalıdır gözleri.

332.

Verimli tarla. –Tüm yadsımlar ve olumsuzlamalar verimlilik yoksunluğunu gösterir. Aslında sadece verimli topraklara sahip birer tarla olsaydık, hiçbir şeyi kullanmazlık etmez ve her nesnede, olayda ve insanda sevinçle karşılayacağımız bir gübre, yağmur veya güneş ışığı görürdük.

333.

Dünya zevki. –Kişi vazgeçme düşüncesiyle bilerek yalnız kalıyorsa, insanlarla nadiren tattığı alışverişi, leziz bir lokma haline getirebilir.

334.

Kamuoyu önünde acı çekmeyi bilmek. -Bahtsızlığı açığa vurmak ve zaman zaman duyulur şekilde iç çekmek, kaygılı görünmek gerekir. Zira diğerleri acı ve fedakârlıklara rağmen içten içe ne kadar emin ve mutlu olduğunu anlarlarsa, ne kadar kıskanç ve haset hale gelirlerdi! -Yine de diğer insanları kötüleştirmemeye dikkat etmeliyiz. Ayrıca bize her halükârda daha ağır vergiler uygularlardı; dolayısıyla hissettirdiğimiz kamusal acılar biraz da kendi şahsi avantajımızdır.

335.

Yükseklerdeki sıcaklıklar. -Yükseklerde havalar özellikle kış günlerinde ovalarda düşünülüşünden daha sıcaktır. Düşünür, bu denklemin ne anlatmak istediğini bilir.

336.

İyi istemek, güzeli yapabilmek. -İyi olanı denemek yetmez, istemek gerekir ve şairin sözlerine göre, Tanrıyı iradeye dahil etmek gerekir. Güzeli olan ise istenmez, masumiyet ve körlük içinde, tinin yeni bir arzusu olmadan yapılmalıdır. Kusursuz insanlar bulmak için fenerini yakanlar, şu özelliğe dikkat etmelidirler: Kusursuz olanlar, hep iyilik adına hareket eden ve hiç düşünmeden güzele ulaşanlardır. Zira daha iyi ve asil olanların çoğu, tüm iyi niyetlerine ve iyi eserlerine rağmen, beceriksizliklerinden ve güzel ruh eksikliklerinden ötürü gelişmemiş ve çirkin olarak kalırlar. Görüntüleriyle insanı iterler ve kötü zevkleriyle giydirdikleri iğrenç elbiselerden dolayı erdeme de zarar verirler.

337.

Kendini yoksun kılmanın tehlikesi. -Hayatımızı dar bir arzular zeminine kurmaktan çekinmeliyiz, zira kendimizi makamların, onurların, yoldaşlıkların, arzuların, rahatlıkların ve sanatın getirdikleri hazzardan esirgelediğimiz takdirde, gün gelir tüm bu vazgeçmelerden dolayı kendimize bilgeliği değil, hayattan bıkmışlığı komşu edindiğimizi anlayırız.

338.

Görüşler hakkında kesin görüş. –Ya görüşlerinizi saklayın ya da görüşlerinizin arkasına saklanın. Aksine davrananlar ya dünyanın düzenini bilmiyorlar ya da kutsal cüretkârlık tarikatına üyedirler.

339.

“Gaudeamus igitur.”* –Zevk, ahlaklı mizaçlar için de canlandırıcı ve iyileştirici güçlere sahip olmalıdır. Aksi takdirde ruhumuz, zevkin güneş ışınlarında dinlenirken, gayri ihtiyari “iyi olmak!” “kusursuz olmak!” deyip birden kusursuzluğun ruhsal bir titremeye benzer önsezisini nasıl hissedebilir?

340.

Övülen birine. –Seni övdükleri sürece, kendi yolunda değil, bir başkasının yolunda ilerlediğine inanabilirsin.

341.

Ustayı sevmek. –Çıracak ustayı farklı, usta kendi ustasını farklı sever.

342.

Pek güzel ve insanca. –“Doğa sen fani için fazla güzel” –sıkça böyle bir duyguya kapılırız. Ama birkaç kez, insanca olan her şeye, insanın verimliliğine, gücüne, inceliğine, birbiri içine geçmişliğine baktığımda, tüm alçakgönüllülüğümle içimden şöyle demek geldi: “İn s a n da bakan için fazla güzel!” hem de sadece ahlaklı insan değil, tüm insanlar.

343.

Menkul mallar ve araziler. –Hayat insana gaddar davranmış ve elinden her türlü onuru, zevki, eş dostu, sağlığını

* (Lat.); öyleyse, eğlenelim.

ve alabildiği her türlü malını mülkünü almışsa, ilk korku geçtikten sonra, öncekinden daha zengin olduğumuzu görürüz. Ancak şimdi hiçbir haydudun elimizden alamayacağı kendimize özgü olanların ne olduğunu anlarız ve bu sayede tüm soygunlardan ve karmaşıklıklardan büyük bir arazi sahibinin asilliği ile çıkarız.

344.

Gönülsüz ideal şekiller. –En utanç verici duygu, hep olduğumuzdan daha yüce bir şey olarak görüldüğümüzü anlamaktır. Zira bu durumda kendimize itiraf etmeliyiz ki bizde yalan ve dolan olan bir şey vardır: kelimelerimiz, ifadelerimiz, hareketlerimiz, gözlerimiz, faaliyetlerimiz –ve aldatıcı olan bu şeyler dürüstlüğümüz kadar gereklidir, ama onun etkisini ve değerini sürekli yok eder.

345.

İdealist ve yalancı. –En güzel eğlencelerden biri olan nesneleri idealleştirme zevkinin bize zorbalık etmesine izin vermemeliyiz. Aksi takdirde günün birinde gerçek “Baştan aşağı yalancı seni; seninle ne işim olabilir!” diyerek bizden ayrılabilir.

346.

Yanlış anlaşılma. –Bütün olarak yanlış anlaşıldığımızda, ayrıntıdaki bir yanlış anlaşılmayı ortadan kaldırmak mümkün değildir. Kendimizi savunmak adına gereksiz yere güç harcamamak için bunu kabul etmek zorundayız.

347.

Su içen konuşuyor. –Sen hayatın boyunca susuzluğunu gideren şarabını içmene devam et –benim su içen olmamdan sana ne? Şarap ve su birbirlerine sitem etmeden bir arada yaşayabilen barışçıl ve kardeş unsurlar değil midir?

348.

Yamyamların ülkesinden öyküler. –Tek başınayken yalnız olan kendi kendini yer; kalabalıkta çoğunluk onu yer. Seçim senin.

349.

İradenin donma noktasında. –“Seni acısızlığın altın bulutuna saracak olan saat nihayet geliyor: Ruhun kendi yorgunluğunun tadını çıkardığı ve sabırlı bir oyunda mutlu bir şekilde, sabrıyla huzurlu bir yaz gününde, renklere bürünmüş bir akşam gökyüzünün aksinde, bir denizin sahilde susuzluğunu gideren ve yine sessiz kalan –sonsuz, amaçsız, doymadan, ihtiyaçsız– dalgalarına benzediği ve değişikliklere sevinen sessizliğe ve doğanın kalp atışlarına geri döndüğü yer.” Tüm hastaların duyguları ve konuşmaları budur. Ama o saatlere bir kez ulaştılar mı, ardından can sıkıntısı gelir. Bu donan iradeyi çözecek olan rüzgârdır. İrade uyanır, hareket eder ve istek üzerine istek üretir. –İsteklerse, hastalığı atlatmış olmanın veya iyileşmenin işaretidir.

350.

İnkâr edilen ideal. –Bazen istisna olarak birinin idealini inkâr ederek en yükseklerle ulaştığı olur. Zira ideali onu o güne kadar öyle zorlamıştır ki bu nedenle yolun ortasında nefes nefese kalıp durmak zorunda kalmıştır.

351.

Belirleyici eğilim. –Kıskanç, ama gözü yükseklerde olan bir insanın özelliklerinden biri, mükemmel olanın karşısında sadece tek bir kurtuluşu olduğu düşüncesine kendini kaptırmasıdır. Bu kurtuluş: aşktır.

352.

Merdiven Mutluluğu. –Bazı insanların espri duygusu nasıl ki fırsatların adımına yetişemiyor ve espri duygusu henüz

merdivenlerdeyken, fırsatlar kapıdan geçiyorsa, diğerlerinde de hızla akan zamanı yakalayamayacak kadar yavaş yürüyen bir merdiven mutluluğu vardır. Bir olaydan ve bir hayatın bütün bir yolundan onlara çok uzun bir zaman sonra kalan en iyi; hasret ve üzüntü yaratan hafif baharatlı bir kokudur –sanki bu kokuda herhangi bir zamanda doyasıya içmek mümkün oluyormuş gibi. Ama fazla geç artık!

353.

Kurtçuklar. –İçinde birkaç kurtçuk olmasının, tinin olgunluğuyla alakası yoktur.

354.

Muzaffer oturuş. –At üzerinde iyi bir duruş, rakibin cesaretini, seyircilerin de kalbini çalar –öyleyse daha niye saldıracağını ki? Zafer kazanmış biri gibi otur.

355.

Hayranlıktaki tehlike. –Yabancı erdemlere duyduğumuz hayranlıktan dolayı, kendi erdemlerimize karşı anlayış ve uygulama eksikliği gösterince, yabancı erdemlerle bile yerini dolduramadan, kendi erdemlerimizi kaybedebiliriz.

356.

Hastalıklı olmanın yararı. –Sıkça hastalananlar, sıkça iyileştikleri için sağlıklı olmaktan sadece daha fazla haz duymakla kalmaz, gerek kendi, gerekse yabancı eserlerde ve faaliyetlerde sağlıklı ve hastalıklı olan şeylere karşı oldukça hassas bir duygu da geliştirir. Örneğin hastalıklı yazarlar –ne yazık ki en büyükler hep bunların arasından çıkmıştır– yazılarında çok daha emin ve düzenli sağlıklı bir tarza sahiptir, zira bedensel açıdan daha sağlam olanlara kıyasla ruhsal sağlık ve iyileşme ile bunların ustaları olan öğle öncesi, güneş ışığı, orman ve su kaynaklarını daha iyi anlayabilirler.

357.

Uсталığın şartı sadakatsizlik. –Bunun çaresi yok: Her ustanın sadece tek bir öğrencisi vardır –o da sadakatsizlik yapar– çünkü kendi de usta olacaktır.

358.

Hiçbir zaman boşuna değildir. –Gerçeğin dağlarında hiçbir zaman boşuna gezinmezsin. Ya bugün daha yükseğe çıkarsın ya da yarın daha yükseğe çıkmak için gücünü denersin.

359.

Buzlucamların önünde. –Bu pencereden baktığınızda dünyadan gördükleriniz, başka hiçbir pencereden bakmayı istemeyecek –hatta başkalarının da başka bir pencereden bakmasını engellemeye çalışacak kadar güzel mi?

360.

Güçlü değişim belirtisi. –Uzun zamandır unutuluların veya ölümlerin hayalini kurmak, içte büyük değişiklikler yaşadığının ve üzerinde yaşanan toprağın altüst edildiğinin işaretidir. Böyle bir durumda ölümler canlanır ve eski çağ yeni çağ olur.

361.

Ruhun ilacı. –Hareketsiz yatmak ve az düşünmek, ruhun tüm hastalıklarının en iyi ilacıdır ve iyi niyetle alındığında, saatte saatte daha rahatlatıcı hale gelir.

362.

Tinlerin hiyerarşisi hakkında. –Senin istisnaları tespit etmeye çalışman, diğerlerininse kuralları tespit etmeye çalışması, seni onların altına düşürür.

363.

Kad er ci. -Alinyazısına inanmak zorundas ın -bilim seni buna zorlayabilir. Bu inançtan ötürü daha sonra sende nelerin büyüyeceği -korkaklık, itaat veya yücelik ve cüretkârlık- tohumun kendisine değil, bu tohumun atıldığı toprağa bağlıdır, zira tohumdan herhangi bir şey çıkabilir.

364.

İyice asık suratın nedeni. -Hayatta güzeli yararlı olan a tercih eden, sonunda şekeri ekmeğe tercih eden çocuk gibi, midesini bozar ve dünyaya asık suratla bakar.

365.

İlaç gibi aşırılık. -Uzunca bir süre başka yeteneklere aşır ı derecede hayranlık duyup onun tadını çıkarırsak, tekrar kendi yeteneğimizden haz alabileceğimiz hale gelebiliriz. Yaşam sanat ında ilaç olarak aşırılığa başvurmak ince hilelerden biridir.

366.

“Kendini iste.” -Faal ve başarılı mizaçlar, “kendini tanı” sözüne göre değil, sanki bir emre itaat eder gibi hareket ederler: Kendini istersen, kendin olursun. -Kader hâlâ seçimi onlara bırakmış gibi görünüyor. Faal olmayanlar ve ağır olanlarsa, hâlâ hayata giriş yaptıklar ında nasıl seçim yapt ıklar ını düşünürler.

367.

Mümkün olduğunca taraftarsız yaşamak. -Taraftarların ne kadar önemsiz olduklarını, ancak taraftarların taraftar ı olmaktan vazgeçtiğimiz zaman anlarız.

369.

Can sıkıntısı. –Dünyanın kendilerine sunduklarından bezen en hassas ve en bilgili kafaların bir can sıkıntısı vardır: Seçkin olanı, gittikçe daha seçkin olanı yemeye ve daha kaba olana karşı tiksinti duymaya alışık olmak; sonunda açlıktan ölme tehlikesiyle karşı karşıya kalmak. Zira en iyisinden sadece çok az vardır ve olanlara da kimi zaman ya ulaşamaz ya da bunlar ısıramayacağınız kadar sertleşmiştir.

370.

Hayranlıktaki tehlike. –Bir özelliğe veya sanata karşı duyduğumuz hayranlık öylesine güçlü olabilir ki ona sahip olmamızı engeller.

371.

Sanattan istenen. –Biri, sanatla kendi mizacına sevinmek ister; diğeri sanattan yardım alarak kendi mizacını aşmak, mizacından uzaklaşmak ister. Her iki ihtiyaca göre iki tür sanat ve sanatçı vardır.

372.

Yadsıma. –Bizden kopanlar belki bize değil, ama kesinlikle yandaşlarımıza hakaret etmiş olur.

373.

Ölüm den sonra. –Genelde bir insanın ölümünden ancak uzun bir süre sonra yokluğunun kabul edilmez olduğunu anlarız: Çok büyük insanlarda kimi zaman ancak onlarca yıl geçtikten sonra. Dürüst olan, bir ölüm haberi aldığı anda, genelde pek fazla bir şeyin eksilmediğini ve cenazede resmi konuşmayı yapmanın aslında riyakâr olduğunu söyler. Ancak yokluklar bireyin ne kadar gerekli olduğunu öğretir ve doğru mezar taşı yazısı gecik-

ten sonra. Dürüst olan, bir ölüm haberi aldığı anda, genelde pek fazla bir şeyin eksilmediğini ve cenazede resmi konuşmayı yapmanın aslında riyakâr olduğunu söyler. Ancak yokluklar bireyin ne kadar gerekli olduğunu öğretir ve doğru mezar taşı yazısı gecikmiş bir iç çekmedir.

374.

Hades'te (ölüler diyarında) terk etmek. -Birçok şeyi yarı bilinçli hissetmenin ölüler diyarında bırakmalı ve onları gölge varlıklarından kurtarmayı istememeliyiz. Aksi takdirde düşünce ve söz olarak şeytani efendilerimiz haline gelirler ve acımasızca kanımızı isterler.

375.

Dilenciliğin yakınlığı. -En zengin tin bile, zaman zaman depoladığı hazinelerini sakladığı odanın anahtarını kaybeder ve bu durumda, yaşayabilmek için dilencilik yapmak zorunda olan en fakirlerle eşit duruma gelir.

376.

Zincirleme düşünenler. -Fazla düşünmüş olan birine, duyduğu veya okuduğu her yeni düşünce, hemen bir zincir halinde görünür.

377.

Acıma duygusu. -Acıma duygusunun altın kaplamalı kılınında, kimi zaman kıskançlığın hançeri durur.

378.

Dâhilik nedir? -Yüksek bir hedef ve bunun için gerekli araçları istemek.

379.

Savaşçıların kendini beğenmişlikleri. –Bir mücadelede zafer kazanma umudu olmayan veya bariz bir şekilde daha zayıf olan, nasıl savaştığına hayranlık duyulmasını ister.

380.

Felsefi yaşam yanlış yorumlanıyor. –Kişinin felsefi ciddiyete dökmeye başladığı anda, tüm dünya tam tersine inanır.

381.

Taklit. –Kötü olan taklitten ötürü kazanır; iyi olan kaybeder –özellikle sanatta.

382.

Tarihin son öğretisi. –“Keşke o zamanlar yaşasaydım.” –Akılsız ve ciddiyetsiz insanların konuşmasıdır bu. Aksine ciddi olarak incelenen her parça tarihte, geçmişin en kutsal ülkesi bile olsa, sonunda: “Sakın oraya tekrar dönmeyelim! O çağın ruhu yüz atmosferin yükü ile üzerine çökecektir, ondaki iyi ve güzele sevinmez ve kötüyü hazmedemezsin,” diyeceklerdir. –Bizden sonrakiler de bizim dönemimiz hakkında güvenilir bir şekilde hüküm vereceklerdir. Çağımızın çekilmez ve içinde yaşanılmaz olduğunu söyleyeceklerdir. –Yine de herkes kendi zamanını çekebiliyor mu? –Evet. Bunun nedeni de çağına ait ruhun sadece üzerinde değil, içinde olmasıdır. Zamanın ruhu kendine direnir ve kendini taşır.

383.

Maske olarak büyüklük. –Görgünün büyüklüğü ile düşmanlarımızı kızdırır; belli ettiğimiz hasetle onların neredeyse bizimle uzlaşmasını sağlarız. Zira kıskançlık kıyas yapar, eşitler; bir nevi gönülsüz ve inilleyen mütevazılıktır. –Acaba kıskanç olmayanlar bu avantajdan dolayı kıskançlığı maske olarak kullan-

muşlar mıdır? Belki; ama görgünün büyüklüğü, içten içe kendilerini düşmanlarıyla aynı seviyede gördüklerini göstermektense elverişsizlikler çekmeyi tercih eden ve düşmanlarını kızdırmak isteyen hırslılar tarafından, mutlaka birçok kez maske olarak kullanılmıştır.

384.

A f f e d i l e m e z. –Sen ona karakterinin büyüklüğünü göstermesi için bir fırsat verdin, ama o bu fırsatı kullanmadı. Bunun için seni hiçbir zaman affetmeyecektir.

385.

Z ı t c ü m l e l e r. –İnsanlar hakkında bugüne kadar düşünülen en yaşlı düşünce şu ünlü cümlede saklıdır: “Ego her zaman nefret edilmeye layıktır”; en çocuksu olan ise daha da ünlü olan şu cümlededir: “Komşunu kendin gibi sev.” –Birinde insan sarrafılığı bitmiş, diğesinde daha başlamamıştır bile.

386.

K u l a k y o k s u n l u ğ u. –“Suçu başkalarına attığımız sürece avam takımına mensup oluruz; sadece kendimizi sorumlu tuttuğumuzda bilgeliğin yoluna sapmış oluruz; bilgin ise kimseyi suçlu bulmaz; ne kendini, ne başkalarını.” –Bunu kim söylüyor? –Epiktetos, sekiz yüz yıl önce. –Duyuldu, ama unutuldu. –Hayır, duyulmadı ve unutulmadı. Her şey ille de unutulmaz. Ama bunun için gereken kulak, Epiktetos’un kulağı yoktu. –Öyleyse kendi kulağına mı söyledi? –Aynen öyle: Bilgelik, yalnızın kalabalık bir pazar yerinde kendi kendine fısıldamasıdır.

387.

G ö z ü n d e ğ i l, b a k ı ş a ç ı s ı n ı n h a t a s ı. –Kendimize hep birkaç adım fazla yakından; en yakınımızdakilere de birkaç adım fazla uzaktan bakarız. Böylece onu fazla fark gözetmeksizin

toptan, kendimizi geçici ve önemsiz durumlara ve olaylara göre değerlendiririz.

388.

Silahlarda göz ardı edilen. –Başkalarının bir konu hakkında bilgisi olup olmadığını ne kadar hafife alıyoruz –halbuki diğeri belki de bir konu hakkında bilgi sahibi olmadığını sanacaklarını düşünürken bile, kan ter içinde kalıyor. Evet, gerçekten de sadakları her zaman lanetler ve güçlü sözlerle dolu gezen, değerlendirmelerinin önemli olmadığı konuların var olduğunu hissettirenleri vurmaya hazır seçkin budalalar vardır.

389.

Tecrübenin içki sofrasında. –Doğuştan ölçülü olmalarından dolayı her bardağı sadece yarım içen insanlar, dünyada her şeyin bir sonu ve tortusu olduğunu kabul etmek istemezler.

390.

Şakıyan kuşlar. –Büyük bir adamın taraftarları, ona daha iyi methiyeler düzebilmek için gözlerini dağıturlar.

391.

Başa çıkamamak. –Başa çıkamadığımız zaman, iyi olan hoşumuza gitmez.

392.

Anne ya da kız çocuk olarak kural. –Kuralı doğuran ve kuralın doğurdukları farklı durumlardır.

393.

Komedi. –Uzun zaman önce üzerimizden deri atar gibi attığımız faaliyetler veya eserler için kimi zaman sevgi ve saygınlık

görürüz. Böyle bir durumda kolayca kendi geçmişimizin komedyenleri olmaya ve eski deriyi tekrar omuzlarımıza atmaya ikna oluruz –sadece kendini beğenmişlikten değil, ayrıca hayranlarımıza karşı iyi niyetimizden.

394.

Biyografi yazarlarının hataları. –Bir kayığı nehre itmek için gerekli küçük güç, bu kayığı taşıyan nehrin gücüyle karıştırılmamalıdır; ama neredeyse tüm yaşamöykülerinde bu yapılır.

395.

Fazla pahalı satın almamak. –Pahalıya satın aldığımız şeyleri, sevgisiz oldukları ve utanç verici hatıralar uyandırdıkları için genelde hor kullanırız. Böylece çifte zararımız olur.

396.

Toplum için gerekli felsefe. –Toplumsal düzenin direği, herkesin olduğu, yaptığı ve ulaşmak istediği şeylere, sağlığına veya hastalığına, fakirliğine veya zenginliğine, onuruna veya çirkinliğine neşeyle bakması ve “Kimseyle değişmek istemem,” duygusuna kapılmasına dayalıdır. –Toplumun düzenini geliştirmek isteyenler, neşeli bir şekilde başkasıyla değişmek istememeli ve kıskançsızlık felsefesini gönüllerde yeşertmelidir.

397.

Seçkin ruhun belirtileri. –Seçkin ruh, en yüksek sıçramalar yapan değil, pek az yükselip az düşen, ancak daima daha ferah ve daha aydınlık havada ve yüksekte oturandır.

398.

Büyük olan ve seyircisi. –Büyük olanın en büyük etkisi, seyircisine büyüteçli ve uyarlayıcı bir göz takmasıdır.

399.

Yetinmek. –Aklın eriştiği olgunluk, bilginin en sivri dikenli çalılarının altında nadir çiçeklerin bulunduğu yerlere gitmemesi ve yaşamın nadir ve olağandışı şeyler için çok kısa olduğunun bilinciyle bahçeler, ormanlar, çayırlar ve tarlalarla yetinmesi ile kendini kanıtlar.

400.

Fedakârlılığın yararı. –Sürekli olarak kalbin sıcaklığında, verimliliğinde ve ruhun yaz havasında yaşayanlar, sadece istisna olarak sevgi ışınlarını ve güneşli bir ilkbahar gününün hafif rüzgârını hisseden soğuk karakterlerini saran o titrek sevinci anlayamaz.

401.

Zulme uğrayan için reçete. –Yaşamın yükü ağır gelmeye mi başladı? –O zaman yaşamın yükünü artırmalısın. Kaderine razı olanlar, nihayet Lethe Nehri'ne* karşı bir susuzluk duymaya ve aramaya başladıklarında –nehri mutlaka bulmak için kahramana dönüşmek zorundadır.

402.

Yargıç. –Başkasının idealini çözerek anlayan, onun en acımasız yargıcı ve aynı zamanda vicdan azabıdır.

403.

Büyük fedakârlılığın yararı. –Büyük fedakârlılığın en büyük yararı, kendimizden kolayca birçok küçük fedakârlık istememizi sağlayan erdemle gurur duyma hissidir.

* Unutuş Nehri; Hades'e gelen ölülerin üzerinden geçerken geçmişlerini unuttukları ve buradaki sonsuz hayatlarına sıfırdan başladıkları nehir.

404.

Görevlerin nasıl parlatıldığı. –Görevlerini başkalarının gözlerinde altına çevirmenin ilacı: Vaat ettiğinden hep biraz fazlasını yap.

405.

İnsana yakarma. –“Erdemlerimizi bize bağışla” –insanlara yönelik yakarışımız bu olmalıdır.

406.

Çalışanlar ve rahatın tadını çıkaranlar. –Rahatın tadını çıkaran, ağacın meyve ile ilgili olduğunu düşünür, ama ağaç aslında tohum ile ilgilidir. –Tüm çalışanlar ve rahatın tadını çıkaranlar arasındaki fark budur.

407.

Bütün büyüklerin şanı. –Seyircisine ve hayranına, dâhiye ihtiyaç duymayacak kadar özgürlük ve duygu seli vermemişse, dâhi ne işe yarar! –Kendini gereksiz hale getirmek – bütün büyüklerin şanı budur.

408.

Hades’e (ölüler diyarına) iniş. – Ben de Odysseus gibi cehennemde oldum ve daha birçok kez oraya döneceğim. Ölülerle konuşmak için sadece koyunlar kurban etmekle kalmayıp kendi kanımı da esirgemedim. Kurbanlar veren benim karşıma çıkmaktan çekinmeyen dört çift vardı: Epikür ve Montaigne, Goethe ve Spinoza, Platon ve Rousseau, Pascal ve Schopenhauer. Uzun süre yalnız gezdikten sonra onlarla tartışmak zorundayım, onların haklılıklarına ve haksızlıklarına boyun eğeceğim ve kendi aralarında kendilerini haklı ve haksız da çıkarsalar, onları din-

leyeceğim. Ne dersem, hangi kararları alırsam ve kendim ve başkaları için ne düşünürsem düşüneyim, gözlerimi bu sekizliye di-kiyorum ve onların da gözlerini kendi üzerimde hissediyorum. –Yaşayanlar, bana kimi zaman birer gölge gibi, öylesine sönük ve asık yüzlü, öylesine huzursuz ve ah! yaşama karşı öylesine susamış göründükleri için beni affetsinler. Diğerleri ise öldükten sonra sanki hiçbir zaman yaşamdan bıkmayacakmış gibi canlı görünüyorlar bana. Önemli olan zaten ebedi canlılık değil midir? “Ebedi yaşam” ve sonunda yaşamın kendisinde zaten ne önem var ki!

Yolcular beş basamağa ayrılmalıdır: En altta, birinci basamaktakiler seyahat eden ve görünenlerdir; gerçekte ise seyahat ettiriliyorlar ve kördürler. Bir sonraki basamaktakiler gerçekten de bizzat dünyaya bakarlar ve görürler. Üçüncü basamaktakiler görmenin sonucunda bir şey yaşarlar. Dördüncü basamaktakiler yaşananları özümser ve beraberinde götürürler ve son olarak, gördükleri her şeyi, yaşadıktan ve özümседikten sonra, eve dönerek faaliyetler ve eserler ile tekrar dışarı çıkartmak zorunda olan, yüksek bir güce sahip insanlar vardır. Yaşam seyahatine çıkan tüm insanlar aslında bu beş dereceye ayrılan yolculara benzer. En alt basamakta duranlar tamamen pasif olanlardır. En üst basamaktakiler ise içsel olayların kalıntılarını bile bırakmadan faaliyet gösteren ve yaşamlarını doya doya yaşayanlardır.

Friedrich Nietzsche

